

Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Przetłumaczone przez:

Ministerstwo Funduszy
i Polityki Regionalnej

Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Przetłumaczone przez:

Ministerstwo Funduszy
i Polityki Regionalnej

Niniejszy dokument oraz wszelkie zawarte w nim mapy pozostają bez uszczerbku dla statusu lub suwerenności jakiegokolwiek terytorium, dla wytyczonych granic państwowych oraz dla nazwy jakiegokolwiek terytorium, miasta bądź obszaru. Nazwy państw i terytoriów stosowane w tej wspólnej publikacji są zgodne z praktyką FAO.

ISBN: 978-83-7610-726-4

Dane statystyczne dotyczące Izraela są przekazywane przez odpowiednie władze Izraela i na ich odpowiedzialność. Wykorzystanie takich danych przez OECD pozostaje bez uszczerbku dla statusu obszarów Wzgórz Golan, Wschodniej Jerozolimy i Izraela na Zachodnim Brzegu na warunkach prawa międzynarodowego.

Zdjęcia: Okładka © <https://stock.adobe.com/pl/images/lots-of-apples/10138982>

Dokument został pierwotnie opublikowany przez OECD w języku angielskim pod tytułem: *OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains*, © OECD/FAO 2016, <https://doi.org/10.1787/9789264251052-en>

Niniejsza polska wersja językowa nie została stworzona przez OECD ani FAO i nie powinna być uważana za oficjalne tłumaczenie OECD lub FAO. Jakość tłumaczenia oraz jego spójność z oryginalnym tekstem w języku źródłowym pozostają wyłączną odpowiedzialnością autorów tłumaczenia. W przypadku jakichkolwiek rozbieżności między oryginałem a tłumaczeniem za właściwy i obowiązujący należy uznać jedynie tekst oryginału.

© 2022 Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Polska, dla niniejszej polskiej wersji językowej

Przedmowa

Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym (zwane dalej „Wytycznymi”) mają pomóc przedsiębiorstwom w stosowaniu istniejących standardów odpowiedzialnego prowadzenia biznesu w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym. Standardy te obejmują *Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych*, *Zasady odpowiedzialnego inwestowania w rolnictwo i systemy żywnościowe* oraz *Dobrowolne wytyczne dotyczące odpowiedzialnego zarządzania tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego*. Stosowanie tych standardów pomaga łagodzić negatywne skutki działalności przedsiębiorstw i przyczynia się do ich zrównoważonego rozwoju.

Wytyczne skierowane są do wszystkich przedsiębiorstw działających w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, w tym krajowych i zagranicznych, prywatnych i państwowych, małych, średnich i dużych przedsiębiorstw. Obejmują one sektory na początkowych i dalszych etapach rolnego łańcucha dostaw – od dostaw środków produkcji po produkcję, obróbkę po zbiorach, przetwarzanie, transport, wprowadzanie do obrotu, dystrybucję i sprzedaż detaliczną. Uwzględniają kilka obszarów ryzyka występujących w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym: prawa człowieka, prawa pracownicze, zdrowie i bezpieczeństwo, bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia, prawa do gruntów i dostęp do zasobów naturalnych, dobrostan zwierząt, ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych, zarządzanie, a także technologię i innowacje.

Wytyczne składają się z czterech części:

- przykładowej polityki przedsiębiorstwa określającej standardy, które przedsiębiorstwa powinny stosować, aby budować odpowiedzialne łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym,
- ram należytej staranności opartej na analizie ryzyka opisującej pięć kroków, które przedsiębiorstwa powinny realizować, aby identyfikować, oceniać, łagodzić i określać sposób reagowania na negatywne skutki swojej działalności,
- opisu głównych ryzyk, na jakie narażone są przedsiębiorstwa oraz środków ograniczających te ryzyka,
- wytycznych dotyczących współpracy z ludnością rdzenną.

Wytyczne zostały opracowane przez OECD i FAO w ramach wielostronnego procesu trwającego dwa lata. Zostały zatwierdzone przez Komitet Inwestycyjny OECD, Komitet OECD ds. Rolnictwa oraz Gabinet Dyrektora Generalnego FAO. Rekomendacja w sprawie niniejszych Wytycznych została przyjęta przez Radę OECD w dniu 13 lipca 2016 r. Chociaż Rekomendacja ta nie jest prawnie wiążąca, odzwierciedla wspólne stanowisko i polityczne zobowiązanie państw członkowskich OECD oraz pozostałych państw wdrażających .

OECD opracowało także specjalne wytyczne pomagające przedsiębiorstwom budować odpowiedzialne łańcuchy dostaw w innych sektorach, w szczególności w sektorze wydobywczym, w tym w zakresie wydobywania minerałów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka; w sektorze tekstylno-odzieżowym i obuwniczym oraz sektorze finansowym.

Spis treści

Skróty	9
Wstęp	11
Rekomendacja Rady w sprawie Wytycznych OECD-FAO dotyczących odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym.....	13
1. Wprowadzenie	15
Kontekst.....	15
Cel.....	15
Zakres.....	16
Docelowi odbiorcy.....	18
Proces.....	18
Kluczowe pojęcia.....	19
Struktura.....	23
2. Przykładowa polityka przedsiębiorstwa dotycząca odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym	25
1. Standardy RBC o charakterze przekrojowym.....	25
2. Prawa człowieka.....	26
3. Prawa pracownicze.....	27
4. Zdrowie i bezpieczeństwo	27
5. Bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia.....	28
6. Prawa do gruntów i dostęp do zasobów naturalnych	28
7. Dobrostan zwierząt.....	28
8. Ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych	28
9. Zarządzanie	29
10. Technologie i innowacje	29
3. Pięciostopniowe ramy należytej staranności opartej na analizie ryzyka w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym	31
Krok 1. Stworzenie solidnych systemów zarządzania przedsiębiorstwem dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw	31
Krok 2. Identyfikacja, ocena i priorytetyzacja czynników ryzyka w łańcuchu dostaw	33
Krok 3. Opracowanie i wdrożenie strategii reagowania na zidentyfikowane ryzyko.....	36
Krok 4. Weryfikacja należytej staranności w łańcuchu dostaw.....	37
Krok 5. Przedstawianie sprawozdań dotyczących należytej staranności w łańcuchu dostaw	39
Przypisy	40
Bibliografia.....	47
Załącznik A. Działania ograniczające i zapobiegające ryzykom w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym.	49
1. Standardy RBC o charakterze przekrojowym.....	49
2. Prawa człowieka.....	54
3. Prawa pracownicze.....	55

4. Zdrowie i bezpieczeństwo	58
5. Bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia.....	59
6. Prawa do gruntów i dostęp do zasobów naturalnych	61
7. Dobrostan zwierząt.....	63
8. Ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych.....	65
9. Zarządzanie	67
10. Technologie i innowacje	69
Załącznik A Przypisy.....	70
Załącznik A Bibliografia	76
Załącznik B. Współpraca z ludnością rdzenną.....	78
Definicja ludności rdzennej	78
Stosowanie dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody	80
Reagowanie na brak zgody lub odmowę współpracy	80
Fragmenty istniejących instrumentów i standardów.....	81
Źródła dalszych informacji na temat dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody.....	84
Załącznik B Przypisy	85

Tabela

A.1. Charakterystyka skutecznych mechanizmów skargowych	54
---	----

Rysunki

1.1. Różne etapy łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym i zaangażowane przedsiębiorstwa 20	
1.2. Czynniki ryzyka na różnych etapach łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym.....	20

Ramki

1.1. Opis kluczowych standardów uwzględnionych w Wytocznych.....	17
1.2. Reagowanie na negatywne skutki.....	21
1.3. Pięciostopniowe ramy należytej staranności	22
3.1. Przykłady sytuacji, które wymagają wzmożonych środków należytej staranności: Sygnały ostrzegawcze.....	35

Śledź publikacje OECD:

http://twitter.com/OECD_Pubs

<http://www.facebook.com/OECDPublications>

<http://www.linkedin.com/groups/OECD-Publications-4645871>

<http://www.youtube.com/oecdilibrary>

<http://www.oecd.org/oeccdirect/>

Śledź FAO:

**Food and Agriculture Organization
of the United Nations**

twitter.com/FAOstatistics
twitter.com/FAOKnowledge
twitter.com/FAOnews

www.facebook.com/UNFAO

www.linkedin.com/company/fao

plus.google.com/+UNFAO

www.instagram.com/unfao

www.youtube.com/user/FAOoftheUN

Skróty

CAO	Biuro Rzecznika ds. zgodności IFC i MIGA
CBD	Konwencja o różnorodności biologicznej (Convention on Biological Diversity)
CEDAW	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)
CFS	Komitet ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego (Committee on World Food Security)
CFS-RAI	Zasady odpowiedzialnego inwestowania w rolnictwo i systemy żywnościowe Komitetu ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego
CSR	Spółeczna odpowiedzialność biznesu (Corporate Social Responsibility)
EIA	Ocena oddziaływania na środowisko (Environmental Impact Assessment)
ESHRIA	Oceny oddziaływania na środowisko, skutków społecznych oraz oddziaływania na prawa człowieka
UE	Unia Europejska
FDI	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (Foreign Direct Investment)
FPIC	Dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda (Free, Prior and Informed Consent)
MPPGSK	Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych
IFAD	Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (International Fund for Agricultural Development)
IFC	Międzynarodowa Korporacja Finansowa (International Finance Corporation)
IFPRI	Międzynarodowy Instytut Badawczy Polityki Żywnościowej (International Food Policy Research Institute)
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy

ITPGR	Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture)
MIGA	Agencja Wielostronnych Gwarancji Inwestycji (Multilateral Investment Guarantee Agency)
MNE	Przedsiębiorstwo wielonarodowe (Multinational Enterprise)
KPK OECD	Krajowy Punkt Kontaktowy OECD ds. odpowiedzialnego biznesu (OECD National Contact Point)
NGO	Organizacja pozarządowa
OIE	Światowa Organizacja Zdrowia Zwierząt (World Organization for Animal Health)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
PRAI	Zasady odpowiedzialnych inwestycji rolnych (Principles for Responsible Agricultural Investment) dokonywanych z poszanowaniem praw, środków utrzymania i zasobów opracowane przez FAO, Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (IFAD), Konferencję Narodów Zjednoczonych ds.
RBC	Odpowiedzialne prowadzenie działalności biznesowej (Responsible business conduct)
VGGT	Dobrowolne wytyczne dotyczące odpowiedzialnego zarządzania tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
UNCTAD	Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju
USA	Stany Zjednoczone Ameryki
USD	Dolar amerykański
WB	Bank Światowy
WHO	Światowa Organizacja Zdrowia

Wstęp

Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym stanowią odpowiedź na ważną i pilną potrzebę praktycznych wytycznych dotyczących odpowiedzialnego prowadzenia biznesu dla przedsiębiorstw działających w sektorze rolnym. W ostatnich latach wzrosła liczba inwestycji w rolnictwo i oczekuje się, że wraz z rozwojem sektora będzie ona nadal wzrastać, aby sprostać rosnącemu popytowi. Wraz ze wzrostem liczby inwestycji w sektorze rośnie także świadomość tego, że muszą one być odpowiedzialne. Standardy odpowiedzialnego prowadzenia biznesu w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia powszechnych korzyści i dalszego pełnienia wielu funkcji przez rolnictwo, w tym dotyczących bezpieczeństwa żywnościowego, przyczyniania się ograniczania ubóstwa i wzrostu gospodarczego.

Wytyczne OECD-FAO były opracowywane w okresie od października 2013 r. do września 2015 r. pod kierunkiem wielostronnej grupy doradczej, w skład której weszli przedstawiciele państw członkowskich OECD i państw niezrzeszonych, sektora prywatnego i społeczeństwa obywatelskiego. Grupie doradczej przewodniczył David Hegwood, dyrektor ds. globalnego zaangażowania i strategii w Biurze ds. Bezpieczeństwa Żywnościowego USAID. Trzej wiceprzewodniczący reprezentowali różne grupy interesariuszy: Mella Frewen, dyrektor generalna FoodDrink Europe; Bernd Schanzenbaecher, założyciel i partner zarządzający w EBG Capital; oraz Kris Genovese, starszy analityk w Centrum Badań nad Wielonarodowymi Korporacjami (SOMO) i koordynator OECD Watch.

W trakcie prac grupy doradczej odbyły się trzy posiedzenia oraz trzy konsultacje w formie telekonferencji. Pierwsze posiedzenie odbyło się 16 października 2013 r., a kolejne 26 czerwca 2014 r. i 16 marca 2015 r. Odbyło się również wspólne posiedzenie z grupą doradcą ds. istotnego zaangażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym w dniu 18 czerwca 2015 r., którego celem było omówienie dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody. Telekonferencje odbyły się w dniach 10 lutego 2014 r., 28 maja 2014 r. i 7 stycznia 2015 r. W styczniu i lutym 2015 r. przeprowadzono internetowe konsultacje społeczne, aby zebrać uwagi szerszego kręgu zainteresowanych stron na temat projektu wytycznych.

W Wytycznych OECD-FAO wykorzystano również wnioski ze Światowego Forum OECD na temat odpowiedzialnego prowadzenia biznesu, które odbyło się w latach 2014 i 2015. W dniu 27 czerwca 2014 r. w ramach specjalnego posiedzenia poświęconego odpowiedzialnym łańcuchom dostaw w sektorze rolno-spożywczym określono główne ryzyka, na jakie narażone są przedsiębiorstwa inwestujące w łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym oraz omówiono działania, jakie rządy i przedsiębiorstwa mogą podjąć w celu ograniczenia takich ryzyk oraz zapewnienia, by inwestycje rolne przynosiły korzyści zarówno inwestorom, jak i w kraju pochodzenia oraz kraju realizacji inwestycji. W dniu 19 czerwca 2015 r. w ramach panelu dyskusyjnego zbadano role i obowiązki różnych rodzajów przedsiębiorstw działających w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym oraz możliwe sposoby ich współpracy w procesie należytej staranności.

Różnorodność perspektyw reprezentowanych w grupie doradczej przyczyniła się do opracowania dokumentu Wytycznych, który podkreśla poszanowanie praw wszystkich grup interesariuszy dotkniętych negatywnymi skutkami działalności przedsiębiorstw w łańcuchach

dostaw w sektorze rolno-spożywczym, określa role i obowiązki przedsiębiorstw działających w tych łańcuchach dostaw oraz proponuje praktyczne podejście do ograniczania ryzyka, na jakie narażone są przedsiębiorstwa. Jesteśmy przekonani, że niniejsze Wytyczne OECD-FAO będą użytecznym narzędziem dla przedsiębiorstw, pomocnym w procesie należytej staranności. Wierzymy, że Wytyczne będą również wspierać przestrzeganie istniejących standardów, które brano pod uwagę podczas ich opracowywania.

David Hegwood

Przewodniczący wielostronnej grupy doradczej
oraz dyrektor ds. globalnego zaangażowania i strategii,
Biuro ds. Bezpieczeństwa Żywnościowego, USAID

Rekomendacja Rady w sprawie Wytycznych OECD-FAO dotyczących odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

13 lipca 2016 r.

RADA,

UWZGLĘDNIAJĄC art. 5 lit. b) *Konwencji o Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju* z dnia 14 grudnia 1960 r.;

UWZGLĘDNIAJĄC *Deklarację w sprawie inwestycji międzynarodowych oraz przedsiębiorstw wielonarodowych* [C(76)99/FINAL], *Decyzję Rady w sprawie Wytycznych OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych* [C(2000)96/FINAL zmienioną przez C/MIN(2011)11/FINAL] (dalej „decyzja w sprawie Wytycznych”), *Konwencję OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych*, *Zalecenie Rady w odniesieniu do Wytycznych dotyczących należytej staranności w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw minerałów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka* [C/MIN(2011)12/FINAL zmienione przez C(2012)93] oraz *Zalecenia Rady dotyczące politycznych ram inwestycji* [C(2015)56/REV1];

PRZYPOMINAJĄC, że wspólnym celem rządów zalecających przestrzeganie Wytycznych dla przedsiębiorstw wielonarodowych (zwanymi dalej „Wytycznymi”) jest wspieranie odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej;

PRZYPOMINAJĄC PONADTO, że Decyzja w sprawie Wytycznych przewiduje, że Komitet Inwestycyjny we współpracy z Krajowymi Punktami Kontaktowymi OECD realizuje wspólnie z interesariuszami proaktywne działania w celu wspierania skutecznego przestrzegania przez przedsiębiorstwa zasad i standardów zawartych w Wytycznych w odniesieniu do określonych produktów, regionów, sektorów lub branż;

UWZGLĘDNIAJĄC wysiłki społeczności międzynarodowej, w szczególności Komitetu do spraw Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), mające na celu wspieranie odpowiedzialnego inwestowania w rolnictwo i systemy żywnościowe oraz odpowiedzialnego zarządzania tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów;

UZNAJĄC, że budowanie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym ma kluczowe znaczenie dla zrównoważonego rozwoju;

UZNAJĄC, że rządy, przedsiębiorstwa, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i organizacje międzynarodowe mogą wykorzystywać swoje kompetencje i role do tworzenia odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym, które przynoszą korzyści ogółowi społeczeństwa;

ODNOTOWUJĄC, że należyta staranność jest ciągłym, proaktywnym i reaktywnym procesem, dzięki któremu przedsiębiorstwa mogą zapewnić przestrzeganie wspieranych przez rząd standardów odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

związanych z prawami człowieka, prawami pracowniczymi, zdrowiem i bezpieczeństwem, bezpieczeństwem żywnościowym i żywienia, prawami do gruntów, dobrostanem zwierząt, ochroną środowiska i wykorzystaniem zasobów naturalnych, zarządzaniem, technologią i innowacjami;

UWZGLĘDNIAJĄC Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym [C(2016)83/ADD1] (zwane dalej „Wytycznymi”), które mogą być odpowiednio modyfikowane przez Komitet Inwestycyjny i Komitet ds. Rolnictwa we współpracy z FAO;

ZWRACAJĄC UWAGĘ, że niniejsze Wytyczne proponują przykładową politykę przedsiębiorstwa przedstawiającą zarys treści istniejących standardów w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym oraz pięciostopniowe ramy należytej staranności opisujące kroki, które przedsiębiorstwa powinny podjąć, aby zidentyfikować faktyczne i potencjalne negatywne skutki związane z ich działalnością lub relacjami biznesowymi, ocenić i łagodzić je oraz informować o sposobie reagowania na nie ;

Na wniosek Komitetu Inwestycyjnego i Komitetu ds. Rolnictwa:

- I. ZALECA**, aby państwa członkowskie oraz pozostałe państwa wdrażające niniejszą Rekomendację (zwane dalej „Państwami Wdrażającymi”) i odpowiednio ich Krajowe Punkty Kontaktowe ds. odpowiedzialnego biznesu (dalej „KPK OECD”) promowały aktywnie wdrażanie Wytycznych przez przedsiębiorstwa działające na ich terytorium lub z tych terytoriów w celu zapewnienia przestrzegania międzynarodowych standardów odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, aby zapobiegać negatywnym skutkom ich działalności i przyczynić się do zrównoważonego rozwoju, w szczególności do zmniejszania ubóstwa, bezpieczeństwa żywnościowego i równości płci;
- II. ZALECA** w szczególności, aby Państwa Wdrażające podejmowały działania w celu aktywnego wspierania przyjęcia polityki przedsiębiorstwa przez przedsiębiorstwa działające na ich terytorium lub z tych terytoriów oraz włączenia do systemów zarządzania przedsiębiorstwem określonych w Wytycznych pięciostopniowych ram należytej staranności opartej na analizie ryzyka w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym;
- III. ZALECA**, aby Państwa Wdrażające i odpowiednio ich KPK OECD, przy wsparciu Sekretariatu OECD, w tym poprzez współdziałanie z ONZ i międzynarodowymi organizacjami do spraw rozwoju, dążyli do rozpowszechniania na możliwie jak największą skalę Wytycznych oraz ich aktywnego wykorzystania przez różne grupy interesariuszy, w tym przedsiębiorstwa rolne, przedsiębiorstwa działające na etapie produkcji, przetwórstwa i dystrybucji, zainteresowane społeczności i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, a także regularnie przekazywali Komitetowi Inwestycyjnemu i Komitetowi ds. Rolnictwa sprawozdania informacyjne o wszelkich działaniach związanych z rozpowszechnianiem i wdrażaniem Wytycznych;
- IV. ZACHĘCA** Państwa Wdrażające i Sekretarza Generalnego do rozpowszechniania niniejszej Rekomendacji;
- V. ZACHĘCA** państwa niebędące Państwami Wdrażającymi do należytego uwzględniania i przestrzegania niniejszej Rekomendacji;
- VI. ZOBOWIĄDUJE** Komitet Inwestycyjny oraz Komitet ds. Rolnictwa do monitorowania wdrożenia Rekomendacji i przedłożenia sprawozdania Radzie nie później niż po upływie pięciu lat od ich przyjęcia i odpowiednio w późniejszym czasie.

1. Wprowadzenie

Kontekst

Sektor rolny¹, obejmujący ponad 570 milionów gospodarstw na świecie, powinien nieprzerwanie przyciągać dalsze inwestycje. Dotyczy to w szczególności Azji Południowej i Afryki Subsaharyjskiej, gdzie zasoby kapitału rolnego na pracownika są stosunkowo niskie i wynoszą odpowiednio 1700 USD i 2200 USD, w porównaniu z 16 500 USD w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach oraz 19 000 USD w Europie i Azji Środkowej (FAO, 2012 i 2014). Prognozuje się, że w nadchodzącej dekadzie ceny produktów rolnych utrzymają się na wyższym poziomie niż w okresie poprzedzającym gwałtowny wzrost cen w latach 2007-2008, ponieważ popyt na żywność rośnie, napędzany przez rosnącą liczbę ludności, wyższe dochody i zmianę nawyków żywieniowych. Rośnie również popyt na produkty rolne niebędące żywnością (OECD/FAO, 2015).

Przedsiębiorstwa działające w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym mogą w znaczący sposób przyczynić się do zrównoważonego rozwoju, tworząc miejsca pracy i wnosząc wiedzę fachową, technologię i możliwości finansowania w celu zrównoważonego zwiększania produkcji rolnej i doskonalenia łańcuchów dostaw. To z kolei może zwiększyć bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia oraz pomóc osiągnąć cele rozwojowe kraju, w którym prowadzona jest działalność przedsiębiorstwa. Celem międzynarodowych zasad odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej (*responsible business conduct*, RBC)² jest zapewnienie, by przedsiębiorstwa przyczyniały się do zrównoważonego rozwoju. Zasady te są już wdrażane przez liczne przedsiębiorstwa. Ryzyko nieprzestrzegania tych zasad może wzrosnąć w miarę jak nowe podmioty, takie jak inwestorzy instytucjonalni, w coraz większym stopniu angażują się w łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym, a rosnąca liczba inwestorów obiera za cel nowe rynki, w tym w krajach o słabych rządach.

Zapewnienie wytycznych dotyczących przestrzegania istniejących standardów RBC³ dla przedsiębiorstw zaangażowanych w łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym ma zasadnicze znaczenie dla zapobiegania negatywnym skutkom i zapewnienia, by inwestycje rolne przynosiły korzyści przedsiębiorstwom⁴, rządów i społecznościom oraz przyczyniały się do zrównoważonego rozwoju, a w szczególności do zmniejszenia ubóstwa, bezpieczeństwa żywnościowego i równości płci. Zakres przedsiębiorstw, do których adresowane są niniejsze Wytyczne dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym (zwane dalej „Wytycznymi”), obejmuje przedsiębiorstwa bezpośrednio zaangażowane w produkcję rolną, takie jak drobni producenci rolni, a także inne podmioty zaangażowane w relacje biznesowe⁵, takie jak fundusze inwestycyjne, państwowe fundusze majątkowe lub banki⁶.

Cel

Niniejsze Wytyczne mają pomóc przedsiębiorstwom w przestrzeganiu istniejących standardów RBC w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym⁷, w tym Wytycznych OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych (dalej Wytyczne OECD). Ich celem jest zapobieganie ryzyku negatywnego oddziaływania na środowisko, społeczeństwo i prawa człowieka, w uzupełnieniu do działalności Krajowych Punktów Kontaktowych OECD (KPK OECD), których zadaniem jest zwiększanie skuteczności Wytycznych OECD (zob. ramka 1.1). Niniejsze Wytyczne mogą pomóc rządów, zwłaszcza KPK OECD, w wysiłkach na rzecz promowania Wytycznych OECD oraz w wyjaśnianiu istniejących standardów w sektorze rolnym.

Niniejsze Wytyczne odwołują się do istniejących standardów, pomagając przedsiębiorstwom przestrzegać je i stosować należytą staranność opartą na analizie ryzyka. Odnoszą się one jedynie do tych części Wytycznych OECD i innych standardów, które są najbardziej istotne dla łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym i nie mają na celu ich zastąpienia. Przedsiębiorstwa powinny zatem odnosić się bezpośrednio do każdego z tych standardów, aby lepiej zrozumieć kwestie związane z przestrzeganiem Wytycznych. Nie wszystkie Państwa Wdrażające Deklarację w sprawie inwestycji międzynarodowych i przedsiębiorstw wielonarodowych, której integralną część stanowią Wytyczne OECD oraz członkowie FAO stosują standardy omawiane w niniejszych Wytycznych.

Zakres

Niniejsze Wytyczne uwzględniają istniejące standardy RBC, które są istotne w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, w tym:

- *Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych* (Wytyczne OECD),
- *Zasady odpowiedzialnego inwestowania w rolnictwo i systemy żywnościowe* Komitetu ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywności (Zasady CFS-RAI),
- *Dobrowolne wytyczne dotyczące odpowiedzialnego zarządzania tytułami prawami do gruntów, łowisk i lasów w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego* Komitetu ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego (VGGT),
- *Zasady odpowiedzialnych inwestycji rolnych dokonywanych z poszanowaniem praw, środków utrzymania i zasobów* opracowane przez FAO, Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (IFAD), Konferencję Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) oraz Bank Światowy (PRAI),
- *Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka* [wdrażające dokument ramowy ONZ „Chronić, szanować i naprawiać”] (Wytyczne ONZ),
- *Trójstronną deklarację zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej* Międzynarodowej Organizacji Pracy (Deklaracja MNE MOP),
- *Konwencję o różnorodności biologicznej* (CBD), w tym dobrowolne wytyczne Akwé: Kon,
- *Konwencję o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska* Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (Konwencja z Aarhus).

Powyższe standardy spełniają następujące trzy kryteria ustalone przez grupę doradcą⁸: zostały wynegocjowane i/lub zatwierdzone w procesie międzyrządowym; są istotne dla łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym; i są skierowane w szczególności do środowiska biznesowego/inwestorów. Cztery kluczowe standardy uwzględnione w niniejszych Wytycznych opisano bardziej szczegółowo w ramce 1.1. Niniejsze Wytyczne uwzględniają również poniższe standardy, które nie spełniają tych kryteriów, ale są powszechnie stosowane w zakresie, w jakim są zgodne ze standardami wymienionymi powyżej:

- Standardy Międzynarodowej Korporacji Finansowej,
- Zasady inicjatywy ONZ „UN Global Compact”.

Wymieniane są także dodatkowe instrumenty, takie jak traktaty ONZ dotyczące praw człowieka, gdy są one istotne dla wdrażania powyższych standardów. Ponadto przedsiębiorstwa mogą uznać za użyteczne odniesienie się do innych standardów, które nie zostały uwzględnione w niniejszych Wytycznych, a także do bardziej szczegółowych narzędzi i wytycznych – ich lista jest dostępna online⁹.

Ramka 1.1. Opis kluczowych standardów uwzględnionych w Wytycznych

Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych (Wytyczne OECD): Wytyczne OECD stanowią jedną z czterech części *Deklaracji OECD z 1976 r. w sprawie inwestycji międzynarodowych i przedsiębiorstw wielonarodowych*, zgodnie z którą Państwa wdrażające zobowiązują się do zapewnienia otwartego i przejrzystego międzynarodowego środowiska inwestycyjnego oraz do wspierania pozytywnego wkładu przedsiębiorstw wielonarodowych (MNE) w postęp gospodarczy i społeczny. Obecnie istnieje 51 państw wdrażających Deklarację – 37 gospodarek należących do OECD i 14 nienależących do OECD¹. Wytyczne OECD były kilkakrotnie zmieniane, ostatnio w 2011 r. Stanowią one najbardziej wszechstronny zestaw zaleceń wspieranych przez rządy, dotyczących odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej. Wytyczne obejmują dziewięć głównych obszarów RBC: ujawnianie informacji, prawa człowieka, zatrudnienie i stosunki pracownicze, środowisko, zwalczanie korupcji, namawianie do korupcji i wymuszenia, interesy konsumentów, nauka i technologia, konkurencja oraz opodatkowanie. Rządy kierują je do przedsiębiorstw wielonarodowych działających w ramach zwolenników deklaracji i pochodzących z nich. Każdy zwolennik musi utworzyć KPK, aby zwiększyć skuteczność Wytycznych poprzez podejmowanie działań promocyjnych, obsługę zapytań i przyczynianie się do rozwiązywania problemów pojawiających się w związku z wdrażaniem Wytycznych w określonych przypadkach. Niniejsze Wytyczne są pierwszym międzynarodowym instrumentem, który integruje odpowiedzialność biznesu z poszanowaniem praw człowieka, zgodnie z Wytycznymi ONZ oraz uwzględnia należyta staranność opartą na analizie ryzyka w głównych obszarach etyki biznesowej związanych z negatywnym wpływem².

Zasady odpowiedzialnego inwestowania w rolnictwo i systemy żywnościowe (*Zasady CFS-RAI*): Zasady zostały opracowane w ramach negocjacji międzyrządowych prowadzonych przez Komitet ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego (CFS) w latach 2012-2014 z udziałem organizacji społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, przedstawicieli środowisk akademickich, naukowców i organizacji międzynarodowych. Zasady te zostały zatwierdzone przez CFS w dniu 15 października 2014 r. podczas 41. sesji. Są one dobrowolne i niewiążące, dotycząc wszystkich rodzajów inwestycji w rolnictwo i systemy żywnościowe. Zawierają dziesięć podstawowych zasad związanych z: bezpieczeństwem żywnościowym i żywienia; zrównoważonym i sprzyjającym włączeniu społecznemu rozwojem gospodarczym oraz eliminacją ubóstwa; równością płci i wzmocnieniem pozycji kobiet; młodzieżą; tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów oraz dostępem do wody; zrównoważonym zarządzaniem zasobami naturalnymi; dziedzictwem kulturowym, tradycyjną wiedzą, różnorodnością i innowacjami; bezpiecznym i zdrowym rolnictwem; inkluzywnymi i przejrzystymi strukturami zarządzania, procesami i mechanizmami rozpatrywania skarg; skutkami i odpowiedzialnością. Dodatkowa część opisuje role i obowiązki interesariuszy.

Dobrowolne wytyczne dotyczące odpowiedzialnego zarządzania tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego (*VGGT*): VGGT to pierwsze globalne wytyczne dotyczące zarządzania tytułami prawnymi do gruntów. Zostały one opracowane w drodze negocjacji międzyrządowych prowadzonych przez CFS, z udziałem organizacji społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, przedstawicieli środowisk akademickich i naukowców oraz organizacji międzynarodowych. Wytyczne zostały zatwierdzone przez CFS na 38. (specjalnej) sesji w dniu 11 maja 2012 r. VGGT zyskały globalne uznanie, a do ich wdrażania zachęca grupa G-20 oraz Deklaracja Rio +20. W dniu 21 grudnia 2012 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ: z zadowoleniem przyjęło wynik 38. (specjalnej) sesji CFS, która zatwierdziła VGGT; zachęciło kraje do należytej implementacji wytycznych; oraz zwróciło się do odpowiednich podmiotów ONZ o zapewnienie ich szybkiego rozpowszechniania i promocji³. Wytyczne te stanowią punkt odniesienia w celu poprawy zarządzania tytułami prawnymi do gruntów, łowisk i lasów, wspierającego bezpieczeństwo żywnościowe i przyczyniającego się do globalnych i krajowych wysiłków na rzecz wyeliminowania głodu i ubóstwa. Uznając centralną rolę ziemi w rozwoju, wspierają one bezpieczne tytuły prawne i równy dostęp do gruntów, łowisk i lasów. Określają zasady i międzynarodowe praktyki, którymi można się kierować podczas przygotowywania i realizacji polityk oraz przepisów prawa związanych z zarządzaniem tytułami prawnymi. Wytyczne opierają się na *Dobrowolnych wytycznych na rzecz wspierania stopniowej realizacji prawa do odpowiedniej żywności w związku z krajowym bezpieczeństwem zaopatrzenia w żywność*, które zostały przyjęte przez Radę FAO w listopadzie 2004 r.

Ramka 1.1. Opis kluczowych standardów uwzględnionych w Wytycznych (cd.)

Zasady odpowiedzialnych inwestycji rolnych dokonywanych z poszanowaniem praw, środków utrzymania i zasobów (PRAI): Międzyagencyjna Grupa Robocza (MGR) złożona z IFAD, FAO, UNCTAD i Banku Światowego zorganizowała spotkanie przy okrągłym stole podczas Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2009 r. na temat „Promowania odpowiedzialnych międzynarodowych inwestycji w sektorze rolno-spożywczym“, aby przedstawić siedem zasad, a następnie opublikować ich wersję pogładową w lutym 2010 r. Te siedem zasad skupia się na: prawach do gruntów i zasobów; bezpieczeństwie żywnościowym; przejrzystości, dobrym zarządzaniu i sprzyjającym środowisku; konsultacjach i udziale; odpowiedzialnym inwestowaniu w przedsiębiorstwa rolne; zrównoważonym rozwoju społecznym oraz zrównoważonym rozwoju środowiskowym⁴. Podczas szczytu w Seulu w listopadzie 2010 r. grupa G20 zachęcała „wszystkie kraje i przedsiębiorstwa do przestrzegania Zasad odpowiedzialnych inwestycji rolnych” w ramach swojego wieloletniego planu działań na rzecz rozwoju. MGR przedłożyła grupie G20 w 2011 r. i grupie G8 w 2012 r. sprawozdanie na temat Zasad PRAI i Planu działania w zakresie opcji wspierania odpowiedzialnych inwestycji w sektorze rolno-spożywczym⁵. G20 przyjęła dwutorowe podejście jako podstawę pilotowania PRAI i wykorzystania wyciągniętych wniosków w różnych procesach konsultacji. W październiku 2012 r. MGR przedstawiła sprawozdanie z postępów w realizacji swojego planu działania, ze szczególnym odniesieniem do testowania PRAI w warunkach terenowych w krajach, w których realizowane są inwestycje i przedsiębiorstwach⁶. W ramach sprawozdania za zobowiązania rozwojowe G20, przyjętego w Sankt Petersburgu w 2013 r. „z zadowoleniem przyjęto postępy w pilotażowych projektach testowania w warunkach terenowych Zasad PRAI w niektórych krajach Afryki i Azji Południowo-Wschodniej”.

1. W lutym 2016 r. były to: Argentyna, Brazylia, Kolumbia, Kostaryka, Egipt, Jordania, Łotwa, Litwa, Maroko, Peru, Rumunia i Tunezja.
Niniejsze uzupełnienie występuje tylko polskiej wersji językowej *Wytycznych OECD-FAO dotyczących odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym*: Od września 2022 r. *Deklaracja i Decyzja OECD w sprawie inwestycji międzynarodowych i przedsiębiorstw wielonarodowych* była wdrażana we wszystkich 38 krajach OECD oraz w 13 państwach niezrzeszonych w OECD: Argentyna, Brazylia, Bułgaria, Chorwacja, Egipt, Jordania, Kazachstan, Maroko, Peru, Rumunia, Tunezja, Ukraina oraz Urugwaj.
2. Należyta staranność ma zastosowanie do wszystkich rozdziałów Wytycznych, z wyjątkiem nauki i technologii oraz konkurencji i podatków.
3. www.un.org/News/Press/docs//2012/ga11332.doc.htm.
4. Tekst PRAI można pobrać na stronie www.responsibleagroinvestment.org.
5. Międzyagencyjna grupa robocza do spraw filaru bezpieczeństwa żywnościowego wieloletniego planu działań G20 w zakresie rozwoju, „Opcje promowania odpowiedzialnych inwestycji w sektorze rolno-spożywczym”, sprawozdanie dla grupy roboczej wysokiego szczebla, wrzesień 2011 r.
6. Międzyagencyjna grupa robocza ds. zasad odpowiedzialnych inwestycji rolnych, sprawozdanie podsumowujące testowanie w warunkach terenowych Zasad odpowiedzialnych inwestycji rolnych, październik 2012 r.

Docelowi odbiorcy

Chociaż niniejsze Wytyczne uznają, że rolnicy są największymi inwestorami w pierwotną produkcję rolną, to są one skierowane do wszystkich przedsiębiorstw działających w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, jak przedstawiono na rys. 1.1, w tym krajowych i zagranicznych, prywatnych i państwowych, małych, średnich i dużych przedsiębiorstwach, zwanych „przedsiębiorstwami“ w całym tekście Wytycznych¹⁰. Wytyczne mogą być również wykorzystywane przez rządy, zwłaszcza KPK OECD, w celu lepszego zrozumienia i promowania istniejących standardów w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym. Ponadto Wytyczne mogą pomóc zainteresowanym społecznościom zrozumieć, czego powinny oczekiwać od ww. podmiotów, a tym samym zapewnić poszanowanie ich praw.

Proces

Wytyczne zostały opracowane przez FAO i OECD w ramach procesu konsultacji o charakterze inkluzywnym prowadzonego przez wielostronną grupę doradczą utworzoną w październiku 2013 roku¹¹. Grupa doradcza składa się z przedstawicieli państw członkowskich i niebędących członkami

OECD, inwestorów instytucjonalnych, przedsiębiorstw rolno-spożywczych, organizacji rolników, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i organizacji międzynarodowych. Jej zadania są następujące:

- Dostarczanie znaczącego wkładu opracowania Wytocznych.
- Pomoc w procesie szerokich konsultacji z innymi grupami interesariuszy, w tym poprzez dostarczanie informacji i udział w procesach wielostronnych, w szczególności w posiedzeniach otwartej grupy roboczej ds. CFS-RAI.
- Dostarczanie znaczących informacji dotyczących działań następczych, aby skutecznie promować i wdrażać Wytoczne.

Sekretariaty FAO i OECD koordynowały proces konsultacji we współpracy z grupą doradcą i pod kierownictwem jej przewodniczącego i wiceprzewodniczących. Regularnie konsultowano się z Grupą roboczą OECD ds. odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej – organem pomocniczym Komitetu Inwestycyjnego oraz Grupą roboczą ds. polityki i rynków rolnych – organem pomocniczym Komitetu ds. Rolnictwa OECD.

Kluczowe pojęcia

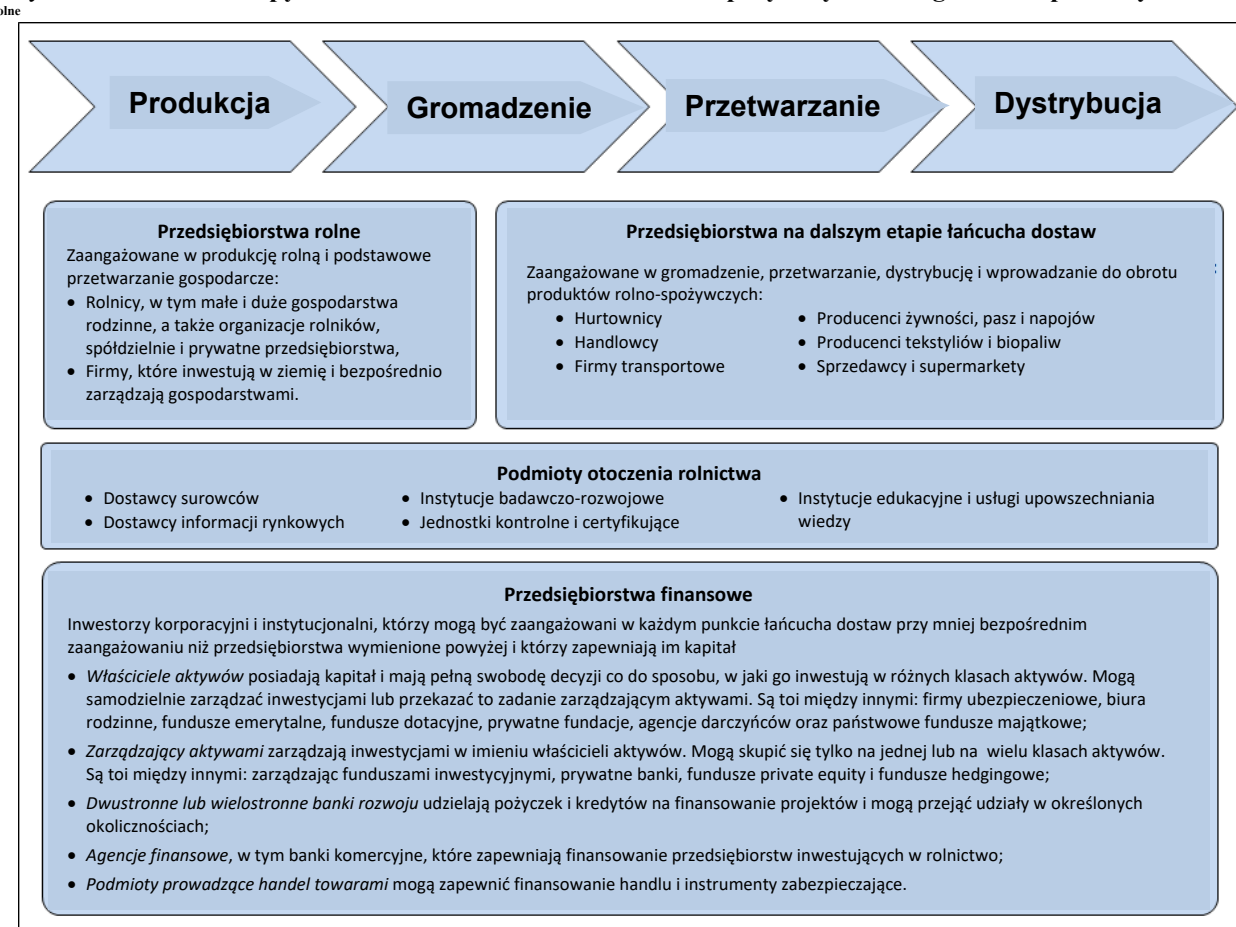
Łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym odnoszą się do systemu obejmującego wszystkie działania, organizacje, podmioty, technologie, informacje, zasoby i usługi związane z wytwarzaniem produktów rolno-spożywczych dla rynków konsumenckich. Obejmują one przedsiębiorstwa na różnych etapach łańcucha dostaw - od dostaw środków produkcji rolnej (takich jak nasiona, nawozy, pasze, lekarstwa lub sprzęt) po produkcję, obróbkę po zbiorach, przetwarzanie, transport, wprowadzanie do obrotu, dystrybucję i sprzedaż detaliczną. Włączone są również usługi wsparcia, takie jak usługi upowszechniania wiedzy, badania i rozwój oraz informacje rynkowe. W skład łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym wchodzi szeroki zakres przedsiębiorstw - od drobnych producentów rolnych, organizacji rolników, spółdzielni i przedsiębiorstw typu start-up po przedsiębiorstwa wielonarodowe - firmy macierzyste lub lokalne oddziały, przedsiębiorstwa i fundusze państwowe, prywatne podmioty finansowe i prywatne fundacje. Niektóre podmioty dołączyły do sektora w ostatnich latach.

Struktura łańcuchów dostaw i przedsiębiorstw zaangażowanych na każdym etapie znacznie się różni w zależności od produktów i obszarów geograficznych¹². Mapowanie przedsiębiorstw działających w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym należy zatem przeprowadzać osobno dla każdego przypadku, aby lepiej zrozumieć relacje biznesowe oraz przepływy informacji i finansowe między przedsiębiorstwami, a także lepiej zaplanować audyty. Na potrzeby niniejszych Wytocznych na rys. 1.1 zobrazowano uproszczoną strukturę łańcucha dostaw.

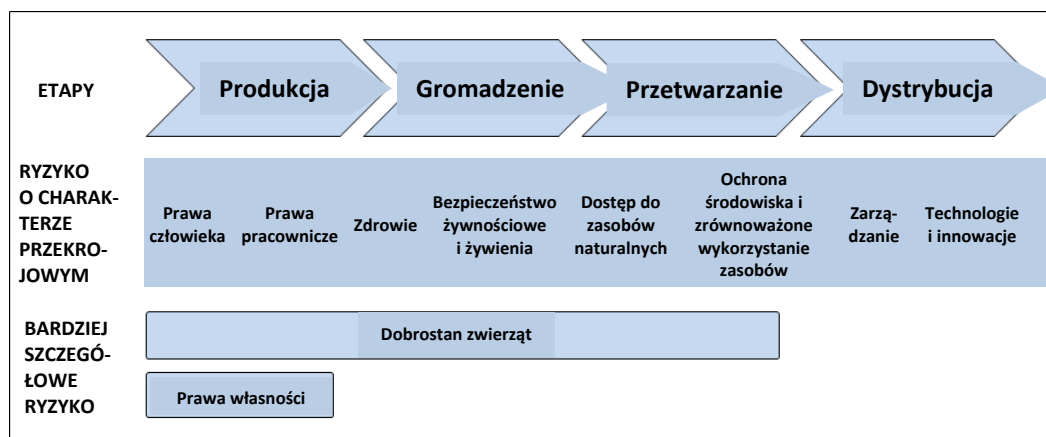
Przedsiębiorstwa są powiązane poprzez różnorodne relacje i ustalenia umowne. Przedsiębiorstwa dystrybucyjne i zajmujące się przetwórstwem mogą nawiązywać różnego rodzaju relacje z przedsiębiorstwami działającymi na etapie produkcji, aby zapewnić sobie dostęp do produktów rolnych. Mogą narzucać producentom normy i specyfikacje przy niewielkim zaangażowaniu wykraczającym poza umowę zakupu. Ale mogą też być aktywniej zaangażowane, zwłaszcza w systemie produkcji kontraktowej, w celu koordynowania produkcji oraz zapewnienia jakości i bezpieczeństwa¹³. Przedsiębiorstwa finansowe mogą być zaangażowane w sposób bardziej pośredni, zapewniając finansowanie przedsiębiorstwom rolnym oraz działającym na dalszym etapie łańcucha dostaw, poprzez inwestycje typu greenfield lub brownfield, wspólne przedsięwzięcia lub fuzje i przejęcia. W praktyce często trudno jest wyznaczyć granice tych kategorii. Na przykład spółdzielnie często posiadają lub zarządzają sprzętem rolniczym, a także aktywami niższego szczebla (np. cukrownia), a zatem można je uznawać nie tylko za przedsiębiorstwa rolne, ale także przedsiębiorstwa działające na dalszych etapach łańcucha dostaw.

Rysunek 1.1. Różne etapy łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym i zaangażowane przedsiębiorstwa

Uwaga: Wykres ma charakter wyłącznie informacyjny i nie jest wyczerpujący.

Rysunek 1.2. Czynniki ryzyka na różnych etapach łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

W zależności od swojej sytuacji w łańcuchu dostaw przedsiębiorstwa mogą koncentrować się na określonych rodzajach ryzyka (rys. 1.2). Na przykład przedsiębiorstwa rolne są narażone na większe ryzyko związane z prawami do gruntów. Dlatego powinny skupić się w szczególności na przeprowadzeniu skutecznych i rzeczowych konsultacji w dobrej wierze z osobami, których prawa mogą zostać naruszone.

Należyta staranność

Należyta staranność, stanowiąca integralną część systemów podejmowania decyzji biznesowych i zarządzania ryzykiem¹⁴, jest rozumiana jako proces umożliwiający przedsiębiorstwom identyfikację, ocenę, łagodzenie faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków swojej działalności, zapobieganie im oraz informowanie o sposobie postępowania w odniesieniu do faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków. . Obejmuje negatywne skutki spowodowane przez przedsiębiorstwa lub do których przedsiębiorstwa się przyczyniły, a także negatywne skutki, które są bezpośrednio związane z ich działalnością, produktami lub usługami poprzez relacje biznesowe (szczegółowe informacje znajdują się w ramce 1.2).

Ramka 1.2. Sposób postępowania w odniesieniu do negatywnych skutków

Zgodnie z Wytycznymi OECD przedsiębiorstwa powinny „uniknąć wywołania lub przyczyniania się do wystąpienia negatywnych skutków w kwestiach objętych niniejszymi Wytycznymi poprzez działania własne oraz podejmować stosowne kroki w przypadku ich wystąpienia”. Powinny one również „starać się zapobiec lub zminimalizować negatywne skutki działalności przedsiębiorstwa, również w przypadku, gdy przedsiębiorstwo nie miało wpływu na pojawienie się takich skutków, które są bezpośrednio związane z działalnością, produktami lub usługami przedsiębiorstwa poprzez stosunek biznesowy. Za nie ma na celu przeniesienia odpowiedzialności z jednostki powodującej negatywne skutki na przedsiębiorstwo, z którym taka jednostka utrzymuje relacje biznesowe”. Na przykład instytucja finansowa może przyczynić się do powstania negatywnych skutków spowodowanych przez spółkę, w którą dokonała inwestycji i w której posiada pakiet większościowy lub kontrolny.

Przedsiębiorstwo „powoduje” negatywne skutki, jeżeli istnieje związek przyczynowy między działalnością, produktami lub usługami przedsiębiorstwa a tymi negatywnymi skutkami. Przyczynowość może istnieć zarówno w rezultacie działania, jak i zaniechania, innymi słowy przez brak działania. „Przyczynianie się do” negatywnych skutków należy interpretować jako znaczący wkład, oznaczający działanie, które powoduje, ułatwia lub zachęca inny podmiot do powodowania negatywnych skutków. Przedsiębiorstwo może również przyczynić się do negatywnych skutków, jeśli jego działania w połączeniu z działaniami innej jednostki powodują negatywne skutki. „Bezpośrednie powiązanie” to szerokie pojęcie, które obejmuje negatywne skutki związane z relacjami biznesowymi. Termin relacja biznesowa obejmuje relacje przedsiębiorstwa z partnerami biznesowymi, podmiotami w łańcuchu dostaw i wszelkimi innymi podmiotami państwowymi lub innymi niż państwowe bezpośrednio związanymi z jego działalnością, produktami lub usługami. W całym tekście Wytycznych podmioty, z którymi przedsiębiorstwo utrzymuje relację biznesową, nazywane są „partnerami biznesowymi”.

Wytyczne OECD podkreślają, że przedsiębiorstwa powinny „w miarę możliwości zachęcać partnerów handlowych, w tym dostawców i podwykonawców, do stosowania zasad odpowiedzialnego postępowania biznesowego, zgodnie z niniejszymi Wytycznymi”. Ponadto stwierdza się w nich, że spełnienie wymagań obejmuje „samodzielne działania przedsiębiorstwa, jak i współpracę z innymi podmiotami, tam gdzie jest to właściwe, z wykorzystaniem dostępnych środków w celu wywarcia presji¹ na podmiot łamiący prawa człowieka, aby ten zaprzestał lub zredukował tego typu działania”. Czynniki mającymi wpływ na określanie działań stosownych w takich sytuacjach są: „działania, jakimi przedsiębiorstwo dysponuje w ramach wywierania wpływu na dany podmiot, znaczenie współpracy z takim podmiotem, znaczenie oddziaływania oraz to, czy rozwiązanie współpracy z takim podmiotem miałoby negatywny wpływ na przestrzeganie praw człowieka”.

W związku z tym oczekuje się, że przedsiębiorstwa wykorzystają swoją siłę oddziaływania na podmioty bezpośrednio związane z ich działalnością, produktami lub usługami w celu wsparcia wdrażania tych Wytycznych. Na przykład, jeśli ich partnerzy biznesowi mogą zaopatrywać się u partnera biznesowego naruszającego uzasadnione prawa do gruntów lub być powiązani z nim, powinni z nimi współpracować w celu podjęcia działań naprawczych i, w miarę możliwości, zakończyć relację biznesową, jeśli nie zostaną podjęte żadne działania zaradcze.

1. Uważa się, że możliwości wykorzystywania swojej siły oddziaływania (*leverage*) istnieją, gdy przedsiębiorstwo jest w stanie wpłynąć na zmianę niewłaściwych praktyk podmiotu, który powoduje szkodę.

Źródło: Wytyczne OECD, II.A.11-13; II.A, ust. 14; oraz IV.43; OECD (2014).

Przedsiębiorstwa oceniają ryzyko określając faktyczne okoliczności swojej działalności i relacji biznesowych oraz oceniając je pod kątem obowiązujących praw i obowiązków wynikających z krajowych i międzynarodowych przepisów prawa oraz standardów, zaleceń organizacji międzynarodowych dotyczących RBC, narzędzi wspieranych przez rząd, dobrowolnych prywatnych inicjatyw oraz ich własnych wewnętrznych polityk i systemów. Należyta staranność może pomóc przedsiębiorstwom i ich partnerom biznesowym w zapewnieniu przestrzegania prawa międzynarodowego i krajowego oraz standardów RBC.

Na charakter i zakres procesu należytej staranności będą miały wpływ czynniki takie jak wielkość przedsiębiorstwa, kontekst i lokalizacja jego działalności, charakter jego produktów lub usług oraz dotkliwość faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków¹⁵. Podczas gdy małe i średnie przedsiębiorstwa, a w szczególności drobni producenci rolni, mogą nie mieć zdolności do przeprowadzenia procesu należytej staranności zgodnie z zaleceniami niniejszych Wytycznych, zachęca się je do dalszego angażowania się w wysiłki swoich klientów w zakresie należytej staranności w celu poprawy zdolności do realizacji procesu należytej staranności w przyszłości.

Wytyczne OECD zalecają przeprowadzenie procesu należytej staranności w oparciu o analizę ryzyka, co oznacza, że charakter i zakres należytej staranności powinien odpowiadać rodzajowi i poziomowi ryzyka wystąpienia negatywnych skutków¹⁶. Dotkliwość faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków powinna określać skalę i złożoność niezbędnych procesów należytej staranności. Obszary wyższego ryzyka powinny podlegać wzmożonym działaniom z zakresu należytej staranności. Gdy przedsiębiorstwa mają dużą liczbę dostawców, zachęca się je do określenia ogólnych obszarów, w których ryzyko negatywnych skutków jest największe i na podstawie tej oceny nadania priorytetów dostawcom pod kątem podlegania wymogom procesu należytej staranności¹⁷. Podejście oparte na ryzyku nie powinno uniemożliwiać przedsiębiorstwom współpracy na określonych warunkach lub z niektórymi partnerami biznesowymi, lecz powinno im pomóc skutecznie zarządzać ryzykiem negatywnych skutków w warunkach wiążących się z wysokim ryzykiem.

Zgodnie ze szczegółowym opisem w części 3, różne elementy należytej staranności mogą zostać włączone do poniższych pięciostopniowych ram (ramka 1.3).

Ramka 1.3. Pięciostopniowe ramy należytej staranności

- Krok 1: Utworzenie solidnych systemów zarządzania przedsiębiorstwem dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw.
- Krok 2: Identyfikacja, ocena i ustalenie priorytetów w czynnikach ryzyka w łańcuchu dostaw.
- Krok 3: Opracowanie i wdrożenie strategii reagowania na zidentyfikowane ryzyko w łańcuchu dostaw.
- Krok 4: Weryfikacja należytej staranności w łańcuchu dostaw.
- Krok 5: Przedstawianie sprawozdań dotyczących należytej staranności w łańcuchu dostaw.

Źródło: OECD (2013), *Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw mineralów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka: wydanie drugie*, OECD Publishing, Paryż, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264185050-en>.

Ponieważ to samo przedsiębiorstwo może działać na różnych etapach łańcucha dostaw, zapewnienie dobrej koordynacji w różnych działach przedsiębiorstwa może pomóc w realizacji procesu należytej staranności. Mając na uwadze kwestie konkurencji i ochrony danych, przeprowadzając należytą staranność przedsiębiorstwa mogą współpracować w ramach branży w celu zapewnienia wzajemnego wzmocnienia tego procesu i obniżenia kosztów poprzez:

- współpracę ogólnobranżową, na przykład poprzez inicjatywy tworzone i zarządzane przez organizację branżową w celu wspierania i zwiększenia przestrzegania międzynarodowych standardów¹⁸,
- podział kosztów w branży w przypadku określonych zadań związanych z należytą starannością,
- koordynację między członkami branży, którzy mają tych samych dostawców,
- współpracę między różnymi segmentami łańcucha dostaw, takimi jak przedsiębiorstwa działające na etapie produkcji, przetwórstwa lub dystrybucji.

Partnerstwa z organizacjami międzynarodowymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego również mogą wspierać należytą staranność. Programy inicjowane przez branżę są najbardziej wiarygodne gdy obejmują nie tylko biznes, ale także organizacje społeczeństwa obywatelskiego, związki zawodowe oraz ekspertów, dążąc do osiągnięcia konsensusu między tymi stronami. Jednak należy pamiętać, że to na przedsiębiorstwach spoczywa indywidualna odpowiedzialność za realizowany przez nie proces należytej staranności.

Struktura

Struktura niniejszych Wytycznych opiera się na *Wytycznych OECD dotyczących należytej staranności w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw mineralów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka*¹⁹, które wyjaśniają, w jaki sposób Wytyczne OECD mają zastosowanie do konkretnego sektora, proponując kroki dotyczące należytej staranności oraz działania ograniczające ryzyko. Mając to na uwadze niniejsze Wytyczne obejmują składają się z następujących części:

- Część 1. Przykładowa polityka przedsiębiorstwa, w której przedstawiono zarys istniejących standardów w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym.
- Część 2. Ramy należytej staranności opartej na analizie ryzyka w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym.
- Załącznik A. Opis czynników ryzyka i środków ograniczających ryzyko w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym na podstawie istniejących standardów.
- Załącznik B. Wytyczne dotyczące współpracy z ludnością rdzenną.

2. Przykładowa polityka przedsiębiorstwa dotycząca odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Niniejsza polityka przedsiębiorstwa określa główne standardy, jakie przedsiębiorstwa powinny stosować, aby budować odpowiedzialne łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym. Wskazuje wybrane treści odpowiednich międzynarodowych standardów dotyczących odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym²⁰. Niektóre z tych standardów, np. dotyczące praw człowieka i praw pracowniczych oraz bezpieczeństwa żywnościowego, zostały już uwzględnione w ustawodawstwie wielu krajów.

Niniejsza polityka przedsiębiorstwa może zostać przyjęta przez przedsiębiorstwa w niezmienionej postaci lub odpowiednie jej części mogą zostać włączone i dostosowane do istniejących polityk dotyczących społecznej odpowiedzialności biznesu, zrównoważonego rozwoju, zarządzania ryzykiem lub innych równoważnych rozwiązań alternatywnych. Zastosowanie formy „my” wskazuje na zaangażowanie przedsiębiorstw. Projektując swoją politykę przedsiębiorstwa powinny również zapewnić, że przestrzegają wszystkich obowiązujących przepisów krajowych i uwzględniać wszelkie inne odpowiednie standardy międzynarodowe. Przyjęcie polityki dotyczącej odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym jest pierwszym krokiem w ramach należytej staranności opartej na analizie ryzyka, przedstawionych w części 3, w której opisano możliwy sposób wdrożenia takiej polityki.

Uznając ryzyko znaczących negatywnych skutków pojawiających się w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, a także naszą odpowiedzialność w zakresie poszanowania praw człowieka oraz naszą zdolność do przyczyniania się do zrównoważonego rozwoju, a w szczególności do ograniczania ubóstwa, przyczyniania się do bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia oraz równości płci, zobowiązujemy się przyjąć, realizować, szeroko rozpowszechnić oraz włączać do umów i porozumień z partnerami biznesowymi poniższą politykę dotyczącą odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym. W miarę możliwości będziemy zachęcać naszych partnerów biznesowych do stosowania tej polityki, a jeśli będą oni powodowali oni negatywne skutki lub przyczyniali się do nich, wykorzystamy naszą siłę oddziaływania, aby zapobiec takim skutkom lub je złagodzić.

1. Standardy RBC o charakterze przekrojowym

Ocena oddziaływania

Będziemy stale oceniać i uwzględniać przy podejmowaniu decyzji faktyczne i potencjalne skutki naszej działalności, procesów, towarów i usług w całym ich cyklu życia w celu uniknięcia wszelkich negatywnych skutków lub, jeśli są nie do uniknięcia, ich złagodzenia. W przeprowadzanych ocenach oddziaływania powinna uczestniczyć odpowiednio liczna, reprezentatywna grupa interesariuszy²¹.

Ujawnianie informacji

Będziemy ujawniać potencjalnie narażonym społecznościom aktualne i dokładne informacje związane z dającymi się przewidzieć czynnikami ryzyka oraz naszą reakcją na określone skutki środowiskowe, społeczne i dotyczące praw człowieka na wszystkich etapach cyklu inwestycyjnego²². Zapewnimy również dokładne, dające się zweryfikować i jasne informacje, które będą wystarczające, aby umożliwić konsumentom podejmowanie świadomych decyzji²³.

Konsultacje

Będziemy przeprowadzać w dobrej wierze skuteczne i rzeczowe konsultacje ze społecznościami za pośrednictwem ich własnych instytucji przedstawicielskich przed rozpoczęciem jakichkolwiek działań, które mogą ich dotyczyć i będziemy kontynuować takie konsultacje w trakcie działań i po ich zakończeniu. Będziemy mieć na uwadze różne ryzyka, na jakie mogą być narażone kobiety i mężczyźni²⁴.

Będziemy przeprowadzać skuteczne i rzeczowe konsultacje z ludnością rdzenną za pośrednictwem ich własnych instytucji przedstawicielskich w celu uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody²⁵ zgodnej z realizacją celów określonych w Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach ludności rdzennej oraz z należytym uwzględnieniem poszczególnych stanowisk i zrozumieniem indywidualnych uwarunkowań²⁶.

Podział korzyści

Zapewnimy, by nasze działania przyczyniały się do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich sprzyjającego włączeniu społecznemu²⁷, w tym, w stosownych przypadkach, poprzez wspieranie uczciwego i sprawiedliwego podziału korzyści pieniężnych i niepieniężnych ze społecznościami, których to dotyczy, na wspólnie uzgodnionych warunkach oraz zgodnie z traktatami międzynarodowymi, gdy ma to zastosowanie dla stron takich traktatów, np. przy wykorzystywaniu zasobów genetycznych dla potrzeb żywności i rolnictwa²⁸.

Mechanizmy rozpatrywania skarg

W porozumieniu z potencjalnymi użytkownikami zapewnimy właściwe, dostępne, przewidywalne, sprawiedliwe i przejrzyste mechanizmy rozpatrywania skarg na poziomie operacyjnym. Będziemy również współpracować w ramach innych pozasądowych mechanizmów rozpatrywania skarg. Takie mechanizmy rozpatrywania skarg mogą umożliwić działania zaradcze, gdy nasza działalność spowodowała negatywne skutki lub przyczyniła się do takich skutków z powodu nieprzestrzegania standardów RBC²⁹.

Płeć

Pomożemy wyeliminować dyskryminację kobiet, wzmocnić ich znaczący udział w podejmowaniu decyzji i pełnieniu ról liderów, będziemy zapewniać ich rozwój zawodowy i możliwości awansu, a także ułatwimy im równy dostęp do zasobów naturalnych, środków produkcji, narzędzi produkcyjnych, usług doradczych i finansowych, szkoleń, rynków i informacji oraz kontrolę nad nimi³⁰.

2. Prawa człowieka

W ramach uznanych na arenie międzynarodowej praw człowieka³¹, międzynarodowych zobowiązań krajów, w których działamy w zakresie praw człowieka, a także odpowiednich przepisów krajowych będziemy:

- Przestrzegać praw człowieka³², co oznacza unikanie naruszania praw człowieka przynależnych innym osobom oraz przeciwdziałać negatywnym skutkom w obszarze praw człowieka, z którymi możemy być pozwiązani.
- W kontekście naszych własnych działań będziemy unikać powodowania lub przyczyniania się do negatywnych skutków w obszarze praw człowieka oraz przeciwdziałać takim skutkom, gdy wystąpią³³.
- Szukać sposobów zapobiegania negatywnym skutkom w zakresie praw człowieka, które są bezpośrednio związane z naszą działalnością, produktami lub usługami przez relacje biznesowe, nawet jeśli nie przyczyniliśmy się do tych skutków lub szukać sposobów łagodzenia takich negatywnych skutków³⁴.

- Przeprowadzać proces należytej staranności w zakresie praw człowieka stosownie do wielkości, charakteru i kontekstu naszej działalności oraz skali ryzyka negatywnych skutków w obszarze praw człowieka³⁵.
- Zapewniać środki zaradcze lub współpracować w ramach zgodnych z prawem działań zaradczych, mających naprawić lub usunąć negatywne skutki w zakresie praw człowieka, gdy stwierdzimy, że spowodowaliśmy takie skutki lub się do nich przyczyniliśmy³⁶.
- W kontekście naszych własnych działań będziemy zapewniać poszanowanie praw człowieka wszystkich osób, bez jakichkolwiek rozróżnień, takich jak rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, narodowość lub pochodzenie społeczne, majątek, lub inny status³⁷.

3. Prawa pracownicze

W naszej działalności będziemy przestrzegać międzynarodowych podstawowych standardów pracy, a mianowicie wolności zrzeszania i prawa do rokowań zbiorowych, w tym pracowników migrujących, likwidacji wszystkich form pracy przymusowej lub obowiązkowej, faktycznego zniesienia pracy dzieci oraz zlikwidowania dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu³⁸.

W naszej działalności będziemy również:

- Zapewniać bezpieczeństwo i higienę pracy.
- Zapewniać godziwe płace, świadczenia i warunki pracy, które są co najmniej wystarczające by zaspokoić podstawowe potrzeby pracowników i ich rodzin, a także będziemy dążyć do poprawy warunków pracy³⁹.
- Wspierać bezpieczeństwo zatrudnienia i współpracować w ramach programów rządowych w celu zapewnienia pewnej formy ochrony dochodów pracowników, których stosunek pracy został rozwiązany⁴⁰.
- Starać się zapobiegać nadużyciom względem migrujących pracowników⁴¹.
- Przyjmować plany, działania oraz procesy w celu zwiększenia znaczącego udziału kobiet w podejmowaniu decyzji i pełnieniu ról liderów⁴².

Będziemy przyczyniać się do realizacji prawa do pracy⁴³ poprzez:

- dążenie do zwiększenia możliwości zatrudnienia, zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio⁴⁴,
- zapewnienie odpowiednich szkoleń dla pracowników na wszystkich poziomach zatrudnienia w celu zaspokojenia potrzeb przedsiębiorstwa oraz realizacji polityk rozwojowych kraju, w którym prowadzona jest działalność, w tym poprzez zwiększenie produktywności młodzieży i/lub jej dostępu do godziwej pracy i możliwości w dziedzinie przedsiębiorczości⁴⁵,
- zapewnienie ochrony macierzyństwa w pracy⁴⁶.

4. Zdrowie i bezpieczeństwo

Będziemy wspierać zdrowie publiczne⁴⁷ poprzez:

- przyjęcie odpowiednich praktyk w celu zapobiegania zagrożeniom dla życia, zdrowia i dobrostanu ludzi w naszej działalności, a także zagrożeniom wynikającym z konsumpcji, użytkowania lub pozbywania się naszych towarów i usług, w tym poprzez przestrzeganie dobrych praktyk w zakresie bezpieczeństwa żywności⁴⁸,
- przyczynianie się do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa społeczności podczas całego cyklu życia naszych procesów⁴⁹.

5. Bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia

Będziemy dążyć do tego, aby nasze działania przyczyniały się do bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia. Będziemy zwracać uwagę na zwiększenie osiągalności, dostępności fizycznej, stabilności i wykorzystania bezpiecznej, pożywnej i zróżnicowanej żywności⁵⁰.

6. Prawa do gruntów i dostęp do zasobów naturalnych

Będziemy szanować uzasadnione prawa do gruntów¹ oraz prawa do zasobów naturalnych, w tym prawa publiczne, prywatne, komunalne, zbiorowe, prawa ludności rdzennej i zwyczajowe, na które nasza działalność może mieć wpływ. Zasoby naturalne obejmują grunty, łowiska, lasy i wodę.

W możliwie największym stopniu zobowiązujemy się do zapewnienia przejrzystości i ujawniania informacji o naszych inwestycjach związanych z wykorzystaniem gruntów, w tym do przejrzystości warunków umów dzierżawy/koncesji, z należyty uwzględnieniem ograniczeń dotyczących prywatności⁵².

Będziemy dawać pierwszeństwo przedsięwzięciom alternatywnym, które są wykonalne, aby unikać lub, gdy uniknięcie nie jest możliwe, zminimalizować fizyczne i/lub ekonomiczne przemieszczenie prawowitych właścicieli gruntów, jednocześnie równoważąc koszty i korzyści środowiskowe, społeczne i finansowe oraz zwracając szczególną uwagę na negatywny wpływ na ubogie i wrażliwe grupy społeczne.

Jesteśmy świadomi, że – z zastrzeżeniem prawa i ustawodawstwa krajowego oraz zgodnie z warunkami krajowymi – państwa powinny wywłaszczać tylko wtedy, gdy przejęcie praw jest konieczne do celów publicznych oraz powinny zapewnić szybką, odpowiednią i skuteczną rekompensatę⁵³.

W przypadku negatywnego wpływu na prawowitych właścicieli gruntów, postaramy się zapewnić, aby otrzymali oni szybką, odpowiednią i skuteczną rekompensatę z tytułu negatywnego wpływu naszej działalności na ich prawa⁵⁴.

7. Dobrostan zwierząt

Będziemy wspierać dobrostan zwierząt w naszej działalności⁵⁵, w tym poprzez:

- dążenie do zapewnienia realizacji „pięciu wolności” dotyczących dobrostanu zwierząt, tj. wolności od głodu, pragnienia i niedożywienia, od dyskomfortu fizycznego i termicznego, od bólu, obrażeń i chorób, od strachu i cierpienia oraz wolności do przejawiania normalnych zachowań⁵⁶,
- zapewnienie wysokich standardów zarządzania i praktyki inwentarskiej w produkcji zwierzęcej, odpowiednich do skali naszej działalności, zgodnie z zasadami OIE lub przewyższającymi je⁵⁷.

8. Ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych

Utworzymy i utrzymamy, w koordynacji z odpowiednimi agencjami rządowymi i – w stosownych przypadkach – stronami trzecimi, system zarządzania środowiskowego i społecznego odpowiedni do charakteru i skali naszej działalności oraz współmierny do poziomu potencjalnych ryzyk oraz skutków środowiskowych i społecznych⁵⁸.

Będziemy stale poprawiać naszą efektywność środowiskową poprzez:

- zapobieganie zanieczyszczeniom i ich negatywnemu wpływowi na powietrze, ziemię, glebę, wodę, lasy i różnorodność biologiczną, ich minimalizowanie i usuwanie oraz ograniczanie emisji gazów cieplarnianych,

- unikanie lub ograniczanie powstawania odpadów niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne, zastępowanie lub ograniczanie stosowania substancji toksycznych⁵⁹ oraz zwiększanie produktywnego wykorzystania lub zapewnienie bezpiecznego usuwania odpadów,
- zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych oraz zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów i energii⁶⁰,
- ograniczenie strat i marnotrawstwa żywności oraz promowanie recyklingu,
- promowanie dobrych praktyk rolniczych, w tym w celu utrzymania lub poprawy żyzności gleby i uniknięcia erozji gleby,
- wspieranie i ochronę różnorodności biologicznej, zasobów genetycznych i usług ekosystemowych; poszanowanie obszarów chronionych⁶¹, obszarów o wysokiej wartości ochronnej i zagrożonych gatunków; oraz kontrolowanie i minimalizowanie rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych,
- zwiększenie odporności rolnictwa i systemów żywnościowych, wspieranie siedlisk i powiązanych źródeł utrzymania na skutki zmian klimatu poprzez działania przystosowawcze⁶².

9. Zarządzanie

Będziemy zapobiegać wszelkim formom korupcji i nieuczynych praktyk oraz powstrzymywać się od nich⁶³.

Będziemy przestrzegać zarówno litery prawa, jak i ducha przepisów i regulacji podatkowych państw, w których prowadzimy działalność⁶⁴.

Zaniechamy zawierania lub realizowania porozumień zagrażających konkurencji pomiędzy podmiotami konkurencyjnymi i będziemy współpracować z organami prowadzącymi dochodzenia związane z ochroną konkurencji⁶⁵.

Będziemy postępować zgodnie z zasadami zawartymi w Zaleceniach Rady OECD w sprawie zasad ładu korporacyjnego⁶⁶ w zakresie, w jakim dotyczą one przedsiębiorstw.

10. Technologie i innowacje

Będziemy przyczyniać się do rozwoju i upowszechnienia odpowiednich technologii, w szczególności technologii przyjaznych środowisku oraz zwiększających zatrudnienie w sposób bezpośredni i pośredni⁶⁷.

3. Pięciostopniowe ramy należytej staranności opartej na analizie ryzyka w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Przedsiębiorstwa powinny wdrożyć następujące pięciostopniowe ramy, aby realizować proces należytej staranności oparty na analizie ryzyka w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym: (i) stworzenie solidnych systemów zarządzania przedsiębiorstwem dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym; (ii) identyfikacja, ocena i priorytetyzacja czynników ryzyka w łańcuchu dostaw; (iii) opracowanie i wdrożenie strategii reagowania na zidentyfikowane ryzyko; (iv) weryfikacja należytej staranności w łańcuchu dostaw; oraz (v) przedstawianie sprawozdań dotyczących należytej staranności w łańcuchu dostaw. Pierwszy krok obejmuje przyjęcie polityki przedsiębiorstwa w zakresie RBC, która może opierać się na przykładowej polityce przedsiębiorstwa opisanej w części 2 Wytycznych. Chociaż wszystkie przedsiębiorstwa powinny przeprowadzać proces należytej staranności, wdrożenie tych pięciostopniowych ram powinno być dostosowane do ich roli i rodzaju zaangażowania w łańcuchu dostaw, warunków i lokalizacji działalności, a także wielkości i możliwości przedsiębiorstwa. Na ile to możliwe, w tej części rozróżnione zostały obowiązki różnych rodzajów przedsiębiorstw (przedsiębiorstw rolnych, przetwórczych i dustrybucyjnych oraz finansowych) na każdym etapie łańcucha dostaw.

Krok 1. Stworzenie solidnych systemów zarządzania przedsiębiorstwem dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw

1.1 Przyjęcie lub zintegrowanie z istniejącymi procesami polityki przedsiębiorstwa dotyczącej odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej w łańcuchu dostaw (dalej „polityka przedsiębiorstwa w zakresie RBC”)

Polityka ta powinna uwzględniać standardy, które będą weryfikowane w procesie należytej staranności, czerpiąc ze standardów międzynarodowych i powyższej przykładowej polityki przedsiębiorstwa. Może składać się z jednej polityki lub kilku odrębnych polityk (np. polityka przedsiębiorstwa w zakresie praw człowieka) i może obejmować zobowiązanie do przestrzegania istniejących standardów dotyczących poszczególnych gałęzi przemysłu, takich jak programy certyfikacji⁶⁸. Jeśli obowiązują długoterminowe polityki, w odpowiednim ich zaktualizowaniu pomocna może być analiza porównawcza z przykładową polityką przedsiębiorstwa przedstawioną w części 2.

Polityka przedsiębiorstwa w zakresie RBC powinna:

- zostać zatwierdzona na najwyższym szczeblu przedsiębiorstwa. Odpowiedzialność za jej realizację należy powierzyć kierownictwu najwyższego szczebla,
- być oparta na odpowiedniej wewnętrznej i zewnętrznej wiedzy fachowej oraz, w stosownych przypadkach, na konsultacjach z interesariuszami,
- określać oczekiwania w zakresie RBC przez przedsiębiorstwo ze strony pracowników, partnerów biznesowych i innych podmiotów bezpośrednio związanych z działalnością przedsiębiorstwa, jego produktami lub usługami,
- być ogólnodostępna i zakomunikowana wszystkim pracownikom, partnerom biznesowym i innym odpowiednim stronom,

- znaleźć odzwierciedlenie w politykach i procedurach operacyjnych niezbędnych do jej zintegrowania w całym przedsiębiorstwie⁶⁹,
- podlegać regularnym przeglądom i dostosowywaniu w świetle rosnącej wiedzy na temat ryzyk w łańcuchu dostaw i standardów międzynarodowych.

Chociaż niektóre ryzyka negatywnych skutków występują na określonych etapach łańcucha dostaw, na przykład ryzyka związane z tytułami prawnymi do gruntów i dobrostanem zwierząt na etapie jak produkcji i przetwarzania, polityka przedsiębiorstwa w zakresie RBC powinna obejmować ryzyko występujące w całym łańcuchu dostaw.

1.2. Stworzenie struktury zarządzania wewnętrznego wspierającej należyłą staranność w łańcuchu dostaw

Kierownictwo wyższego szczebla powinno być zaangażowane w sposób widoczny i aktywny we wdrażanie polityki przedsiębiorstwa dotyczącej odpowiedzialnego prowadzenia biznesu i zapewnianie z nią zgodności. Pracownicy i partnerzy biznesowi powinni zostać przeszkoleni i otrzymywać zachęty do jej przestrzegania. Należy wyznaczyć osobę z odpowiednimi umiejętnościami technicznymi i kulturowymi, która będzie odpowiedzialna za należyłą staranność, wraz z niezbędnym zespołem wsparcia. Należy udostępnić odpowiednie środki finansowe. Należy utworzyć wewnętrzną strukturę sprawozdawczości, utrzymać ją i podać do wiadomości w przedsiębiorstwie w kluczowych punktach. Praktyki w zakresie RBC powinny być spójne w całej działalności przedsiębiorstwa. Działania te powinny być dostosowane do celu, działalności, produktów i wielkości przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem jego możliwości finansowych.

1.3. Stworzenie systemu kontroli i przejrzystości w łańcuchu dostaw

Monitorowanie wdrażania polityki przedsiębiorstwa w zakresie RBC ma kluczowe znaczenie dla wiarygodności i skuteczności polityki oraz dla dobrych relacji z interesariuszami, w tym rządami. Pociąga to za sobą:

- Stworzenie wewnętrznych procedur weryfikacji w celu przeprowadzania regularnych niezależnych i przejrzystych przeglądów zgodności z polityką. Taka procedura może obejmować system identyfikowalności⁷⁰, który wymaga: stworzenia wewnętrznej dokumentacji procesów należytej staranności, ustaleń i wynikających z nich decyzji; prowadzenia wewnętrznych rejestrów i dokumentacji transakcji, które można wykorzystać retrospektywnie do zidentyfikowania uczestników łańcucha dostaw; dokonywania i otrzymywania płatności poprzez oficjalne usługi bankowe; zapewnienia weryfikowanej dokumentacji do wszystkich zakupów gotówkowych, które są nie do uniknięcia; oraz przechowywania zebranych informacji przez kilka lat. Przedsiębiorstwa produkcyjne powinny wprowadzić identyfikowalność bilansu masy lub identyfikowalność fizycznych przepływów⁷¹, na przykład poprzez łańcuch dowodowy, podczas gdy przedsiębiorstwa działające na etapie przetwórstwa i dystrybucji powinny zidentyfikować swoich dostawców, będących producentami oraz kraje, z których pochodzą surowce ich poddostawców. Informacje dotyczące należytej staranności przekazywane przez przedsiębiorstwa produkcyjne przedsiębiorstwom działającym na etapie przetwórstwa i dystrybucji mogą zwiększyć przejrzystość i ułatwić identyfikowalność.
- Nawiązywanie stałych relacji biznesowych jako najlepszy sposób na zapewnienie ciągłego przepływu informacji. Kanały komunikacji z różnymi interesariuszami mogą ostrzegać o możliwych odstępstwach od polityki i odpowiednich standardów. Wykonywanie okresowych audytów oraz ocen oddziaływania na środowisko, skutków społecznych oraz oddziaływania na prawa człowieka (ESHRIA)⁷² a także podejmowanie działań w ich wyniku może również pomóc w ocenie zgodności, ale nie powinno zastępować przepływu informacji, o którym mowa powyżej.

1.4. Wzmocnienie zaangażowania z partnerami biznesowymi

Politykę RBC, opartą na polityce przedsiębiorstwa dotyczącej RBC, należy włączać do umów i porozumień z partnerami biznesowymi. Polityka ta powinna być dostosowana do ich możliwości. Długoterminowe relacje z partnerami biznesowymi mogą zwiększyć siłę oddziaływania związaną z zachęcaniem do przyjęcia takiej polityki i poprawieniem przejrzystości. Plany wdrażania opracowane we współpracy z partnerami biznesowymi oraz z udziałem władz lokalnych i centralnych, organizacji międzynarodowych i społeczeństwa obywatelskiego mogą również podnieść poziom zgodności z polityką, w szczególności poprzez oferowanie szkoleń rozwijających zdolności do realizacji polityki. Np. przedsiębiorstwa mogą wspierać wzrost takich zdolności wśród drobnych producentów rolnych, dla których trudne może być spełnienie rygorystycznych – często kosztownych – wymogów.

1.5. Utworzenie mechanizmu rozpatrywania skarg na poziomie operacyjnym w drodze konsultacji i współpracy z odpowiednimi grupami interesariuszy

Mechanizm rozpatrywania skarg⁷³ może pomóc ostrzegać przedsiębiorstwa o odstępstwach od odpowiednich standardów i pomóc im zidentyfikować ryzyko, w tym umożliwiając lepszą komunikację z odpowiednimi interesariuszami. Może zostać utworzony na poziomie przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa lub branży. Powinien być stosowany jako system wczesnego ostrzegania o ryzyku oraz jako mechanizm zapobiegania konfliktom i zapewniania zadośćuczynienia. Na przykład mechanizmy rozpatrywania skarg utworzone zgodnie z istniejącymi systemami branżowymi i umowami zbiorowymi mogą stanowić skuteczne i wiarygodne mechanizmy przestrzegania praw pracowniczych.

Mechanizmy rozpatrywania skarg powinny być łatwo dostępne dla pracowników i wszystkich, których w rzeczywistości lub potencjalnie mogą dotyczyć negatywne skutki wynikające z nieprzestrzegania przez przedsiębiorstwo standardów RBC. Przedsiębiorstwa powinny informować o tych mechanizmach i sposobach dostępu, aktywnie zachęcać do korzystania z nich, gwarantować, że korzystające z nich osoby pozostaną anonimowe i nie będą narażone na jakkolwiek represje, a także regularnie weryfikować ich skuteczność. Powinny prowadzić publiczny rejestr otrzymanych skarg, a wnioski wyciągnięte z funkcjonowania mechanizmu rozpatrywania skarg powinny być włączane do polityki przedsiębiorstwa w zakresie RBC, relacji z partnerami biznesowymi i systemów monitorowania.

Mechanizmy rozpatrywania skarg powinny funkcjonować w uzupełnieniu do mechanizmów sądowych i inne mechanizmów pozasądowych, takich jak KPK OECD, z którymi przedsiębiorstwa powinny również współdziałać.

Krok 2. Identyfikacja, ocena i priorytetyzacja czynników ryzyka w łańcuchu dostaw

2.1. Mapowanie łańcucha dostaw

Wymaga to zidentyfikowania różnych zaangażowanych podmiotów, w tym, w stosownych przypadkach, nazw bezpośrednich dostawców i partnerów biznesowych oraz miejsc prowadzenia działalności. Na przykład przedsiębiorstwa rolne można prosić o podanie następujących informacji: nazwy jednostki produkcyjnej; adresu i danych lokalizacji; danych kontaktowych zarządzającego obiektem; kategorii, wielkości, dat i metod produkcji; liczby pracowników według płci; listy praktyk zarządzania ryzykiem; tras transportów; oraz informacji o przeprowadzonych ocenach ryzyka.

Przedsiębiorstwa w łańcuchu dostaw, w szczególności przedsiębiorstwa finansowe i obsługujące konsumentów, które znajdują się na odległych od produkcji rolnej etapach łańcucha dostaw, mogą początkowo nie być w stanie zmapować wszystkich swoich dostawców i partnerów biznesowych. Powinny jednak systematycznie pracować nad uzyskaniem pełnego obrazu swoich relacji biznesowych. Zakres informacji gromadzonych o partnerach biznesowych zależy od skali ryzyka oraz od tego, jak blisko przedsiębiorstwo jest powiązane ze zidentyfikowanym ryzykiem.

2.2. Ocena ryzyka negatywnego oddziaływania przedsiębiorstwa oraz jego partnerów biznesowych na środowisko, skutki społeczne oraz oddziaływania na prawa człowieka⁷⁴ poprzez prowadzoną działalność, procesy, towary i usługi w całym cyklu życia

Oceny takie powinny określać pełny zakres faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków w łańcuchu dostaw spowodowanych przez przedsiębiorstwo lub do których przedsiębiorstwo się przyczyniło lub bezpośrednio związanych z jego działalnością, produktami lub usługami poprzez relacje biznesowe. Powinny one obejmować skutki w zakresie oddziaływania na środowisko, skutki społeczne oraz oddziaływanie na prawa człowieka.

Oceny takie mogą być wymagane na mocy prawa krajowego i przez nie też regulowane. Ich zakres i częstotliwość powinny odzwierciedlać skalę ryzyka i wyniki partnerów biznesowych w zakresie zarządzania ryzykiem. Wyniki tych ocen można wykorzystać do celów ujawniania informacji, ale także w bardziej praktyczny i przyszłościowy sposób, aby zarządzać konkretnymi czynnikami ryzyka, wzmocnić dialog z dostawcami i poprawić wyniki dostawców.

W oparciu o istniejące standardy załącznik A (sekcja 1.3) zawiera szczegółowe informacje na temat etapów i skutków, które powinny zostać uwzględnione w ocenach ryzyka. Ponadto oceny te powinny określać⁷⁵:

- osoby, których prawa mogą zostać naruszone oraz interesariuszy, w szczególności kobiety, na których działalność przedsiębiorstwa może mieć wpływ⁷⁶,
- każdego partnera biznesowego, który podejmuje ryzyko nie wdrażając właściwych procedur należytej staranności,
- wszelkie „sygnały ostrzegawcze” opisane w ramce 3.1. W takich sytuacjach konieczne może być podjęcie wzmożonych środków należytej staranności, które mogą obejmować badanie na miejscu warunków jakościowych w odniesieniu do lokalizacji, produktów lub partnerów biznesowych, z którymi związane są sygnały ostrzegawcze,
- wszelkie uzasadnione braki spójności między rzeczywistymi warunkami działalności, a polityką przedsiębiorstwa w zakresie RBC.

W zidentyfikowaniu sygnałów ostrzegawczych może pomóc kilka **rodzajów ocen**. Kontekstowe oceny ryzyka kategoryzują regiony i kraje, z których pochodzą surowce, jako te o niskim, średnim lub wysokim ryzyku, według określonych obszarów ryzyka, poprzez ocenę ram regulacyjnych, kontekstu politycznego, swobód obywatelskich i środowiska społeczno-gospodarczego. Oceny ryzyka przeprowadzane na miejscu mają na celu zrozumienie faktycznych warunków działalności partnerów biznesowych w celu oceny zakresu, skali i prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka na poziomie danego przedsiębiorstwa. Powinny one stanowić podstawę procesu wstępnej kwalifikacji nowych partnerów biznesowych. W przypadku partnerów działających w warunkach niskiego ryzyka należy zastosować standardową ocenę ryzyka. Rozszerzoną ocenę ryzyka należy stosować do wszystkich partnerów biznesowych działających w warunkach średniego i wysokiego ryzyka. Oceny mogą obejmować konsultacje z interesariuszami, monitorowanie przez stronę trzecią, taką jak organizacje społeczeństwa obywatelskiego oraz wizyty w gospodarstwach i/lub zakładach przetwórstwa.

Ocena ryzyka powinna być **procesem ciągłym**, aby utrzymać prawdziwy obraz istniejących ryzyk na przestrzeni czasu, biorąc pod uwagę zmieniające się uwarunkowania. Następujące sytuacje powinny skłaniać do przeprowadzenia nowej oceny ryzyka: zaopatrzenie z nowego rynku; zmiany w środowisku operacyjnym partnera biznesowego (np. zmiana rządu); dostawca zaczyna zaopatrywać się na obszarach o średnim lub wysokim ryzyku; rozpoczęcie nowej relacji biznesowej; zmiana właściciela partnera biznesowego; opracowanie nowego produktu lub zmiana modelu biznesowego.

Ramka 3.1. Przykłady sytuacji, które wymagają wzmocnionych środków należytej staranności: sygnały ostrzegawcze (tzw. „czerwone flagi”)

- **Czerwona flaga dotycząca lokalizacji – planowanie działalności na terenie lub pochodzenie produktów rolnych z terenów:**
 - dotkniętych konfliktami lub uznawanych za obszary wysokiego ryzyka¹,
 - uznawanych za obszary o słabych rządach²,
 - gdzie władze krajowe lub lokalne nie przestrzegają uzgodnionych na szczeblu międzynarodowym standardów RBC lub nie zapewniają przedsiębiorstwom wsparcia w przestrzeganiu tych standardów, na przykład poprzez proponowanie gruntów rolnych, do których społeczności lokalne, z którymi się nie konsultowano, mają uzasadnione prawa lub które znajdują się na obszarach chronionych,
 - gdzie zgłaszano naruszenia praw człowieka lub praw pracowniczych,
 - gdzie kwestie własności gruntów są słabo zdefiniowane lub są kwestionowane,
 - gdzie społeczności borykają się z brakiem bezpieczeństwa żywnościowego lub niedoborem wody,
 - dotkniętych degradacją środowiska lub określanych jako obszary chronione.
 - **Czerwona flaga dotycząca produktów:**
 - W niektórych warunkach produkcja towarów rolnych może negatywnie oddziaływać na środowisko, kwestie społeczne lub na prawa człowieka.
 - Produkt rolno-spożywczy nie spełnia norm zdrowotnych i bezpieczeństwa żywności.
 - **Czerwona flaga dotycząca partnerów biznesowych:**
 - Partnerzy biznesowi mogą nie przestrzegać standardów zawartych w niniejszych Wytycznych.
 - Partnerzy biznesowi mogli w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy pozyskiwać produkty rolne z lokalizacji oznaczonych czerwoną flagą.
 - Partnerzy biznesowi mogą mieć udziały lub inne interesy w przedsiębiorstwach, które nie przestrzegają standardów zawartych w niniejszych Wytycznych lub które dostarczają produkty rolne z lokalizacji oznaczonych czerwoną flagą lub działają w takich lokalizacjach.
1. Obszary dotknięte konfliktami i obszary wysokiego ryzyka identyfikowane są jako miejsca, w których występuje konflikt zbrojny, powszechna przemoc lub inne zagrożenia dla ludzi. Konflikt zbrojny może przybierać różne formy, np. konfliktu o charakterze międzynarodowym lub niemiędzynarodowym, może stoczyć się między dwoma państwami lub większą ich liczbą, może obejmować wojny o wyzwolenie, powstania, wojny domowe itp. Obszary wysokiego ryzyka mogą obejmować obszary niestabilności lub represji politycznych, obszary gdzie występują słabości instytucjonalne, brak bezpieczeństwa, załamanie infrastruktury cywilnej i panuje powszechna przemoc. Obszary takie często charakteryzują się powszechnym naruszeniem praw człowieka oraz prawa krajowego lub międzynarodowego (OECD, 2013).
 2. Mogą one obejmować obszary o słabych wynikach według ogólnosięwiatowych wskaźników dobrego zarządzania Banku Światowego (Worldwide Governance Indicators) lub według indeksu postrzegania korupcji (Corruption Perceptions Index) publikowanego przez Transparency International. Mogą to być również kraje, które nie zobowiązały się do wdrażania lub nie zaczęły wdrażać postanowień Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji.

Oceny ryzyka zależą od **rodzaju przedsiębiorstwa**:

- Przedsiębiorstwa rolne mogą w miejscu swojej działalności tworzyć zespoły przeprowadzające ocenę ryzyka, które będą generować i udostępniać dające się zweryfikować, rzetelne i aktualne informacje na temat jakościowych warunków produkcji rolnej. Przedsiębiorstwa te muszą zapewnić poszanowanie praw do gruntów, w tym poprzez prowadzenie w dobrej wierze skutecznych i rzeczowych konsultacji z lokalnymi społecznościami. Jeśli przedsiębiorstwa są zaangażowane w produkcję zwierzęcą, powinny wspierać dobrostan zwierząt w ramach swojej działalności. Powinny przekazywać wyniki swoich ocen ryzyka przedsiębiorstwom działającym na etapie przetwórstwa i dystrybucji.
- Przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem lub dystrybucją powinny nie tylko określić ryzyka w swojej własnej działalności, ale także, najlepiej jak potrafią, oceniać ryzyko, na jakie narażeni są ich dostawcy. Mogą to zrobić oceniając proces należytej staranności swoich dostawców lub bezpośrednio oceniając działalność swoich dostawców, na przykład przeprowadzając wizyty w gospodarstwach. Przeprowadzanie ocen ryzyka może ułatwiać uczestniczenie w ogólnobranżowych programach oceniających spełnianie przez partnerów biznesowych standardów RBC i dostarczających istotnych informacji.
- Przedsiębiorstwa finansowe mogą posiadać od setek do tysięcy klientów. Przeprowadzenie oceny ryzyka dla każdego z nich nie zawsze może być wykonalne. Zgodnie z Wytycznymi OECD od wszystkich przedsiębiorstw oczekuje się określenia ogólnych obszarów, w których ryzyko negatywnych skutków jest największe oraz odpowiedniego ustalenia priorytetów należytej staranności. Zakres obowiązków danej instytucji finansowej w ramach należytej staranności zależy od charakteru jej działalności, produktów i usług⁷⁷.

Krok 3. Opracowanie i wdrożenie strategii reagowania na zidentyfikowane ryzyko

3.1. Zgłaszanie ustaleń oceny ryzyka wyznaczonemu kierownictwu wyższego szczebla

3.2. Przyjęcie planu zarządzania ryzykiem

Plan ten może obejmować działania mające na celu ograniczanie ryzyka i zapobiegające ryzyku sugerowane w załączniku A. Może proponować różne scenariusze w zależności od tego, jak ścisły związek istnieje między przedsiębiorstwem a negatywnymi skutkami (dalsze szczegóły – zob. ramka 1.2):

- Jeżeli przedsiębiorstwo powoduje negatywne skutki, powinno zapewnić środki zaradcze⁷⁸ w odpowiedzi na faktyczne negatywne skutki i zapobiegać potencjalnym negatywnym skutkom. Może to pociągać za sobą tymczasowe zawieszenie działalności gdy podejmowane są wymierne wysiłki, aby zapobiec jakimkolwiek przyszłym negatywnym skutkom lub trwale zawieszenie działalności, jeśli skutków tych nie można złagodzić.
- Jeżeli przedsiębiorstwo przyczynia się do powstawania negatywnych skutków, powinno przestać i wykorzystać swoją siłę oddziaływania, aby złagodzić wszelkie pozostałe negatywne skutki. Może to wymagać tymczasowego zawieszenia działalności. Przedsiębiorstwo powinno również podjąć działania mające na celu zapobieganie, aby te negatywne skutki nie wystąpiły ponownie.
- Jeżeli przedsiębiorstwo nie przyczyniło się do powstania negatywnych skutków, mimo że są one bezpośrednio związane z jego działalnością, produktami lub usługami poprzez relację biznesową, powinno ono wykorzystać swoją siłę oddziaływania, aby złagodzić takie negatywne skutki lub zapobiec im. Może to prowadzić do wycofania się ze współpracy z partnerem biznesowym po nieudanych próbach ograniczenia ryzyka lub gdy ograniczenie ryzyka zostanie uznane za niewykonalne lub niedopuszczalne. Czynniki, które są istotne dla określenia odpowiedniej

reakcji obejmują: skalę i prawdopodobieństwo negatywnych skutków, zdolność przedsiębiorstwa do wywierania wpływu i/lub stworzenia siły oddziaływania nad partnerem biznesowym lub innymi odpowiednimi podmiotami (np. rządem) oraz znaczenie partnera biznesowego dla przedsiębiorstwa.

Wszystkie rodzaje przedsiębiorstw mogą bezpośrednio powodować negatywne skutki, przyczyniać się do nich lub być z nimi bezpośrednio związane. Poniższe przykłady ilustrują, co to może oznaczać w praktyce:

- *Powodowanie*: wszystkie rodzaje przedsiębiorstw – rolne, działające na etapie przetwórstwa i dystrybucji oraz finansowe – mogą bezpośrednio powodować negatywne skutki. Jednak niektóre negatywne skutki mogą być bezpośrednio spowodowane jedynie przez przedsiębiorstwa rolne, a w mniejszym stopniu przez przedsiębiorstwa działające na etapie przetwórstwa i dystrybucji, takie jak skutki dla praw do gruntów i dobrostanu zwierząt. Jeżeli ocena ryzyka wykaże, że przedsiębiorstwo rolne narusza prawa do gruntów prawowitych właścicieli gruntów, powinno ono zapewnić środki zaradcze w zakresie takich skutków, np. zwrócić grunty prawowitym właścicielom gruntów lub zapewnić im sprawiedliwą i szybką rekompensatę.
- *Przyczynianie się*: Jeśli duży detaliczny sprzedawca żywności określa bardzo napięty harmonogram dostaw sezonowych i świeżych produktów rolnych, takich jak np. truskawki, może to skłonić dostawcę do nagłego zwiększenia liczby pracowników w celu zaspokojenia zapotrzebowania, a tym samym prowadzić do nadużyć względem tymczasowych pracowników będących migrantami. W związku z tym detaliczny sprzedawca żywności powinien zaprzestać przyczyniania się do tych negatywnych skutków, na przykład zmniejszając presję wywieraną na swojego dostawcę lub podnosząc ceny zakupu, aby uwzględnić ograniczenia przepływów pieniężnych swoich dostawców.
- *Bezpośredni związek*: Fundusz emerytalny może inwestować w fundusz inwestycyjny, który z kolei inwestuje w gospodarstwo rolne wykorzystujące pracę dzieci do niektórych najbardziej pracochłonnych zadań, takich jak np. zbiory wanilii. Fundusz emerytalny staje się zatem bezpośrednio powiązany z negatywnymi skutkami w zakresie praw człowieka. Powinien wykorzystać swoją siłę oddziaływania, aby zapobiec negatywnym skutkom lub złagodzić je, na przykład wyrażając zamiar rezygnacji z funduszu inwestycyjnego, jeżeli nie rozwiąże one problemu pracy dzieci w gospodarstwie.

3.3. Wdrożenie planu zarządzania ryzykiem, monitorowanie i śledzenie wyników działań ograniczających ryzyko oraz składanie sprawozdań wyznaczonemu kierownictwu wyższego szczebla

Działania w tym zakresie obejmują to konsultacje z interesariuszami, w tym pracownikami i ich przedstawicielami oraz partnerami biznesowymi, w celu wyjaśnienia wątpliwości i uzgodnienia strategii ograniczania ryzyka.

Krok 4. Weryfikacja należytej staranności w łańcuchu dostaw

Przedsiębiorstwa powinny podjąć kroki w celu sprawdzenia, czy ich praktyki w zakresie należytej staranności są skuteczne, to znaczy, czy ryzyko zostało odpowiednio zidentyfikowane i jest ograniczane lub zapobiega się mu. Mogą wystąpić dwa scenariusze:

1. Jeżeli ograniczono ryzyko lub zapobiega się mu, przedsiębiorstwo powinno na bieżąco prowadzić proces należytej staranności proporcjonalnie do ryzyka.

2. Jeżeli ryzyko nie zostało ograniczone lub nie zapobiega się mu, w ramach procesu weryfikacji należy określić, dlaczego taka sytuacja ma miejsce, np. z powodu braku skutecznej strategii ograniczania ryzyka lub niewłaściwych terminów, niedostatecznych zasobów lub braku woli do ograniczenia ryzyka. Należy przeprowadzić nową ocenę ryzyka.

Proces weryfikacji powinien:

- Zapewnić odpowiednią reprezentację głosu kobiet.
- Być proporcjonalny do ryzyka.
- Prowadzić do zaleceń, ulepszających praktyki w zakresie należytej staranności.
- Brać pod uwagę możliwości różnych przedsiębiorstw, ponieważ takie procesy mogą być kosztowne. Należytą staranność można ocenić z pomocą niedrogich mechanizmów adresowanych dla małych przedsiębiorstw, takich jak kierowane lokalnie inicjatywy na rzecz przestrzegania norm społecznych⁷⁹.

Proces weryfikacji może obejmować audyty, badania na miejscu oraz konsultacje z władzami rządowymi, społeczeństwem obywatelskim, członkami danych społeczności oraz organizacjami pracowników na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Niezależność i jakość audytów mają kluczowe znaczenie dla ich skuteczności⁸⁰. Audytorzy powinni być niezależni, kompetentni i ponosić odpowiedzialność. Przedsiębiorstwa mogą rozważyć włączenie audytów do niezależnego zinstytucjonalizowanego mechanizmu odpowiedzialnego za akredytację audytorów, weryfikację audytów, publikowanie sprawozdań z audytów, wdrażanie programów rozwijających zdolności dostawców w zakresie należytej staranności oraz pomoc w rozpatrywaniu skarg zainteresowanych stron.

Wzajemnie uzupełniające i wzmacniające się procesy weryfikacji oparte na wspólnych standardach, przeprowadzane w odpowiednich punktach łańcucha dostaw, mogą pomóc uniknąć nadmiernego obciążenia procedurami oceny ryzyka oraz zwiększyć wydajność⁸¹. Audytorzy mogą na przykład uznawać wnioski z audytów przeprowadzonych przez inne niezależne strony trzecie. Przedsiębiorstwa mogą chcieć skupić się na „wąskich gardłach”, tj. punktach, w których w łańcuchu dostaw działa wąska grupa interesariuszy – w przeciwieństwie do oceniania każdego przedsiębiorstwa w łańcuchu dostaw. Mogą zidentyfikować takie „wąskie gardła”, biorąc pod uwagę:

- i) kluczowe punkty fizycznej transformacji w łańcuchu dostaw, takie jak przetwarzanie lub pakowanie,
- ii) liczbę podmiotów w danym punkcie łańcucha dostaw: audyty mogą koncentrować się na punktach łańcucha dostaw, w których działa stosunkowo niewiele podmiotów lub w których zgromadzonych jest większość produktów rolno-spożywczych,
- iii) punkty, w których siła oddziaływania przedsiębiorstw przetwórczych i dystrybucyjnych jest największa,
- iv) punkty, w których istnieją już systemy i programy audytów, w celu wykorzystania tych systemów i uniknięcie powielania.

Na przykład możliwym „wąskim gardłem” łańcucha dostaw kawy w Etiopii może być Etiopska Giełda Towarowa, gdzie ograniczona liczba podmiotów handlowych sprzedaje kawę wyprodukowaną przez wielu małych producentów (przypadek ii. powyżej). W bardziej rozdrobionych łańcuchach dostaw kawy „wąskimi gardłami” mogą być przetwórcy, hurtownicy lub eksporterzy. Skupienie się na tych „wąskich gardłach” nie powinno zastępować dokładnych procesów należytej staranności przeprowadzanych w całym łańcuchu dostaw.

Krok 5. Przedstawianie sprawozdań dotyczących należytej staranności w łańcuchu dostaw

Przedsiębiorstwa powinny przedkładać publicznie dostępne sprawozdania ze swoich polityk i praktyk należytej staranności w łańcuchu dostaw, z należyтым uwzględnieniem kwestii związanych z tajemnicą handlową i konkurencją. Powinny dostarczać interesariuszom i partnerom biznesowym jasne, dokładne i aktualne informacje na temat faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków zidentyfikowanych w ramach bieżących ocen skutków oraz na temat kroków i środków podjętych w celu łagodzenia lub zapobiegania tym skutkom. Sprawozdania mogą również zawierać informacje o systemach zarządzania przedsiębiorstwem oraz informacje z weryfikacji praktyk w zakresie należytej staranności. Po wydaniu powinny być dostępne dla wszystkich interesariuszy.

Poza publicznymi i formalnymi sprawozdaniami, komunikacja może przybierać różne formy, w tym spotkań osobistych, rozmów przez Internet i konsultacji z interesariuszami. Komunikacja musi być dostosowana do skutków i odbiorców pod względem formy, częstotliwości, dostępności i adekwatności dostarczanych informacji.

Przypisy

1. Podczas gdy Konstytucja Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) uwzględnia w definicji rolnictwa rybołówstwo i leśnictwo, niniejsze Wytyczne koncentrują się głównie na uprawach i zwierzętach gospodarskich.
2. Odpowiedzialne prowadzenie działalności biznesowej (RBC) oznacza, że przedsiębiorstwa powinny: a) wносить pozytywny wkład w postęp gospodarczy, środowiskowy i społeczny w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju oraz b) unikać negatywnych skutków własnej działalności, odpowiednio reagować na nie oraz zapobiegać negatywnym skutkom bezpośrednio związanym z ich działalnością, produktami lub usługami poprzez relacje biznesowe i je łagodzić.
3. W niniejszych Wytycznych standardy odnoszą się do zaleceń zawartych w różnych rodzajach instrumentów, w tym w konwencjach, deklaracjach, zasadach i wytycznych.
4. Jak podkreślono w sprawozdaniu Światowego Forum Ekonomicznego z 2015 r. „*Poza łańcuchami dostaw – wzmacnianie odpowiedzialnych łańcuchów wartości*”, przestrzeganie standardów RBC może przynieść przedsiębiorstwom korzyści, ponieważ zmieniająca się dynamika rynku zwiększa znaczenie wysiłków w zakresie zrównoważonego rozwoju. Klienci stają się coraz bardziej wrażliwi na kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem. W szczególności młodszy konsumenci wymagają zrównoważonych produktów i praktyk i zapłacą więcej, aby je otrzymać. Coraz bardziej ograniczone zasoby naturalne i rosnące ceny towarów powodują, że efektywne gospodarowanie zasobami i zmniejszenie ilości odpadów mają kluczowe znaczenie dla utrzymania rentowności przedsiębiorstw. Otoczenie regulacyjne i organizacje pozarządowe dążą do większej przejrzystości, co skutkuje kosztami związanymi z nieprzebrnięciem standardów i może spowodować silną, negatywną reakcję rynku.
5. Aby zapoznać się z pojęciem „relacji biznesowych”, zobacz definicję należytej staranności poniżej.
6. Bardziej szczegółowy opis znajduje się w części „docelowi odbiorcy”.
7. Więcej źródeł dostępnych na stronie: <http://mneguidelines.oecd.org/rbc-agriculture-supply-chains.htm> oraz www.fao.org/economic/est/issues/investment/en.
8. Więcej informacji na temat składu i roli grupy doradczej w opracowywaniu niniejszych Wytycznych można znaleźć w ustępie „proces”.
9. Więcej informacji na stronie: <http://mneguidelines.oecd.org/rbc-agriculture-supply-chains.htm>.
10. Chociaż Wytyczne OECD nie podają dokładnej definicji przedsiębiorstw wielonarodowych (MNE), wskazują, że zwykle obejmują one przedsiębiorstwa lub inne podmioty mające siedzibę w więcej niż jednym kraju (Wytyczne OECD, I.4). Zasady CFS-RAI dotyczą „przedsiębiorstw, w tym rolników” (ust. 50-52).
11. Zakres uprawnień wielostronnej grupy doradczej, określający jej cele, zadania i strukturę organizacyjną, został zatwierdzony przez Grupę roboczą OECD ds. odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej w czerwcu 2013 r. oraz przez Grupę roboczą ds. polityk i rynków rolnych OECD w lipcu 2013 r.

12. Aby zapoznać się z konkretnymi przykładami, zobacz: Projekt dotyczący łańcucha wartości w sektorze rolno-spożywczym w Botswanie: Badanie łańcucha wartości wołowiny przeprowadzone przez FAO w 2013 r.; Analiza łańcucha wartości od gospodarstwa do konsumenta w systemie wprowadzania do obrotu kukurydzy w Kenii, przeprowadzona przez Michigan State University w 2011 r.; Analiza łańcucha wartości sektora orzechów nerkowca w Ghanie przeprowadzona przez GIZ w 2010 r.; lub łańcuchy wartości olejków eterycznych Rwandy: diagnoza UNIDO z 2012 r.
13. System produkcji kontraktowej dotyczy produkcji prowadzonej na podstawie porozumienia pomiędzy kupującym a producentem. Obejmuje szeroki zakres umów i różni się w zależności od rodzaju wykonawcy, rodzaju produktu, intensywności koordynacji między rolnikami i inwestorami oraz liczby zaangażowanych interesariuszy. Więcej informacji pod adresem www.fao.org/ag/ags/contract-farming/faq/en/#c100440.
14. Więcej informacji można znaleźć w *Wytycznych OECD dotyczących należytej staranności w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw mineralów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka*, 2011.
15. Na podstawie Wytycznych OECD, II.15.
16. Wytyczne OECD, II.A.10.
17. Wytyczne OECD, II.16.
18. Do takich systemów należą między innymi: zasady i kryteria zrównoważonej produkcji oleju palmowego, zgodnie z którymi certyfikowani są producenci, przetwórcy lub handlowcy oleju palmowego, a także producenci, sprzedawcy detaliczni, banki i inwestorzy zaangażowani w łańcuchy dostaw oleju palmowego; standardy dotyczące spotkań przy okrągłym stole w sprawie zrównoważonych biopaliw, będące podstawą certyfikacji operatorów biopaliw; zasady i kryteria odpowiedzialnej produkcji soi, zgodnie z którymi certyfikowani są producenci i grupy producentów soi; Standardy Inicjatywy na rzecz lepszej trzciny cukrowej (Better Sugar Cane Initiative – Bonsucro) dla producentów trzciny cukrowej; oraz zasady odpowiedzialnego inwestowania w grunty rolne dla instytucjonalnych właścicieli aktywów i podmiotów zarządzających aktywami. Platformy monitorujące, takie jak Sedex, mogą również pomóc w monitorowaniu działalności dostawców.
19. Zalecenia OECD w sprawie *Wytycznych dotyczących należytej staranności dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw mineralów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka* zostały przyjęte przez Radę na szczeblu ministerialnym w dniu 25 maja 2011 r., a następnie zmienione w dniu 17 lipca 2012 r. w celu uwzględnienia odniesienia do dodatku na temat złota.
20. Przykładowa polityka przedsiębiorstwa nie ma na celu zastąpienia istniejących standardów. W sytuacjach wątpliwych związanych z przestrzeganiem standardów, przedsiębiorstwa powinny odnosić się bezpośrednio do każdego z tych standardów. Przypisy i odniesienia do standardów cytowanych w całym dokumencie podano po ostatnim elemencie cytatu, a nie po każdym z cytowanych fragmentów. Mają one na celu pomóc przedsiębiorstwom zapoznać się z oryginalnym tekstem standardów uwzględnianych w niniejszych Wytycznych w celu uzyskania dalszych szczegółów dotyczących treści takich standardów.
21. Wytyczne OECD, II.10 i VI.3; Zasady CFS-RAI 10; VGGT 12.10; Wytyczne ONZ, wytyczna 17; CBD, art. 14; Wytyczne Akwé: Kon; Standard IFC nr 1, ust. 5 i 8-10.
22. Wytyczne OECD, III.1-3, VI.2.a i VIII.2; Zasady CFS-RAI 9.ii i 10; Wytyczne ONZ, wytyczna 21; Standard IFC nr 1, ust. 29; Konwencja z Aarhus, art. 5. Zob. załącznik A, 1.1 i 1.3 poniżej. Konkretnie wytyczne dotyczące istotnych informacji, które należy udostępniać interesariuszom, można znaleźć w *Wytycznych OECD dotyczących należytej staranności w zakresie istotnego angażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym*.

23. Wytyczne OECD, VIII.2.
24. Wytyczne OECD, II.14 i VI.2.b; Zasada CFS-RAI 9.iii-iv; VGGT, 9.9 i 12.11; Wytyczne ONZ, wytyczna 18; Zasady PRAI 1 i 4; Wytyczne Akwé: Kon, 11, 13-17 i 57; Standard IFC nr 1, ust. 26-27 i 30-33. Zob. także Konwencję MOP nr 169 dotyczącą ludności tubylczej i plemiennej z 1989 r. Zob. załącznik A, 1.2 poniżej. Dalsze wytyczne dotyczące zaangażowania interesariuszy można znaleźć w *Wytycznych OECD dotyczących należytej staranności w zakresie istotnego angażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym*.
25. Więcej informacji na temat współpracy z ludnością rdzenną oraz dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody (FPIC) – zob. załącznik B.
26. Jak podkreślono we wprowadzeniu, niniejsze Wytyczne jako wspólne przedsięwzięcie OECD i FAO uwzględniają kilka standardów poza Wytycznymi OECD, w szczególności Zasady CFS-RAI, które zawierają odniesienia do dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody, których nie ma w Wytycznych OECD. W tym ustępie przytoczono Zasadę CFS-RAI 9.iv. Zobacz także Normę IFC nr 7, ust. 12-17; Wytyczne Akwé: Kon, 29 i 60; VGGT, 3B.6, 9.9 i 12.7; Deklarację ONZ o prawach ludności rdzennej, art. 10, 11 i 32; oraz Konwencję MOP nr 169 dotyczącą ludności tubylczej i plemiennej, art. 16.
27. Wytyczne OECD, II.A.1; Zasady CFS-RAI 2.iv, v i vii; VGGT, 12,4; Wytyczne Akwé: Kon, 40.
28. Zasady CFS-RAI 2.iv-vii oraz 7.i i iii; VGGT, 12.6; Zasady PRAI 5-6; Wytyczne Akwé: Kon, 46; Norma IFC nr 7, ust. 14 i 17-20 oraz Norma nr 8, ust. 16. Zobacz także art. 8 lit. j) CBD, art. 5-7 Protokołu z Nagoi, art. 9.2. ITPGR, Korzyści mogą mieć charakter pieniężny i niepieniężny: zob. załącznik do Protokołu z Nagoi. Więcej szczegółów także w załączniku A, 1.4.
29. Wytyczne OECD, IV, ust. 46 i VIII.3; Zasada CFS-RAI 9.v; VGGT, 3.2, 12.14, 25.1 i 25.3; Wytyczne ONZ, wytyczna 31; Zasada PRAI 1; Wytyczne Akwé: Kon, 63; Deklaracja MNE MOP, 58-59; Standard IFC nr 1, ust. 35 oraz Norma IFC nr 5, ust. 11. Zob. także załącznik A, 1.5. Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w zakresie istotnego angażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym zawierają dalsze wytyczne dotyczące mechanizmów rozpatrywania skarg.
30. Zasada CFS-RAI 3; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW).
31. Więcej informacji na temat praw człowieka uznanych na forum międzynarodowym można znaleźć w Wytycznych OECD, VI. 39.
32. Wytyczne OECD, II.A.2 i IV; Zasady CFS-RAI 1, 9.iv i 10 oraz ust. 3, 19.i, 47.v, 50 i 51; Wytyczne ONZ, wytyczna 11. Zob. załącznik A, 2.
33. Wytyczne OECD, IV.1 i 2.
34. Wytyczne OECD, IV.3; VGGT, 3.2; Zasada PRAI 1; Wytyczne Akwé: Kon, 57; Zasady UN Global Compact 1-2.
35. Wytyczne OECD, IV.5; Wytyczna ONZ 17.
36. Wytyczne OECD, IV.6; Wytyczna ONZ 22.
37. Powszechna deklaracja praw człowieka, art. 2; Zasada CFS-RAI 3.ii. Jak podkreślono w załączniku A, Wytyczne OECD (V.1.e) podają, że przedsiębiorstwa powinny „w swoich działaniach kierować się zasadą równości szans i równego traktowania oraz nie dyskryminować swoich pracowników z powodu ich rasy, koloru skóry, płci, wyznania, poglądów politycznych, pochodzenia w znaczeniu państwowym lub

- społecznym lub z powodu innego statusu”. Komentarz 54 precyzuje, że termin „inny status” dla celów Wytycznych odnosi się do działalności związkowej i cech osobistych, takich jak wiek, niepełnosprawność, ciąża, stan cywilny, orientacja seksualna lub zakażenie wirusem HIV.
38. Wytyczne OECD, V.1-3; Zasada CFS-RAI 2.i-ii; Deklaracja MNE MOP, ust. 8; Wytyczna ONZ 12; Standard IFC nr 2; Prawa dziecka i zasady biznesowe 2. Wszyscy członkowie MOP, muszą przestrzegać podstawowych standardów pracy, do których odnoszą się cztery fundamentalne zasady *Deklaracji MOP dotyczącej podstawowych zasad i praw w pracy*, niezależnie od tego, którą konwencję MOP ratyfikowali.
 39. Wytyczne OECD, V.4.b i V.4.c; Zasada CFS-RAI 2.iii; Deklaracja MNE MOP 37-40; Standard IFC nr 2, ust. 10, 23, 25, 28-29; Prawa dziecka i zasady biznesowe 3 i 4.
 40. Deklaracja MNE MOP, 16 i 25-28. Więcej informacji dotyczących godziwych warunków pracy – zob. załącznik A, 3.
 41. Zalecenie MOP nr 198, art. 7.a; Standard IFC nr 2, ust. 11.
 42. Zasada CFS-RAI 3.iv.
 43. Powszechna deklaracja praw człowieka, art. 23.
 44. Wytyczne OECD, II. A.4; Deklaracja MNE MOP, ust. 16 i 19; Zasada CFS-RAI 2.iii.
 45. Zasady CFS-RAI 2.iii i 4.ii; Deklaracja MNE MOP 30-32.
 46. Konwencja MOP nr 183 dotycząca ochrony macierzyństwa z 2000 r.; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, art. 11 ust. 2.
 47. Zasada CFS-RAI 8.iv.
 48. Wytyczne OECD, VIII.1, 6-7; Zasady CFS-RAI 2.viii i 8.i, iii i iv; PRAI, 5.2.1.
 49. Wytyczne Akwé: Kon, 50; Standard IFC nr 4.
 50. Zasady CFS-RAI 1 i 8.i; VGGT 12.1, 12.4 i 12.12; Zasada PRAI 2.2. Zob. załącznik A, 5. Cztery elementy bezpieczeństwa żywnościowego, tj. dostępność, osiągalność, stabilność i wykorzystanie żywności, znajdują odzwierciedlenie w Planie działania Światowego Szczytu Żywnościowego z 1996 r. przyjętym przez 112 głów państw lub zastępców głów państw i rządów, którzy zobowiązują się do „*wdrażania polityk mających na celu wyeliminowanie ubóstwa i nierówności oraz poprawę fizycznego i gospodarczego dostępu – dla wszystkich i w każdym momencie – do wystarczającej ilości żywności o odpowiedniej wartości odżywczej i właściwym stanie sanitarnym oraz umożliwienia jej skutecznego wykorzystania; oraz realizowania partycypacyjnych i zrównoważonych polityk i praktyk dotyczących żywności, rolnictwa, rybołówstwa, leśnictwa i rozwoju obszarów wiejskich zarówno na obszarach o wysokim, jak i niskim potencjale, które są niezbędne do zapewnienia odpowiednich i niezawodnych dostaw żywności na poziomie gospodarstwa domowego, krajowym, regionalnym i globalnym*”.
 51. VGGT 4.4 definiują uzasadnione prawa do gruntów w następujący sposób: „*Zgodnie z regulami konsultacji i udziału, zawartymi w niniejszych Wytycznych, państwa powinny określić, powołując się na szeroko rozpowszechnione zasady i przepisy, kategorie praw, które są uznawane za uzasadnione.*”

52. VGGT, 2.4, 3.2, 9.1, 11.4 i 12.3; Zasady CFS-RAI 5 i 9.ii oraz ust. 51; Zasady ONZ dotyczące odpowiedzialnych umów załączone do Wytycznych ONZ i zatwierdzone przez Radę Praw Człowieka ONZ, Zasada 10.
53. VGGT, 9.1, 12.4, 16.1 i 16.3; Standard IFC nr 5, ust. 2 i 8 oraz Standard nr 7, ust. 15; Prawa dziecka i zasady biznesowe 7. Wyrażenie „szybka, odpowiednia i skuteczna rekompensata” uznawane jest za międzynarodowe prawo zwyczajowe dotyczące rodzaju rekompensaty, która jest należna, aby zostało przeprowadzone legalne wywłaszczenie. Zob. załącznik A, 6. Należy podkreślić, że standardy wymienione w niniejszych Wytycznych są zgodne ze zobowiązaniem do zerowej tolerancji wobec wywłaszczeń prawowitych właścicieli gruntów, które były dokonywane przez duże przedsiębiorstwa sektora spożywczego.
54. VGGT, 16.1 i 16.3; Zasada PRAI 6.2.1; Standard IFC nr 5, ust. 9-10, 12, 19, 27-28 i Norma nr 7, ust. 9 i 14. Zgodnie z ust. 14 Standardu IFC nr 7 zamiast rekompensaty pieniężnej należy zapewnić rekompensatę w postaci gruntów, jeżeli jest to wykonalne oraz zagwarantować ciągły dostęp do zasobów naturalnych lub określić równoważne zasoby zastępcze. Zapewnienie rekompensaty pieniężnej i określenie alternatywnych źródeł utrzymania powinno stanowić ostatnią rozważaną opcję.
55. Zasada CFS-RAI 8.ii. Zob. załącznik A, 7.
56. Podstawowe zasady opracowane przez Światową Organizację Zdrowia Zwierząt (OIE). Więcej informacji – zob. Pięć wolności Rady Dobrostanu Zwierząt Gospodarskich na stronie www.fawc.org.uk/freedoms.htm.
57. Przepisy angielskie z 2000 r. (SI 2000 nr 1870) oraz rozporządzenie 3(1) dotyczące dobrostanu zwierząt gospodarskich.
58. Wytyczne OECD, VI.1; Zasada CFS-RAI 10; VGGT 4.3, 11.2, 12.6 i 12.10; Zasada PRAI 7; Standard IFC nr 1.1.
59. Wykaz substancji toksycznych można znaleźć: na liście niebezpiecznych produktów agrochemicznych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO); w rekomendowanej przez WHO klasyfikacji pestycydów pod względem klasy niebezpieczeństwa – klasa Ia (substancje wyjątkowo niebezpieczne) lub Ib (substancje wysoce niebezpieczne); Konwencji sztokholmskiej w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych (TZO) z 2004 r.; Konwencji rotterdamskiej w sprawie procedury zgody po uprzednim poinformowaniu w międzynarodowym handlu niektórymi niebezpiecznymi substancjami chemicznymi i pestycydami z 2004 r.; Konwencji bazylejskiej o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych z 1992 r.; Protokole montrealskim w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową z 1999 r.; oraz na liście „Substitute It Now” (SIN) dla pestycydów.
60. Choć większość instrumentów, które zostały przyjęte na szczeblu międzyrządowym, odnosi się do „efektywnego wykorzystania zasobów”, ust. 9 Standardu IFC nr 3 dotyczący zużycia wody zawiera dalej idący wymóg dla przedsiębiorstw „przyjęcia środków, które zapobiegają zużyciu wody lub ograniczają je”.
61. Ust. 20 Standardu IFC nr 6 definiuje prawnie chroniony obszar jako obszar, który jest zgodny z definicją *Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN)*: „Jasno określona przestrzeń geograficzna, uznana, przeznaczona i zarządzana za pomocą prawnych lub innych skutecznych środków w celu osiągnięcia długoterminowej ochrony przyrody wraz z powiązаныmi usługami ekosystemowymi i wartościami kulturowymi.” Obejmuje to obszary, których takie oznaczenie jest proponowane przez rządy.

62. Wytyczne OECD, VI.6; Zasady CFS-RAI 1.i i 6; Zasada PRAI 7; Standardy IFC nr 3 i 6; CBD; Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES) z 1975 r. Zob. także załącznik A, 8.
63. Wytyczne OECD, II.A.5 i 7, II.A.15 oraz VII; Zasada CFS-RAI 9.i; VGGT, 6.9, 9.12 i 16.6; Zasada UN Global Compact nr 10. Zob. załącznik A, 9.1. Ponadto w odniesieniu do instytucji finansowych zastosowanie mają *Międzynarodowe standardy w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz proliferacji*, opracowane przez Grupę Specjalną ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i przyjęte przez 180 krajów w 2003 r. Środki zapobiegawcze, w tym analiza należytej staranności klienta i prowadzenie dokumentacji, są szczególnie przydatne w zwalczaniu korupcji.
64. Wytyczne OECD, XI.1-2. Zob. załącznik A, 9.2.
65. Wytyczne OECD, X.2-3. Zob. załącznik A, 9.3.
66. Zasady ładu korporacyjnego G20/OECD stanowią międzynarodowy punkt odniesienia w zakresie ładu korporacyjnego dla decydentów, inwestorów, korporacji i innych interesariuszy na całym świecie. Zostały przyjęte jako jeden z kluczowych standardów Rady Stabilności Finansowej (FSB) w zakresie solidnych systemów finansowych i były wykorzystywane przez Grupę Banku Światowego w przeglądach ponad 60 krajów na całym świecie. Stanowią podstawę wytycznych dotyczących ładu korporacyjnego banków, wydanych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego. www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm.
67. Wytyczne OECD, IX; Zasada CFS-RAI 7, iv; Deklaracja MNE MOP, 19; CBD, art. 16; Zasada UN Global Compact nr 9.
68. Standard IFC nr 6, ust. 26.
69. Wytyczne OECD, IV, komentarz 44; Wytyczne ONZ, wytyczna 16.
70. Komisja Codex Alimentarius definiuje identyfikowalność jako zdolność śledzenia ruchu żywności na określonym etapie (etapach) produkcji, przetwarzania i dystrybucji.
71. *Identyfikowalność bilansu masy* kontroluje dokładną ilość ocenianego i certyfikowanego materiału wprowadzanego do łańcucha dostaw. Równoważna ilość produktu opuszczającego łańcuch dostaw może zostać sprzedana lub być certyfikowana. Składniki certyfikowane i niecertyfikowane mogą się mieszać. *Identyfikowalność fizycznych przepływów* umożliwia identyfikację i śledzenie certyfikowanych materiałów i produktów w całym łańcuchu dostaw. *Łańcuch dowodowy* odnosi się do chronologicznej dokumentacji lub dowodów w postaci papierowej przedstawiających przejęcie, pieczę, kontrolę, transfer, analizę i przekazanie fizycznego produktu.
72. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w załączniku A, 1.3.
73. Więcej informacji – zob.: załącznik A, część 1.5; IFC, 2009; oraz *Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w zakresie istotnego angażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym*.
74. Zgodnie z opisem w przewodniku IISD dotyczącym negocjowania umów inwestycyjnych (IISD, 2014), oceny oddziaływania na środowisko (EIAs) są obecnie ugruntowaną praktyką w odniesieniu do różnych przedsięwzięć w wielu sektorach gospodarki. Około dwie trzecie z około 110 krajów rozwijających się do połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. uchwaliło jakąś formę przepisów dotyczących EIAs. Oceny skutków społecznych są mniej powszechne, ale w coraz większym stopniu stają się częścią procesu i praktyki EIAs. Brakuje powszechnie uzgodnionych zasad ocen skutków społecznych, ale Międzynarodowe Stowarzyszenie Ocen Oddziaływania opublikowało spójny zestaw wytycznych. Stosowane są także inne

rodzaje ocen zrównoważonego rozwoju, które łączą aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe oraz oceny skumulowanych skutków. Coraz popularniejsza jest praktyka wspólnego przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko i skutków społecznych. Oceny oddziaływania mogą również obejmować wpływ na dobrostan zwierząt.

75. Narzędzia analizy ryzyka, takie jak te opracowane przez World Wildlife Fund (WWF), mogą pomóc zidentyfikować ryzyko. Obejmują one narzędzie do analizy ryzyka związanego z dostawami (www.supplyrisk.org) oraz filtr ryzyka związanego z wodą (<http://waterriskfilter.panda.org>).
76. Więcej informacji w załączniku A, 2 i 6.
77. Na zakres procesu analizy należytej staranności zalecany przez Wytyczne OECD może mieć wpływ na przykład to, czy usługa finansowa jest wykorzystywana przede wszystkim do przejęcia własności, finansowania lub wspierania *ogólnej działalności* klienta (np. ogólne kredyty korporacyjne lub finansowanie), czy też tylko określonego elementu działalności (np. finansowanie projektu). W pierwszym przypadku oczekuje się reakcji instytucji finansowej na wszystkie negatywne skutki związane z działalnością klienta. W drugim można oczekiwać, że instytucja zareaguje jedynie na skutki tych działań, które finansuje lub wspiera.
78. Jak podaje Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka w publikacji „*Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w zakresie przestrzegania praw człowieka, Przewodnik interpretacyjny*” (ang. *The Corporate Responsibility to Respect Human Rights, An Interpretive Guide*), środek zaradczy to nie tylko proces zadośćuczynienia negatywnym skutkom, ale także konkretne działania, które mogą przeciwdziałać takim skutkom lub naprawiać je. Działania te mogą przybierać różne formy, takie jak przeprosiny, restytucja, rehabilitacja, rekompensata finansowa lub niefinansowa oraz sankcje (karne lub administracyjne, takie jak grzywny), a także zapobieganie szkodom w przyszłości na przykład poprzez nakazy lub gwarancje, że negatywne skutki się nie powtórzą.
79. Program realizowany przez Inicjatywę Zrównoważonego Rozwoju Republiki Południowej Afryki (SIZA) stanowi dobry przykład lokalnego programu na rzecz zgodności ze standardami społecznymi. Ten program etycznego handlu został opracowany przez stowarzyszenie lokalnych hodowców. Stworzyło ono ujednolicony zestaw standardów dla producentów owoców w RPA, oparty na przepisach krajowych, kodzie referencyjnym oraz procesie audytu referencyjnego, a także metodologii światowego programu na rzecz zgodności ze standardami społecznymi (Global Social Compliance Programme) oraz konwencjach MOP. Główne przedsiębiorstwo handlowe współpracuje z lokalnymi podmiotami w celu budowania ich zdolności do spełniania standardów. Poprzez wzmocnienie zdolności lokalnych podmiotów przedsiębiorstwo handlowe stara się zapewnić, by jego inwestycje w łańcuchu dostaw rolniczych w RPA były zrównoważone pod względem aspektów społecznych.
80. Po katastrofie w Rana Plaza, w Sprawozdaniu KPK OECD dotyczącym wdrażania Wytycznych OECD w sektorze tekstylno-odzieżowym na wniosek Nicole Bricq, Minister Handlu Zagranicznego francuski KPK podkreślił znaczenie niezależnych, wysokiej jakości audytów, Zalecenie nr 6 na str. 57-58, 2 grudnia 2013 r., www.tresor.economie.gouv.fr/File/398811.
81. Na przykład firma SGS opracowała światowy program na rzecz zgodności ze standardami społecznymi, aby zmniejszyć obciążenia związane z wieloma procesami audytowymi.

Bibliografia

- FAO (2014), *Innovation in Family Farming*, The State of Food and Agriculture, Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Rzym.
- FAO (2012), *Investing in Agriculture for a Better Future*, The State of Food and Agriculture, Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Rzym.
- IISD (2014), *Guide to Negotiating Investment Contracts for Farmland and Water*, International Institute for Sustainable Development, Manitoba.
- OECD/FAO (2015), *OECD-FAO Agricultural Outlook 2015*, OECD Publishing, Paryż, http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2015-en
- OECD (2014), *Due Diligence in the Financial Sector: Adverse Impacts Directly Linked to Operations, Products or Services by a Business Relationship* <http://mneguidelines.oecd.org/global-forum/GFRBC-2014-financial-sector-document-1.pdf>.
- OECD (2013), *Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w zakresie odpowiedzialnych łańcuchów dostaw mineralów z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka: wydanie drugie*, OECD Publishing, Paryż, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264185050-en>.

Załącznik A

Działania ograniczające i zapobiegające ryzykom w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym

Niniejszy załącznik określa ryzyko negatywnych skutków pojawiających się w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym i proponuje działania mające na celu ograniczenie ryzyka i zapobieganie ryzykom w oparciu o te same standardy, na których opiera się przykładowa polityka przedsiębiorstwa. Proponowane działania mogą się wzajemnie wzmacniać. Na przykład poszanowanie praw pracowniczych, w tym poprzez zapewnienie godziwych płac i warunków pracy, może wspierać dostęp do odpowiedniej żywności i pomóc w osiągnięciu najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia fizycznego i psychicznego. Realizacja proponowanych działań powinna być dostosowana do umiejscowienia i rodzaju zaangażowania każdego przedsiębiorstwa w łańcuchu dostaw, warunków i lokalizacji jego działalności, a także jego wielkości i możliwości.

1. Standardy RBC o charakterze przekrojowym

1.1 Ujawnianie informacji

Ryzyko

Brak przejrzystości może powodować nieufność i pozbawiać przedsiębiorstwa możliwości rozwiązywania drobnych problemów zanim przerodzą się w duże konflikty, podczas gdy maksymalne dzielenie się informacjami może obniżyć koszty transakcyjne dla wszystkich zainteresowanych stron (FAO, 2010). O ile informacje nie są przekazywane w sposób adekwatny pod względem językowym i kulturowym, wymierny, dający się zweryfikować i terminowy, w tym poprzez regularne spotkania konsultacyjne i powszechne środki przekazu, istnieje ryzyko, że przedsiębiorstwa nie zostaną w pełni zrozumiane przez wszystkich potencjalnie zainteresowanych interesariuszy lub nie dotrą do wszystkich stron, do których powinny (IFC, 2012). W przypadku braku jasnych, egzekwowalnych przepisów dotyczących przejrzystości i ujawniania informacji uzasadnione jest podjęcie wzmoczonych środków należytej staranności (OECD, 2006).

Działania ograniczające ryzyko

- **Przekazywać aktualne i dokładne informacje** opinii publicznej, bez narażania pozycji konkurencyjnej lub obowiązków wobec właścicieli przedsiębiorstwa, na temat:
 - celu, charakteru i skali działalności,
 - porozumień i/lub umów najmu/dzierżawy i ich warunków,
 - działań, struktury, własności i zarządzania przedsiębiorstwem,
 - sytuacji finansowej i wyników przedsiębiorstwa,
 - polityk w zakresie RBC i procesu ich wdrażania, w tym procesu angażowania interesariuszy oraz dostępności mechanizmów rozpatrywania skarg i dochodzenia roszczeń,

- ocen oddziaływania na środowisko, skutków społecznych oraz oddziaływania na prawa człowieka (ESHRIA), w tym przewidywalnych czynników ryzyka, takich jak potencjalny wpływ działalności przedsiębiorstwa na środowisko, społeczeństwo, prawa człowieka, zdrowie i bezpieczeństwo w odniesieniu do różnych grup interesariuszy, a także na miejsca kultu religijnego lub ziemi i wody tradycyjnie wykorzystywane lub zamieszkiwane przez ludność rdzenną i społeczności lokalne,
- planów zarządzania środowiskowego, społecznego i zarządzania w obszarze prawami człowieka oraz charakterystyk produktów¹.
- **Rozpowszechniać informacje** z wykorzystaniem wszystkich odpowiednich środków komunikacji (materiały drukowane, media elektroniczne i społecznościowe, w tym gazety, radio, telewizja, przesyłki, spotkania lokalne itp.), biorąc pod uwagę sytuację odległych lub odizolowanych i, w większości, niepiśmiennych społeczności oraz zapewniając, by taka komunikacja i konsultacje odbywały się w języku (językach) danych społeczności².
- W przypadku bezpośredniego zagrożenia zdrowia ludzkiego lub środowiska **niezwłocznie udostępnić** wszelkie informacje, które mogłyby umożliwić władzom i społeczeństwu podjęcie działań w celu zapobiegnięcia szkodom wynikającym z tego zagrożenia lub ich ograniczenia³.
- **Dostosować polityki ujawniania informacji** do charakteru, wielkości i lokalizacji działalności, z należyтым uwzględnieniem kosztów, tajemnicy handlowej i innych kwestii związanych z konkurencją⁴.

1.2 Konsultacje

Ryzyko

Brak konsultacji z interesariuszami, na których działalność może mieć wpływ, uniemożliwia przedsiębiorstwom realistyczną ocenę wykonalności przedsięwzięcia oraz określenie skutecznych środków reagowania dostosowanych do konkretnej sytuacji. Wszechstronne i w pełni przejrzyste konsultacje mogą obniżyć koszty transakcyjne, zmniejszyć sprzeciw i stworzyć zaufanie ze strony interesariuszy.

Działania ograniczające ryzyko

- Opracować i wdrożyć **plan zaangażowania interesariuszy** dostosowany do ryzyka, oddziaływania i etapu rozwoju działalności przedsiębiorstwa oraz do cech i interesów zainteresowanych społeczności. W stosownych przypadkach plan powinien obejmować zróżnicowane działania, aby umożliwić skuteczny udział osób, które mogą znajdować się w negatywnej sytuacji lub należą do wrażliwych (podatnych na zagrożenia) grup społecznych⁵.
- Przeprowadzać w dobrej wierze wczesne, bieżące, skuteczne i rzeczowe **konsultacje z potencjalnie zainteresowanymi społecznościami** z należyтым uwzględnieniem międzynarodowych standardów przytoczonych w załączniku B. Takie konsultacje należy również przeprowadzać w przypadku wszelkich zmian w prowadzonej działalności⁶.
- Prowadzić konsultacje i procesy decyzyjne **bez zastraszania**, w atmosferze zaufania, zanim zostaną podjęte decyzje oraz reagować na informacje biorąc pod uwagę istniejący brak równowagi sił między różnymi stronami⁷.
- W razie potrzeby, starać się zapewnić **pomoc techniczną i prawną** zainteresowanym społecznościom, aby uczestniczyły w opracowywaniu projektu w sposób niedyskryminujący, wraz z instytucjami przedstawicielskimi zainteresowanych społeczności i we współpracy z tymi społecznościami.

- **W pełni i uczciwie rozważać opinie wyrażone** podczas konsultacji, zapewnić zainteresowanym społecznościom wystarczający czas między powiadomieniem o konsultacjach a konsultacjami publicznymi na temat proponowanych działań, aby mogły przygotować swoje stanowisko oraz poinformować wszystkich, których to dotyczy, jak rozpatrzono ich uwagi.
- **Dokumentować i realizować porozumienia** wynikające z konsultacji, w tym poprzez stworzenie procesu, dzięki któremu opinie i obawy społeczności mogą być odpowiednio rejestrowane. Chociaż preferowane mogą być oświadczenia pisemne, opinie członków społeczności mogą być również utrwalane na taśmie wideo lub audio lub w inny odpowiedni sposób pod warunkiem uzyskania zgody⁹.
- W miarę możliwości sprawdzić, czy **przedstawiciele społeczności** faktycznie reprezentują poglądy interesariuszy, których reprezentują i czy można na nich polegać, jeśli chodzi o wierne przekazywanie wyników konsultacji tym interesariuszom.
- Przeprowadzając **oceny oddziaływania** stworzyć mechanizmy udziału społeczności, w tym wrażliwych grup społecznych, w projektowaniu i przeprowadzaniu ocen, określić, kto będzie odpowiadał za kwestie związane z odpowiedzialnością, roszczeniami, ubezpieczeniem i rekompensatą oraz stworzyć procedury kontroli i odwołań¹⁰.

1.3 Ocena oddziaływania

Ryzyko

Przedsiębiorstwa mogą unikać faktycznych i potencjalnych negatywnych skutków swojej działalności, procesów, towarów i usług lub, jeśli są one nie do uniknięcia, łagodzić je, na bieżąco oceniając ryzyko takich skutków w całym cyklu życia. Takie oceny mogą pozwolić im na opracowanie wszechstronnego i patrzącego w przyszłość podejścia do zarządzania ryzykiem, w tym ryzykiem wynikającym z działalności ich partnerów biznesowych¹¹.

Działania ograniczające ryzyko

- Uwzględnić **następujące etapy** w ocenie oddziaływania:
 1. Preselekcję (screening), tj. określenie, które propozycje powinny podlegać ocenie oddziaływania w celu wykluczenia tych, które prawdopodobnie nie będą miały negatywnych skutków oraz wskazania wymaganego poziomu oceny.
 2. Ustalanie zakresu (scoping), tj. określenie, na czym ocena oddziaływania ma się koncentrować i ustalenie kluczowych zagadnień do zbadania.
 3. Analizę skutków.
 4. Określenie środków ograniczających ryzyko, w tym zależnie od okoliczności: zaprzestanie wykonywania działalności; znalezienie rozwiązań alternatywnych, aby uniknąć negatywnych skutków; uwzględnienie zabezpieczeń w projektowanych działaniach; lub zapewnienie pieniężnej i/lub niepieniężnej rekompensaty za negatywne skutki.
- W stosownych przypadkach uwzględnić następujące **prawdopodobne skutki** (istotne może być uwzględnienie nie tylko negatywnych, ale także pozytywnych skutków w celu ich wzmocnienia) podczas przeprowadzania oceny oddziaływania na środowisko, skutków społecznych społeczeństwo oraz oddziaływania na prawa człowieka (ESHRIA):
 - wpływ na środowisko, np. na glebę, wodę, powietrze, lasy i różnorodność biologiczną¹²,

- skutki społeczne, które mogą wpływać na dobrostan, witalność i żywotność danych społeczności, w tym na jakość życia mierzoną pod względem podziału dochodów, integralności fizycznej i społecznej oraz ochrony osób i społeczności, poziomu i możliwości zatrudnienia, zdrowia i dobrobytu, edukacji, dostępności i standardu mieszkań i zakwaterowania, infrastruktury, usług,
- skutki dla praw człowieka, które na przykład mogą mieć wpływ na korzystanie przez dotknięte nimi społeczności z praw ekonomicznych, społecznych, kulturowych, obywatelskich i politycznych,
- wpływ na dziedzictwo kulturowe, styl życia, wartości, systemy przekonań, język(-i), zwyczaje, gospodarkę, relacje z lokalnym środowiskiem i określonymi gatunkami, organizację społeczną i tradycje danych społeczności,
- wpływ na kobiety z należyтым uwzględnieniem ich roli jako dostawczyń żywności, opiekunek różnorodności biologicznej i osób posiadających tradycyjną wiedzę¹³,
- wpływ na dobrostan zwierząt.
- Zapraszać **zainteresowane społeczności** do udziału w przeprowadzaniu oceny oddziaływania, starać się uzyskać od nich informacje i dostarczać im regularnych informacji zwrotnych na wszystkich etapach oceny oddziaływania.
- Oceniać ryzyko i skutki w kontekście **obszaru oddziaływania przedsięwzięcia**, gdy obejmuje ono elementy fizyczne, aspekty i urządzenia, które mogą powodować skutki¹⁵.

1.4 Podział korzyści

Ryzyko

Aby uniknąć ryzyka wywołania lokalnego sprzeciwu i obniżyć koszty transakcyjne, przedsiębiorstwa powinny zbadać sposoby maksymalizacji pozytywnego wpływu swojej działalności na lokalne społeczności. Angażowanie się w konsultacje dotyczące korzyści płynących z działalności przedsiębiorstw wśród różnych grup interesariuszy może budować zaufanie, pomóc w osiągnięciu lokalnego uznania i stworzyć długoterminowe sojusze między stronami, jednocześnie zapobiegając konfliktom. Zapewnienie, że działalność przynosi korzyści danym grupom interesariuszy, może również ułatwić określenie akceptowalnych lokalizacji działalności w opierciu o lokalną wiedzę, pomagając zapewnić optymalne wykorzystanie potencjału agroekologicznego (FAO, 2010; ONZ, 2009).

Podział korzyści jest kwestią osobną (i może być dodatkową) w stosunku do rekompensaty za negatywne skutki, które są nie do uniknięcia; ma na celu budowanie partnerstwa między przedsiębiorstwem a ludnością rdzenną lub społecznościami lokalnymi w uznaniu ich wkładu w działalność przedsiębiorstwa. W określonych okolicznościach ludność rdzenna lub społeczności lokalne mogą być uprawnione do dzielenia się korzyściami wynikającymi z działalności przedsiębiorstw, jeżeli przedsiębiorstwa wykorzystują ich grunty, zasoby lub wiedzę¹⁶. Takie korzyści mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny¹⁷, zgodnie z ustaleniami między przedsiębiorstwem a odpowiednią społecznością poczynionymi w ramach procesu konsultacji. Decyzje dotyczące rodzajów korzyści mogą zostać oparte na ESHRIA¹⁸.

Istnieje jednak także ryzyko związane z podziałem korzyści. Przedsiębiorstwa ponoszą ryzyko konfliktu z ludnością rdzenną, gdy po wynegocjowaniu porozumień o podziale korzyści takie korzyści nie są w rzeczywistości dzielone z całą społecznością, ale przejmowane przez określoną grupę interesariuszy. Podział korzyści można uzgodnić z niektórymi odpowiednimi społecznościami, ale nie wszystkimi, co prowadzi do wykluczenia niektórych społeczności. Takie ryzyko można ograniczyć poprzez znaczące zaangażowanie interesariuszy w procesie należytej staranności.

Działania ograniczające ryzyko

- Starać się **określić możliwości** osiągnięcia korzyści rozwojowych, takich jak: tworzenie lokalnych powiązań prorozwojowych oraz lokalnych miejsc pracy w bezpiecznym środowisku pracy; dywersyfikacja możliwości generowania dochodu; rozwój zdolności do spełniania standardów; lokalne zamówienia; transfer technologii; poprawa infrastruktury lokalnej; lepszy dostęp do kredytów i rynków, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw; płatności za usługi środowiskowe; alokacja dochodów; lub tworzenie funduszy powierniczych¹⁹.
- Zapewnić **zgodność działalności z priorytetami rozwojowymi** i celami społecznymi rządu kraju, w którym prowadzona jest działalność²⁰.
- Dzielić się **korzyściami pieniężnymi i niepieniężnymi** wynikającymi z działalności przedsiębiorstwa, w której wykorzystywane są ziemię, zasoby i wiedza ludności rdzennej, na podstawie procesu konsultacji i ESHRIA, w sposób, który nie przynosi niesprawiedliwych korzyści określonym grupom, ale wspiera sprawiedliwy i zrównoważony rozwój społeczny²¹.

1.5 Mechanizmy skargowe

Ryzyko

Mechanizmy skargowe na poziomie operacyjnym, zaprojektowane jako systemy wczesnego ostrzegania w związku z wiedzą o ryzyku, oferują lokalny, uproszczony i korzystny dla obu stron sposób rozwiązywania problemów między przedsiębiorstwami a zainteresowanymi społecznościami, w tym właścicielami gruntów, pomagając rozwiązywać drobne spory w sposób szybki, niedrogi i sprawiedliwy zanim zostaną przekazane do formalnych mechanizmów rozwiązywania sporów, w tym sądów (IFC, 2009). Mogą dostarczać przedsiębiorstwom cennych informacji zwrotnych: służąc jako system wczesnego ostrzegania w przypadku większych problemów; uzyskując spostrzeżenia od różnych osób, które zwracają uwagę na możliwości usprawnienia działalności firmy lub systemów zarządzania; oraz wskazując możliwe zmiany systemowe w celu zapewnienia, że określone skargi nie będą się powtarzać (CAO, 2008).

Działania ograniczające ryzyko

- **Dostosować** mechanizm skargowy do ryzyka i negatywnych skutków działalności, dążąc do szybkiego rozwiązania problemów, stosując zrozumiały, przejrzysty, kulturowo odpowiedni i łatwo dostępny proces konsultacji, wykluczając jakiegokolwiek formy odwetu dla strony, która zgłosiła problem lub obawę²².
- **Współpracować z interesariuszami** podczas projektowania i funkcjonowania mechanizmu, aby zagwarantować, że: spełnia on ich potrzeby; będzie wykorzystywany w praktyce; oraz istnieje wspólny interes w zapewnieniu jego sukcesu²³.
- Unikać wykorzystywania mechanizmów skargowych stworzonych przez przedsiębiorstwa w celu **uniemożliwienia dostępu** do sądowych lub pozasądowych mechanizmów rozpatrywania skarg, w tym KPK OECD, lub podważenia roli związków zawodowych w rozwiązywaniu sporów pracowniczych²⁴.

Ponadto kryteria skuteczności pozasądowych mechanizmów skargowych zawarte w Wytycznych ONZ (Zasada 31) stanowią ważną wskazówkę – aby pozasądowe mechanizmy skargowe, zarówno państwowe, jak i niepaństwowe, były skuteczne, powinny być zgodne z kryteriami przedstawionymi w tabeli A.1.

Tabela A.1. Charakterystyka skutecznych mechanizmów skargowych

Legalne	Stwarzają zaufanie ze strony grup interesariuszy, które mają je stosować i zapewniona jest odpowiedzialność za uczciwe prowadzenie procesów rozpatrywania skarg.
Dostępne	Są znane wszystkim grupom interesariuszy, które mają je stosować i zapewniają odpowiednią pomoc tym, którzy mogą napotkać określone bariery w dostępie do procesu.
Przewidywalne	Przewidują przejrzystą i znaną procedurę z orientacyjnymi ramami czasowymi dla każdego etapu postępowania oraz jasne informacje w zakresie dostępnych rodzajów procesu i wyników oraz środków monitorowania realizacji.
Sprawiedliwe	Starają się zapewnić, aby poszkodowani mieli odpowiedni dostęp do źródeł informacji, porad i wiedzy niezbędnych do udziału w procesie rozpatrywania skarg na uczciwych, świadomych i pełnych szacunku warunkach.
Przejrzyste	Na bieżąco informują strony procesu rozpatrywania skarg o postępach w postępowaniu i przekazują wystarczające informacje o działaniu mechanizmu, aby budować zaufanie do jego skuteczności oraz wychodzą naprzeciw wszelkim interesom publicznym.
Zgodne z prawami	Zapewniają, że wyniki i środki zaradcze są zgodne z prawami człowieka uznanymi na szczeblu międzynarodowym.
Źródło ciągłego uczenia się	Wykorzystują odpowiednie działania, aby określić wnioski dla ulepszenia mechanizmu i zapobiegania przyszłym skargom i szkodom.
Oparte na zaangażowaniu i dialogu	Konsultują się z grupami interesariuszy, które mają je stosować, odnośnie projektu i działania mechanizmu oraz koncentrują się na dialogu jako sposobie zajmowania się skargami i rozwiązywania ich.

Źródło: Wytyczne ONZ, wytyczna 31.

2. Prawa człowieka

Ryzyko

Przedsiębiorstwa są narażone na nieprzestrzeganie praw człowieka, gdy powodują negatywne skutki w zakresie praw człowieka lub przyczyniają się do nich w kontekście swojej działalności i nie reagują na te skutki, gdy wystąpią. Powinny zapobiegać negatywnym skutkom w zakresie praw człowieka, który są bezpośrednio związane z ich działalnością biznesową, produktami lub usługami przez relacje biznesowe lub łagodzić je²⁵. Odpowiedzialność przedsiębiorstw dotycząca poszanowania praw człowieka istnieje niezależnie od zdolności i/lub chęci państw do realizacji własnych zobowiązań w zakresie praw człowieka i nie zmniejsza tych zobowiązań²⁶. Jeżeli przepisy krajowe nie są dostatecznie rozwinięte lub egzekwowane, przedsiębiorstwa powinny stosować wzmoczoną należytą staranność podczas identyfikowania ryzyka negatywnego oddziaływania na prawa człowieka i reagowania na nie.

Należy pamiętać o współzależności wszystkich praw człowieka, w tym praw ekonomicznych, społecznych, kulturalnych, obywatelskich i politycznych. Przedsiębiorstwa powinny dokonywać regularnego przeglądu swoich zobowiązań związanych z prawami człowieka, aby dobrze rozumieć, czy możliwe jest, iż nie przestrzegają praw człowieka, w tym tych, które nie zostały szczegółowo omówione w niniejszych Wytycznych.

Działania ograniczające ryzyko

- **Zidentyfikować osoby, których prawa mogą zostać naruszone**, na których działalność przedsiębiorstwa i jego partnerów biznesowych potencjalnie może mieć wpływ. Zwykle oznacza to przeprowadzenie dogłębnego przeglądu faktycznej lub potencjalnej działalności i relacji przedsiębiorstwa, a następnie dokładnej oceny tej działalności pod kątem standardów praw człowieka w celu zidentyfikowania podmiotów, na których prawa może ona mieć wpływ. Aby w pełni zrozumieć wszystkie potencjalne negatywne skutki działalności i relacji przedsiębiorstwa, konieczne są proaktywne konsultacje z odpowiednimi grupami interesariuszy²⁷.
- **Przeprowadzić proces należytej staranności w obszarze praw człowieka**, oceniając faktyczne i potencjalne skutki w zakresie prawa człowieka²⁸, wykorzystując ustalenia i działając na ich podstawie, śledząc otrzymywane uwagi oraz informując o sposobie postępowania w odpowiedzi na te skutki. Należyta staranność w obszarze praw człowieka to ciągły proces, w którym uznaje się, że ryzyka dla praw człowieka mogą się zmieniać w czasie wraz z ewolucją działalności przedsiębiorstwa i jej uwarunkowań²⁹.
- Zapewnić **sprawiedliwe traktowanie wszystkich interesariuszy**, w szczególności wrażliwych grup społecznych, takich jak kobiety, młodzież i mniejszości, z uwzględnieniem sytuacji tych osób, ich ograniczeń i potrzeb³⁰.
- Uznanie kluczowej roli odgrywanej przez kobiety w sektorze rolno-spożywczym i podjęcie odpowiednich środków w celu wyeliminowania **dyskryminacji kobiet** oraz zapewnienia im pełnego rozwoju zawodowego i awansu³¹, w tym poprzez ułatwianie równego dostępu do zasobów naturalnych, nakładów, narzędzi produkcyjnych, usług doradczych i finansowych, szkoleń, rynków i informacji oraz kontroli nad nimi³².

3. Prawa pracownicze

Ryzyko

Przedsiębiorstwa mogą przynosić znaczne korzyści krajom i społeczeństwom, w których prowadzona jest działalność, przyczyniając się do dobrobytu gospodarczego i społecznego poprzez poprawę standardów życia i tworzenie atrakcyjnych możliwości zatrudnienia, a także ułatwiając korzystanie z praw człowieka i praw pracowniczych. Oprócz zapewnienia podstawowych standardów pracy dla swoich pracowników, mogą pomóc w poprawie warunków pracy pracowników nieformalnych, w tym w gospodarstwach produkujących na własne potrzeby.

Państwa-strony Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (MPPGSiK) uznają prawo do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy (art. 7) oraz do tworzenia związków zawodowych (art. 8). Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP) również chroni prawo do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych. Międzynarodowe konwencje pracy³³ także odnoszą się do praw związanych z pracą³⁴. Chociaż traktaty dotyczące praw człowieka, takie jak MPPGSiK i MPPOiP, są skierowane do państw, przedsiębiorstwa mogą mieć negatywny wpływ na korzystanie z zawartych w nich praw. W związku z tym mają one do odegrania ważną rolę we wspieraniu postępującej realizacji tych praw. Przestrzeganie praw pracowniczych zawartych w tych konwencjach, w tym w ośmiu podstawowych konwencjach MOP, może pomóc przedsiębiorstwom minimalizować negatywne i maksymalizować pozytywne skutki. Na przykład nawiązanie szczerego dialogu z przedstawicielami pracowników, wyłonionymi w procesie wolnego wyboru, umożliwia zarówno pracownikom, jak i pracodawcom lepsze zrozumienie wyzwań drugiej strony i znalezienie sposobów na właściwe postępowanie w odpowiedzi na te wyzwania (MOP, 2006).

Jednak poszanowanie praw pracowniczych w sektorze rolno-spożywczym może stanowić wyzwanie, ponieważ praca zarówno osób pracujących niezależnie, jak i pracowników najemnych często pozostaje nieformalna, a wielu pracowników rolnych jest wyłączonych z zakresu prawa pracy (ONZ, 2009). 60% pracujących dzieci w wieku od 5 do 17 lat pracuje w sektorze rolno-spożywczym (MOP, 2011a). Warunki pracy i życia pracowników plantacji w dalszym ciągu budzą zaniepokojenie, zwłaszcza obowiązkowe testy ciążowe, niewola za długi i zagrożenia dla zdrowia związane z powszechnym niewłaściwym stosowaniem pestycydów (ONZ, 2009).

Grupy marginalizowane, takie jak kobiety, młodzież, pracownicy wywodzący się z ludności rdzennej i migrujący, a także osoby pracujące dorywczo, na akord lub sezonowo, a także pracownicy nieformalni, często spotykają się z nieuczciwymi lub niehigienicznymi warunkami pracy (ONZ, 2009). Sytuacja kobiet wiąże się ze szczególnym ryzykiem: w krajach rozwijających się 43% siły roboczej w sektorze rolno-spożywczym stanowią kobiety, ale przemysł rolny ma zwyczaj uznawać zadania kobiet jako niewykwalifikowane, zatrudniać kobiety do pracochłonnych zajęć i płacić im mniej niż mężczyznom, stwarzając mniejsze możliwości awansu (MOP, 2011b).

Naruszenie podstawowych praw pracowniczych może wywołać destrukcyjne napięcia społeczne, które mogą wpłynąć na wyniki przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwo stosujące dyskryminujące praktyki w zakresie zatrudnienia i pracy ogranicza swój dostęp do utalentowanych pracowników oferujących szerszą pulę umiejętności i kompetencji. Poczucie niesprawiedliwości i krzywdy wywołane przez dyskryminację mogą wpływać na wyniki pracowników (MOP, 2008).

*Działania ograniczające ryzyko*³⁵

Ochrona pracowników

- Podczas wszystkich działań kierować się **zasadą równości szans i traktowania w zatrudnieniu** i nie dyskryminować pracowników w zakresie zatrudnienia lub pracy ze względu na rasę, kolor skóry, orientację seksualną lub tożsamość płciową, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne lub inny status, chyba że selektywność dotycząca cech pracowników sprzyja ustalonej polityce rządowej, która wyraźnie wspiera większą równość szans w zatrudnieniu lub odnosi się do nieodłącznych wymagań związanych z pracą; w procesie rekrutacji, stażu, szkolenia i awansu pracowników wszystkich szczebli podejmować decyzje w oparciu o kwalifikacje, umiejętności i doświadczenia³⁶.
- Przestrzegać **minimalnego wieku** dopuszczenia do zatrudnienia lub pracy w celu skutecznego zniesienia pracy dzieci³⁷.
- Powstrzymać się od zatrudniania pracowników przymusowych lub korzystania z **pracy przymusowej** obejmującej wszelkie prace lub usługi, które nie są wykonywane dobrowolnie, a których wymaga się od danej osoby pod groźbą użycia siły lub kary.
- **Monitorować** na bieżąco główny łańcuch dostaw w celu identyfikacji wszelkich istotnych zmian lub nowych ryzyk oraz incydentów pracy dzieci i/lub pracy przymusowej oraz współpracować z głównymi dostawcami w celu podjęcia działań naprawczych i środków zaradczych³⁸.

Godne warunki pracy

- Przestrzegać **standardów zatrudnienia** i stosunków pracy nie mniej korzystnych niż te, których przestrzegają porównywalni pracodawcy. Gdy w kraju, w którym działa przedsiębiorstwo, nie ma porównywalnych pracodawców, zapewnić możliwie najlepsze płace, świadczenia i warunki pracy przewidziane w ramach polityki rządu. Powinny być co najmniej wystarczające, aby zaspokoić podstawowe potrzeby pracowników i ich rodzin³⁹.

- Starać się zapewnić pracownikom **stabilne zatrudnienie** i przestrzegać dobrowolnie wynegocjowanych zobowiązań dotyczących stabilności zatrudnienia i zabezpieczenia społecznego⁴⁰.
- Rozważając zmiany w działalności, które miałyby znaczący wpływ na zatrudnienie, **z odpowiednim wyprzedzeniem powiadomić o takich zmianach** przedstawicieli pracowników oraz, w stosownych przypadkach, odpowiednie organy rządowe, a także współpracować z nimi w celu złagodzenia negatywnych skutków w możliwie największym zakresie⁴¹.

Reprezentacja pracowników i układy zbiorowe

- Uznać znaczenie **wzajemnego zrozumienia i zaufania**, sprzyjającego aspiracjom pracowników⁴².
- Uznać, że pracownicy, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, mają prawo **zakładać i wstępować do organizacji** z własnego wyboru bez wcześniejszego upoważnienia.
- Utworzyć systemy regularnych **konsultacji i współpracy** między pracodawcami i pracownikami oraz ich przedstawicielami w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, a także z właściwymi władzami w celu zapewnienia przestrzegania krajowych polityk rozwoju społecznego.
- Utworzyć systemy dostarczające regularnych **informacji** pracownikom i ich przedstawicielom w celu wsparcia konstruktywnych negocjacji dotyczących warunków zatrudnienia oraz umożliwienia uzyskania prawdziwego i rzetelnego obrazu wyników przedsiębiorstwa⁴³.
- Zaniechać **dyskryminacyjnych lub dyscyplinarnych działań** wobec pracowników, którzy w dobrej wierze zgłaszają kierownictwu lub, w stosownych przypadkach, właściwym organom publicznym praktyki, które są sprzeczne z prawem, Wytycznymi OECD lub polityką przedsiębiorstwa.
- Nie grozić **przeniesieniem** całej jednostki operacyjnej lub jej części z danego kraju lub przeniesieniem pracowników z jednostek w innych krajach, aby w sposób nieuczciwy wywrzeć wpływ na negocjacje z przedstawicielami pracowników lub utrudnić korzystanie z prawa pracowników do zrzeszania się.
- Nie brać odwetu na **przedstawicielach pracowników**, nie utrudniać im działania ani nie dyskryminować ich⁴⁴.
- Umożliwić upoważnionym przedstawicielom pracowników **prowadzenie rokowań zbiorowych lub negocjowanie w zakresie stosunków pracy**.
- Włączyć do umów zbiorowych postanowienia dotyczące **rozstrzygnięcia sporów** wynikających z ich interpretacji i stosowania oraz dotyczące zapewnienia wzajemnego poszanowania praw i obowiązków⁴⁵.

Lokalne zatrudnienie

- W możliwie jak największym zakresie i bez dyskryminacji **zatrudniać pracowników lokalnych**, w tym na stanowiskach kierowniczych oraz zapewniać szkolenia w celu podniesienia ich poziomu umiejętności, we współpracy z przedstawicielami pracowników i, w stosownych przypadkach, odpowiednimi organami rządowymi⁴⁶.

Szkolenia

- Zapewnić **odpowiednie szkolenia** pracownikom na wszystkich poziomach, aby zaspokoić potrzeby wynikające z prowadzonej działalności, w stosownych przypadkach we współpracy z odpowiednimi organami rządowymi oraz organizacjami pracodawców i pracowników. Takie

szkolenia powinny w miarę możliwości rozwijać ogólnie przydatne umiejętności i wspierać możliwości rozwoju kariery.

- Działając w krajach rozwijających się, brać udział w programach popieranych przez rządy i wspieranych przez organizacje pracodawców i pracowników, których celem jest zachęcanie do **nabywania i rozwijania umiejętności** oraz zapewnianie poradnictwa zawodowego⁴⁷.
- Zapewnić odpowiednie programy szkoleniowe, edukacyjne i mentorskie dla **młodzieży**, aby zwiększyć możliwości w zakresie godnej pracy i przedsiębiorczości i/lub dostęp do nich oraz wspierać dostęp do szkoleń dla kobiet⁴⁸.
- Gdy jest to wykonalne, **udostępniać usługi wykwalifikowanego personelu**, aby pomagał w programach szkoleniowych organizowanych przez rządy jako część wkładu w rozwój kraju⁴⁹.

4. Zdrowie i bezpieczeństwo

Ryzyko

Działalność rolnicza często związana jest z niektórymi z najbardziej niebezpiecznych czynności dla pracowników, a wielu pracowników rolnych cierpi z powodu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Wystawienie na działanie złej pogody, bliski kontakt z niebezpiecznymi zwierzętami lub roślinami, intensywne stosowanie produktów chemicznych, trudna postawa przy pracy, długie godziny pracy oraz wykorzystanie niebezpiecznych narzędzi i maszyn – wszystko to prowadzi do problemów zdrowotnych (IFPRI, 2006). Na przykład szacunkowa liczba zatruć pestycydami waha się od 2 do 5 milionów przypadków rocznie, z czego 40 000 kończy się śmiercią (MOP, 2005 i 2011b). Zmiany użytkowania gruntów, utrata naturalnych obszarów buforowych, takich jak tereny podmokłe, namorzyny i lasy wyżynne, które łagodzą skutki zagrożeń naturalnych (powodzi, osunięć ziemi i pożarów) oraz pogorszenie jakości lub degradacja zasobów naturalnych, w tym spadek jakości, ilości i dostępności słodkiej wody, może skutkować zwiększoną wrażliwością i wpływać na bezpieczeństwo społeczności (IFC, 2012).

Zdrowie ludzkie może być zagrożone biorąc pod uwagę niebezpieczne poziomy zagrożenia biologicznych, chemicznych lub fizycznych w żywności. Zagrożenia te pochodzą ze środowiska (np. toksyczne metale, dioksyny i naturalnie występujące toksyny), praktyk rolniczych (np. pozostałości leków weterynaryjnych i pestycydów) lub niewłaściwego postępowania z produktem (np. chorobotwórcze pleśnie). Zagrożenia fizyczne obejmują brud, szkodniki, włosy lub plastik. Systemy zarządzania bezpieczeństwem żywności, w tym kompletny system kontroli „od pola do stołu” obejmujący środki bezpieczeństwa biologicznego i stosowanie bezpiecznej wody, mogą zapobiegać tym ryzykom.

Zdrowie ludzi jest również ściśle związane ze zdrowiem zwierząt. Podejście „jedno zdrowie” opiera się na świadomości istotnych możliwości ochrony zdrowia publicznego przez polityki mające na celu powstrzymanie czynników chorobotwórczych i ich kontrolę na poziomie populacji zwierząt, w punkcie zetknięcia ludzi, zwierząt i środowiska. Koncepcję tę poparło kilka rządów i doprowadziła ona do działań mających na celu zapobieganie chorobom dotykającym zarówno ludzi, jak i zwierzęta oraz zapewnienie odpowiedzialnego stosowania antybiotyków w obu przypadkach⁵⁰. 60% patogenów wywołujących choroby zakaźne u ludzi jest pochodzenia zwierzęcego. Choroby te, znane jako choroby odzwierzęce, mogą być przenoszone przez zwierzęta domowe lub dzikie. Choroby zwierząt przenoszone na ludzi stanowią zagrożenie dla zdrowia publicznego na całym świecie. Skutecznym i oszczędnym rozwiązaniem dotyczącym ochrony ludzi jest zwalczanie wszystkich odzwierzęcych czynników chorobotwórczych poprzez ich kontrolę u źródła zwierzęcego.

MPPGSiK przewiduje stopniową realizację prawa do możliwie najwyższych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego (art. 12). Komitet praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych⁵¹ interpretuje to prawo jako „globalne prawo, które obejmuje nie tylko terminową i odpowiednią opiekę

zdrowotną, ale także podstawowe uwarunkowania zdrowia, takie jak dostęp do bezpiecznej wody pitnej i odpowiednich warunków sanitarnych, właściwe zaopatrzenie w bezpieczną żywność, zapewnienie właściwego odżywienia i mieszkalnictwa, zdrowe warunki pracy i środowiska oraz dostęp do edukacji i informacji związanych ze zdrowiem”. Komitet stwierdza, że „prawo do zdrowia, podobnie jak wszystkie prawa człowieka, nakłada na Państwa-Strony trzy rodzaje lub poziomy zobowiązań: zobowiązanie do przestrzegania, ochrony i realizacji. Z kolei zobowiązanie do realizacji zawiera zobowiązanie do ułatwiania, zapewniania i wspierania”⁵².

Chociaż traktaty dotyczące praw człowieka, takie jak MPPGSiK, skierowane są do państw, przedsiębiorstwa mogą mieć negatywny wpływ na postępującą realizację prawa do możliwie najwyższych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego lub osłabiać działania Państwa-Strony mające na celu realizację tego prawa. W związku z tym mają do odegrania ważną rolę we wspieraniu postępującej realizacji tego prawa. Oprócz bezpośrednich ryzyk dla zdrowia opisanych powyżej, działalność rolnicza i systemy żywnościowe mogą wpływać na zdrowie ludzi w sposób bardziej pośredni.

Działania ograniczające ryzyko⁵³

- Oceniać **ryzyka oraz oddziaływanie** na zdrowie i bezpieczeństwo danych społeczności w prowadzonej działalności biznesowej.
- Ustanowić **działania zapobiegawcze i kontrolne**, które są zgodne z dobrą międzynarodową praktyką branżową⁵⁴ i współmierne do charakteru i skali zidentyfikowanych ryzyk i negatywnych skutków, starając się ich unikać, a jeżeli to się nie uda, minimalizować je.
- Unikać lub minimalizować narażenie pracowników, osób trzecich i społeczności na **niebezpieczne materiały i substancje**, które mogą być uwalniane podczas działalności, w tym poprzez zmodyfikowanie, zastąpienie lub wyeliminowanie stanu lub materiału powodującego potencjalne zagrożenia, a także poprzez podjęcie rozsądnych wysiłków w celu kontrolowania bezpieczeństwa dostawy, transportu i utylizacji materiałów i odpadów niebezpiecznych.
- Unikać lub minimalizować potencjalne narażenie społeczności na **choroby** przenoszone przez wodę, wywołane przez wodę, mające związek z wodą, wektorowe i zakaźne, które mogą wynikać z działalności przedsiębiorstwa, biorąc pod uwagę różnorodne drogi narażenia i większą wrażliwość szczególnie narażonych grup.
- Pomagać i współpracować z zainteresowanymi społecznościami, lokalnymi agencjami rządowymi i innymi odpowiednimi stronami w ich przygotowaniach do skutecznego reagowania na **nagle wypadki**, zwłaszcza gdy ich udział i współpraca są niezbędne do reagowania na takie sytuacje⁵⁵.
- Rozważyć przestrzeganie światowych **standardów bezpieczeństwa żywności**, takich jak Codex Alimentarius⁵⁶ oraz światowych standardów w zakresie zdrowia zwierząt, takich jak standardy OIE⁵⁷.
- Promować identyfikowalność w łańcuchu dostaw, aby zapewnić bezpieczeństwo żywności, a także ułatwić zarządzanie w aspektach społecznych i środowiskowych oraz zwiększyć zaufanie⁵⁸.

5. Bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia

Ryzyko

Zgodnie z MPPGSiK (art. 11) odpowiednia żywność stanowi część prawa do odpowiedniego poziomu życia⁵⁹. Państwa-strony MPPGSiK zobowiązują się do podjęcia kroków w celu postępującej realizacji prawa do odpowiedniego poziomu życia, w tym do odpowiedniej żywności.

MPPGSiK uznaje również, że podstawowym prawem każdego człowieka jest bycie wolnym od głodu. Uznając to prawo, Państwa-Strony powinny rozważyć podjęcie środków niezbędnych do ulepszenia metod produkcji, przechowywania i dystrybucji żywności oraz rozważyć uwzględnienie problemów zarówno krajów importujących, jak i krajów eksportujących żywność. Zgodnie z interpretacją Komitetu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych prawa te uznaje się za realizowane „wtedy, gdy każdy mężczyzna, kobieta i dziecko, samodzielnie lub wspólnie z innymi, ma stale fizyczny i ekonomiczny dostęp do odpowiedniej żywności lub środków jej nabycia”. Podkreśla, że „prawo do odpowiedniej żywności, jak każde inne prawo człowieka, nakłada na Państwa-Strony trzy rodzaje lub poziomy zobowiązań: zobowiązanie do przestrzegania, ochrony i realizacji” oraz że „jako część swoich zobowiązań w zakresie ochrony zasobów żywnościowych ludzi, Państwa-Strony powinny podjąć odpowiednie kroki w celu zapewnienia, że działania sektora prywatnego i społeczeństwa obywatelskiego są zgodne z prawem do pożywienia”⁶⁰.

Dobrowolne wytyczne FAO mające na celu wspieranie postępującej realizacji prawa do odpowiedniej żywności w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego stanowią zalecenia dla rządów w zakresie realizacji prawa do odpowiedniej żywności, które mogą obejmować wspieranie dostępności żywności, której ilość i jakość jest wystarczająca, aby zaspokoić potrzeby żywieniowe jednostek, a także fizyczny i ekonomiczny dostęp do odpowiedniej żywności, wolnej od niebezpiecznych substancji i akceptowanej w danej kulturze oraz sposoby jej pozyskiwania. Wytyczne zachęcają rządy do podjęcia środków w celu zapewnienia, że wszelka żywność, zarówno produkowana lokalnie, jak i importowana, powszechnie dostępna lub sprzedawana na rynkach, jest bezpieczna i zgodna z krajowymi normami bezpieczeństwa żywności. Zalecają również, aby rządy utworzyły kompleksowe i racjonalne systemy kontroli żywności, które zmniejszają ryzyko chorób spowodowanych środkami spożywczymi, wykorzystując analizę ryzyka i mechanizmy nadzorcze w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywności w całym łańcuchu żywnościowym, w tym w paszach dla zwierząt.

Mimo że Dobrowolne wytyczne FAO są skierowane do państw, przedsiębiorstwa również mają do odegrania ważną rolę. Inwestycje rolne wzrosły po podwyżkach cen żywności w 2008 r., zwłaszcza w odpowiedzi na rosnący popyt na żywność – szacuje się, że do 2050 r. światowa produkcja żywności będzie musiała wzrosnąć o 60%, aby zaspokoić prognozowane zapotrzebowanie. Chociaż takie inwestycje dają nadzieję na zwiększenie produkcji, zmniejszenie ubóstwa i wspieranie rozwoju gospodarczego, to mogą również na różne sposoby utrudniać dostęp do żywności. Jeden z najbardziej znaczących negatywnych skutków może wynikać z nabywania dużych obszarów ziemi, a przy okazji wypierania z nich społeczności lub utrudniania im dostępu do gruntów (FAO, 2010).

Działania ograniczające ryzyko

- W miarę możliwości **uwzględnić wpływ działalności** na dostępność i dostęp do żywności, lokalne zatrudnienie, preferencje żywieniowe i stabilność dostaw żywności, w tym poprzez zaangażowanie samorządów lokalnych i innych odpowiednich interesariuszy.
- W stosownych przypadkach **określić obawy związane z żywnością** różnych interesariuszy i ocenić strategie pod kątem realizacji celów inwestycyjnych, jednocześnie licząc się z obawami różnych interesariuszy związanymi z żywnością, w drodze konsultacji z odpowiednimi grupami interesariuszy.
- W miarę możliwości **dostosować przedsięwzięcie**, względniąc obawy dotyczące negatywnego wpływu na bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia, na przykład poprzez: rozważenie wykonalnych inwestycji alternatywnych, jeżeli proponowane inwestycje prowadzą do fizycznego i/lub ekonomicznego przemieszczenia społeczności lokalnych; rekultywację zdegradowanych gruntów lub wybór gruntów, które nie były wcześniej wykorzystywane do celów rolniczych, ale nie są wrażliwe pod względem środowiskowym; lub poprawę wydajności rolnictwa poprzez zrównoważoną intensyfikację w celu przyczynienia się do bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia.

- W miarę możliwości **rozważyć przyczynienie się** do poprawy dostępu do żywności oraz poprawy odporności na braki i odżywienia⁶¹ lokalnych społeczności poprzez: zwiększenie produkcji bezpiecznej, pożywnej i zróżnicowanej żywności oraz promowanie wartości odżywczych żywności i produktów rolnych; ułatwianie dostępu do nakładów, technologii i rynków; tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach przetwórczych i dystrybucyjnych; oraz tworzenie lokalnych magazynów w celu ograniczenia strat po zbiorach i zmienności cen⁶².

6. Prawa do gruntów i dostęp do zasobów naturalnych

Ryzyko

Ryzyko związane z prawem do gruntów, powstające w przypadku nakładania się kilku roszczeń do gruntów, stanowi statystycznie istotne ryzyko w inwestycjach koncesyjnych w gospodarkach wschodzących (Munden Project, 2013). Wśród 39 inwestycji rolnych na dużą skalę przeanalizowanych przez Bank Światowy i UNCTAD, prawo do gruntów zostało zidentyfikowane jako najczęstsza przyczyna skarg zainteresowanych społeczności, w szczególności ze względu na spory o grunty, w przypadku których społeczności miały nieformalne prawo ich użytkowania oraz na brak przejrzystości, zwłaszcza w zakresie warunków i procesu nabywania gruntów (WB, 2014). W 2013 r. połowa spraw poruszonych w skargach, które wpłynęły do Biura Rzecznika ds. zgodności IFC i MIGA (CAO)⁶³, dotyczyła gruntów. Ponadto od 2000 r. prawie jedna czwarta wszystkich spraw rozpatrywanych przez CAO dotyczyła zarówno gruntów, jak i wody. Zwiększona presja na te zasoby prowadzi do obaw o dostęp do nich, ich ilość i zarządzanie nimi, a zarówno ziemia, jak i woda są często powiązane z kulturą i poczuciem tożsamości. Wśród skarg otrzymanych przez CAO, które miały związek z gruntami, większość skarg wnoszonych przez osoby fizyczne dotyczyła nabywania gruntów (22%), rekompensaty (33%) i przesiedleń (32%) (CAO, 2013).

Sektor spożywczy zajmuje drugie miejsce po przemyśle wydobywczym pod względem zarzutów ze strony organizacji społeczeństwa obywatelskiego o brak odpowiedniego uwzględnienia praw związanych z dostępem do ziemi i wody (KE, 2011)⁶⁴. Grunty nie powinny być postrzegane wyłącznie jako aktywa produkcyjne. Należy również uznać ich rolę środowiskową i społeczno-kulturową; grunty mogą być źródłem różnych usług ekosystemowych, w tym wody pitnej i wody do nawadniania, a także źródłem bezpieczeństwa i ubezpieczeniem na starość dla rolników. Ziemia może również odgrywać ważną rolę w praktykach społecznych, kulturowych lub religijnych ludności rdzennej i społeczności lokalnych.

Chociaż główną odpowiedzialność za ochronę praw do gruntów ponoszą państwa, przedsiębiorstwa powinny zakładać, że ramy prawne mogą nie zawsze być odpowiednie. Szacuje się, że 70% jednostek własności gruntów w krajach rozwijających się nie jest formalnie zarejestrowanych (UN HABITAT, 2015; McDermott i in., 2015). W związku z tym przedsiębiorstwa powinny aktywnie zapewniać poszanowanie uzasadnionych praw do gruntów. W szczególności należy wziąć pod uwagę następujące ryzyka:

- Ryzyko pojawia się, gdy przepisy krajowe nie odzwierciedlają pełnego zakresu uzasadnionych praw do gruntów lub gdy takie przepisy nie są skutecznie wdrażane. Na przykład krajowe systemy przyznawania i rejestracji tytułów prawnych do gruntów mogą być nieodpowiednie i nie chronić praw użytkowników gruntów, w szczególności kobiet, oraz dostarczać przedsiębiorstwom niepełnych informacji dotyczących istotnych roszczeń do ziemi. Kwestie własności gruntów może dodatkowo komplikować sytuacja, gdy grunty są użytkowane tylko sezonowo i mogą wydawać się niewykorzystane, na przykład jeśli zostały porzucone przez osoby przesiedlone wewnątrz kraju lub są wykorzystywane jako pastwiska lub w rolnictwie wędrownym. W takich przypadkach istnieje ryzyko wykluczenia przez przedsiębiorstwa z konsultacji określonych osób, których prawa mogą zostać naruszone (ustawowych lub zwyczajowych, pierwotnych lub wtórnych, formalnych lub nieformalnych grup lub osób), na których działalność przedsiębiorstw może mieć oddziaływać negatywnie (OECD, 2011).

- Ryzyko może wzrosnąć, jeśli państwa nie zapewnią jasnych i przejrzystych zasad konsultacji między przedsiębiorstwami a interesariuszami lub zabezpieczeń w celu ochrony istniejących praw do gruntów przed ryzykiem wynikającym z transakcji na dużą skalę służących przejściu tych praw. W szczególności przedsiębiorstwa mogą ponosić ryzyko, jeżeli przepisy krajowe nie zostaną wdrożone lub będą niewystarczające, aby: (i) zapewnić odpowiednią współpracę, w dobrej wierze i we właściwy kulturowo sposób, z osobami których prawa mogą zostać naruszone oraz (ii) określić warunki, na jakich grunty i inne zasoby naturalne będą przekazywane i wykorzystywane, w tym poprzez stosowanie niezależnych i partycypacyjnych ocen wpływu *ex ante* i *ex post*, i/lub sposoby dochodzenia roszczeń (ONZ, 2009). Pominięcie uprawnionych interesariuszy w konsultacjach dotyczących nabywania gruntów może powodować napięcia, a nawet konflikty między przedsiębiorstwami a społecznościami, które mogą czuć się wykluczone z procesu i podważać prawa przedsiębiorstw (FAO, 2013).
- Podczas gdy rządy ponoszą główną odpowiedzialność za zapewnienie szybkiej, adekwatnej i skutecznej rekompensaty dla byłych prawowitych właścicieli gruntów w przypadku wywłaszczenia, to przedsiębiorstwa mają obowiązek zapewnić, aby ich działania nie prowadziły do przesiedlenia społeczności lokalnych bez rzeczowych konsultacji lub ich przymusowych eksmisji bez odpowiedniej rekompensaty. Zgodnie z VGGT państwa powinny wywłaszczać tylko wtedy, gdy przejście ziemi jest wymagane do celów publicznych oraz powinny jasno zdefiniować pojęcie celu publicznego w prawie, aby umożliwić kontrolę sądową. Jednak w wielu krajach rozwijających się niejasna i/lub ogólna definicja celu publicznego, brak planów zagospodarowania przestrzennego, wysoki poziom korupcji w zarządzaniu ziemią oraz spekulacje prowadzą do bezprawnych wywłaszczeń. Takie wywłaszczenie może prowadzić do utraty środków do życia lokalnych społeczności lub do bardziej ograniczonego dostępu do ziemi i innych kluczowych zasobów naturalnych, skutkując niedostatkiem żywności, polaryzacją społeczną, zakorzenionym ubóstwem lub brakiem stabilności politycznej⁶⁵. Może zatem utrudniać dostęp do odpowiedniej żywności. Takie wywłaszczenie może również naruszać prawa ludności rdzennej określone w Deklaracji ONZ o prawach ludności rdzennej. Przedsiębiorstwa mogą odczuć negatywny wpływ na swoją reputację i działalność, jeżeli są związane z wywłaszczeniem, w związku z którym rząd nie przeprowadził odpowiednich konsultacji ze społecznościami lokalnymi lub nie uzyskał dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody ludności rdzennej oraz nie zapewnił należytej rekompensaty. Może to powodować napięcia i konflikty między przedsiębiorstwami a społecznościami, które czują się wykluczone lub niesprawiedliwie traktowane (FAO, 2013). W takich przypadkach przedsiębiorstwa powinny rozważyć możliwość wycofania się z planowanych działań.

Poziom ryzyka związanego z prawem do gruntów zależy od rodzaju inwestycji. W przypadku inwestycji typu *greenfield* należy przeprowadzić proces należytej staranności, aby zapewnić, że społeczności nie zostały wywłaszczone w celach prywatnych oraz bez sprawiedliwej i szybkiej rekompensaty. W przypadku inwestycji typu *brownfield*, *joint venture* oraz fuzji i przejęć, prawa do gruntów mogły zostać przyznane poprzednim podmiotom, a spory o grunty mogą zostać odziedziczone. W związku z tym przeprowadzenie należytej staranności powinno potwierdzić, że nabycie tych praw odbyło się zgodnie ze standardami określonymi w niniejszych Wytycznych, zwłaszcza że VGGT zostały zatwierdzone dopiero w 2012 r. Inwestując w istniejące projekty przedsiębiorstwa powinny upewnić się, że prawa należy do gruntów zostały odpowiednio nabyte, a jeśli tak nie było, należy poszukać sposobów na przekazanie rekompensaty poszkodowanym interesariuszom, a także ponownie nawiązać współpracę z lokalnymi społecznościami w celu zbadania nowych modeli partnerstwa.

Działania ograniczające ryzyko

- **Zidentyfikować osoby, których prawa mogą zostać naruszone** – wśród których znajdują się nie tylko formalni właściciele gruntów, ale także posiadacze publicznych, prywatnych, komunalnych, zbiorowych i zwyczajowych praw do gruntów oraz praw ludności rdzennej, które mogły nie zostać oficjalnie zarejestrowane i nadane, w tym prawa kobiet do ziemi – i innych istotnych interesariuszy, w tym poprzez lokalne i otwarte konsultacje⁶⁶.
- **Stworzyć komitet** reprezentujący odpowiednie grupy interesariuszy, który będzie doradzał w zakresie ocen oddziaływania, w szczególności na początkowych etapach (screening i sutorialanie zakresu) oraz w zakresie zarządzania, monitorowania i planów awaryjnych. Należy zwrócić szczególną uwagę na zapewnienie odpowiedniej reprezentacji ludności rdzennej, społeczności lokalnych i grup marginalizowanych⁶⁷.
- Rozważyć wykonalne inwestycje alternatywne, jeżeli proponowane inwestycje prowadzą do **fizycznego i/lub ekonomicznego przemieszczenia** społeczności lokalnych, uznając, że państwa powinny wywłaszczać tylko wtedy, gdy prawa do gruntów, łowisk lub lasów są wymagane do celów publicznych i że powinny jasno zdefiniować pojęcie celu publicznego w przepisach prawa⁶⁸.
- Gdy działalność przedsiębiorstwa może negatywnie oddziaływać na właścicieli gruntów, współpracować z rządem w celu zapewnienia, że te osoby otrzymają sprawiedliwą, szybką i odpowiednią **rekompensatę** za te prawa, na które działalność ma negatywny wpływ poprzez:
 - prowadzenie w dobrej wierze skutecznych i rzeczowych konsultacji na temat oferowanej rekompensaty oraz zapewnienie spójnego i przejrzystego stosowania standardów przyznawania rekompensaty,
 - dawanie pierwszeństwa rekompensacie w postaci przyznania gruntów, które są współmierne pod względem jakości, wielkości i wartości, a w przeciwnym razie zapewnianie rekompensaty pokrywającej pełne koszty odtworzenia utraconych aktywów – w tym aktywów innych niż grunty (uprawy, zasoby wodne, infrastruktura nawadniająca i ulepszenia gruntów) – oraz innych form pomocy w poprawie lub przywróceniu standardu życia lub źródeł utrzymania,
 - monitorowanie realizacji ustaleń związanych z rekompensatą⁶⁹.
- Kiedy możliwości rządu są ograniczone, odgrywać aktywną rolę w planowaniu, realizacji i monitorowaniu przesiedleń⁷⁰.

7. Dobrostan zwierząt

Ryzyko

W łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym może pojawiać się poważne ryzyko związane z dobrostanem zwierząt. Ryzyko to może się wiązać z ograniczeniami przestrzeni w boksach wpływającymi na ruch zwierząt, z dużym stłoczeniem zwierząt w grupach zwiększającym możliwości przenoszenia chorób i urazów związanych z kontaktem, z ubogim/niezmiennym środowiskiem prowadzącym do problemów behawioralnych, z karmieniem niezaspokajającym głodu, ze szkodliwymi czynnościami hodowlanymi, które powodują ból oraz z hodowlą prowadzoną w celu uzyskania cech produkcyjnych, które potęgują zaburzenia anatomiczne lub metaboliczne. Niewystarczające informacje od posiadających wiedzę i wykwalifikowanych pracowników mogą zwiększyć to ryzyko (IFC, 2014).

Poprawa dobrostanu zwierząt może być opłacalna z punktu widzenia działalności gospodarczej. Choroba jest dobrym przykładem wspólnego ryzyka dla dobrostanu zwierząt i zrównoważonego rozwoju biznesu. OIE szacuje, że zachorowalność i śmiertelność spowodowane chorobami zwierząt skutkuje utratą co najmniej 20% światowej produkcji zwierzęcej – co stanowi co najmniej 60 mln ton mięsa i 150 mln ton mleka o wartości około 300 mld USD rocznie. Ponadto w wielu częściach świata dostatek wpłynął na zwiększenie wyboru konsumentów i ich oczekiwań co do standardów produkcji żywności. Badania przeprowadzone w Europie i Ameryce Północnej wykazały, że większość konsumentów dba o dobrostan zwierząt i zgłasza chęć płacenia znacznie więcej za produkty zwierzęce, które ich zdaniem pochodzą ze zwierząt hodowanych w sposób humanitarny (IFC, 2014).

Odniesienia do dobrostanu zwierząt w międzynarodowych standardach i zasadach są rzadkie. Najbardziej wszechstronne wytyczne zostały opracowane przez Światową Organizację Zdrowia Zwierząt (OIE). W 2008 r. członkowie OIE przyjęli definicję dobrostanu zwierząt, aby wyjaśnić na skalę międzynarodową, na czym on właściwie polega⁷¹. Dobrostan zwierząt może być zagrożony w gospodarstwach dowolnej wielkości, gdy warunki i/lub zarządzanie są nieodpowiednie (RSPCA, 2014).

Dziewięć standardów OIE dotyczy konkretnych wyzwań związanych z dobrostanem zwierząt, takich jak np. transport i ubój zwierząt, systemy utrzymywania bydła i drobiu, kontrola populacji bezpańskich psów oraz wykorzystywanie zwierząt do badań. Standardy te opierają się na dowodach naukowych, a podstawowe zasady dobrostanu zwierząt są znane jako „pięć wolności“: wolność od głodu, pragnienia i niedożywienia, od dyskomfortu fizycznego i termicznego, od bólu, obrażeń i chorób, od strachu i cierpienia oraz wolność do przejawiania normalnych zachowań⁷². Departament Środowiska, Żywności i Spraw Wsi Wielkiej Brytanii (DEFRA) stanowi przykład dobrej praktyki ustanawiając te pięć wolności. Jak podkreślono we wstępie do kodeksu zaleceń DEFRA dotyczących dobrostanu zwierząt gospodarskich, przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją zwierzęcą powinny: wykazywać się troskliwym i odpowiedzialnym planowaniem i zarządzaniem; prowadzić umiejętną, kompetentną i sumienną praktykę inwentarską; posiadać odpowiedni projekt środowiskowy; wykazywać się rozważnym obchodzeniem się ze zwierzętami, transportem i humanitarnym ubojem zwierząt (DEFRA, 2003).

Oprócz standardów OIE Unia Europejska (UE) przyjęła szczegółowy zestaw przepisów dotyczących dobrostanu zwierząt, a art. 13 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej określa zwierzęta jako „istoty zdolne do odczuwania”⁷³. Podczas gdy większość przepisów UE dotyczących dobrostanu zwierząt ma zastosowanie tylko do producentów w UE, państwa trzecie, które chcą eksportować mięso do UE, są zobowiązane do ustanowienia norm równoważnych z normami UE w zakresie dobrostanu zwierząt podczas uboju. Ponadto UE dąży do zbieżności światowych norm w zakresie dobrostanu zwierząt poprzez międzynarodowe umowy handlowe. Dodatkowe normy i systemy certyfikacji dotyczące dobrostanu zwierząt zostały opracowane przez przedsiębiorstwa prywatne, rządy i organizacje społeczeństwa obywatelskiego⁷⁴.

Działania ograniczające ryzyko

- Ocenić faktyczny i potencjalny wpływ na dobrostan zwierząt w ramach „**pięciu wolności**”.
- Zapewnić, by **środowisko fizyczne** pozwalało na wygodny odpoczynek, bezpieczny i wygodny ruch, w tym normalne zmiany postawy oraz naturalne zachowania, do których zwierzęta wykazują tendencje.
- Zapewnić zwierzętom **dostęp do wystarczającej ilości paszy i wody**, dostosowanej do ich wieku i potrzeb, aby zachowały normalny stan zdrowia i produktywność oraz zapobiec przedłużającemu się głodowi, pragnieniu, niedożywieniu lub odwodnieniu.

- Jeśli nie można uniknąć **bolesnych zabiegów**, przeciwdziałać powstałemu bólowi w stopniu, w jakim pozwalają dostępne metody.
- Upewnić się, że **traktowanie zwierząt** sprzyja pozytywnemu związkowi między ludźmi a zwierzętami i nie powoduje obrażeń, paniki, trwałego strachu ani stresu, którego można uniknąć.
- Wykorzystywać **rasy zwierząt gospodarskich** właściwe do środowiska i uwarunkowań, aby unikać w chowie zwierząt chorób produkcyjnych i innych istotnych problemów⁷⁵.

8. Ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych

Ryzyko

Działalność rolnicza może wykorzystywać praktyki przyjazne dla środowiska, które mogą wzmocnić usługi ekosystemowe, w szczególności poprzez zastosowanie technik zarządzania gruntami, które chronią glebę i wilgoć, zlewnie rzek, przywracają roślinność i siedliska oraz zachowują różnorodność biologiczną. Jednak inwestycje rolne mające na celu zwiększenie produkcji rolnej w perspektywie krótkoterminowej mogą również prowadzić do degradacji ekosystemu w perspektywie długoterminowej, w tym degradacji gleby, wyczerpywania się zasobów wodnych oraz utraty lasów pierwotnych i różnorodności biologicznej. Szacuje się, że 55-80% globalnej utraty lasów wynika z przekształcania gruntów na cele rolnicze (UNEP, 2015). Wśród 39 inwestycji przeanalizowanych przez Bank Światowy i UNCTAD w 2014 r. najczęściej pojawiały się kwestie związane z zastosowaniami agrochemicznymi, takimi jak zanieczyszczenie wody, rozprzestrzenianie się substancji chemicznych i opryski z powietrza. Ponadto działalność rolnicza może generować skutki zewnętrzne, w tym emisje gazów cieplarnianych, oddziaływanie na zlewnie rzek lub wylesianie występujące daleko od miejsca prowadzenia działalności, ale bezpośrednio z nią związane (FAO, 2010).

Negatywny wpływ na środowisko może wynikać z braku odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko przed inwestycją oraz braku skutecznego systemu zarządzania środowiskowego w trakcie jej realizacji (FAO, 2011). Jakość, kompleksowość i publiczna dostępność tych ocen były często przedmiotem krytyki inwestycji na dużą skalę (FAO, 2010). Ryzyko jest większe, gdy dowody naukowe nie są wystarczające, aby w pełni ocenić negatywne skutki. Ryzyko dla przedsiębiorstw również szybko ewoluuje wraz z rozwojem międzynarodowych standardów dotyczących efektywnego wykorzystania zasobów i recyklingu, redukcji emisji, zastępowania lub ograniczania stosowania substancji toksycznych oraz ochrony różnorodności biologicznej (OECD, 2011; IFC, 2012).

Działania ograniczające ryzyko

- Stworzyć i utrzymać **system zarządzania środowiskowego** odpowiedni do cech przedsiębiorstwa, w tym poprzez: gromadzenie oraz ocenę odpowiednich i aktualnych informacji dotyczących skutków działalności przedsiębiorstwa w zakresie środowiska, zdrowia i bezpieczeństwa; wyznaczenie wymiernych celów i, w stosownych przypadkach, celów dotyczących lepszej efektywności środowiskowej i wykorzystania zasobów, w tym poprzez opracowanie zintegrowanego planu zarządzania szkodnikami i/lub nawozami⁷⁶; oraz regularne monitorowanie i weryfikowanie postępów w osiągnięciu celów lub realizacji zadań w zakresie ochrony środowiska, zdrowia i bezpieczeństwa⁷⁷.
- Stworzyć procedury **monitorowania** i mierzenia skuteczności systemu zarządzania środowiskowego. W przypadku gdy rząd lub strona trzecia jest odpowiedzialna za zarządzanie określonymi ryzykami i wpływem na środowisko oraz związanymi z nimi środkami ograniczającymi ryzyko, współpracować przy tworzeniu i monitorowaniu takich środków łagodzących. W stosownych przypadkach rozważyć możliwość zaangażowania przedstawicieli zainteresowanych społeczności w działania monitorujące⁷⁸.

- **Uwzględnić** dające się przewidzieć negatywne skutki w zakresie środowiska, zdrowia i bezpieczeństwa związane z procesami, towarami i usługami przedsiębiorstwa w całym ich cyklu życia w celu ich uniknięcia lub, gdy nie jest to możliwe, złagodzenia ich. Gdy planowane działania mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, zdrowie lub bezpieczeństwo oraz gdy podlegają one decyzji właściwego organu, przygotować odpowiednią ocenę oddziaływania na środowisko⁷⁹.
- Jeżeli istnieje ryzyko szkody dla środowiska, unikać odnoszenia się do **braku pełnych dowodów naukowych** jako powodu odkładania opłacalnych środków zapobiegania takim szkodom lub ich minimalizacji, zgodnie z naukowym i technicznym rozumieniem ryzyka, biorąc pod uwagę zagrożenia dla zdrowia i bezpieczeństwa ludzi⁸⁰.
- Posiadać **plany awaryjne** w celu zapobiegania, łagodzenia i kontrolowania poważnych szkód dla środowiska i zdrowia wynikających z działalności przedsiębiorstwa, w tym wypadków i sytuacji awaryjnych oraz, w stosownych przypadkach, pomagać i współpracować z potencjalnie dotkniętymi społecznościami i lokalnymi agencjami rządowymi, aby skutecznie reagować na sytuacje awaryjne, w tym poprzez tworzenie mechanizmów natychmiastowego powiadamiania właściwych organów⁸¹.
- Biorąc pod uwagę obawy dotyczące kosztów, tajemnicy handlowej i ochrony praw własności intelektualnej, przekazywać społeczeństwu i pracownikom adekwatne, wymierne i aktualne **informacje** na temat potencjalnych skutków działalności przedsiębiorstwa w zakresie środowiska, zdrowia i bezpieczeństwa oraz angażować się w odpowiednią i terminową komunikację i konsultacje ze społecznościami, na które polityka przedsiębiorstwa dotycząca środowiska, zdrowia i bezpieczeństwa oraz jej realizacja ma bezpośredni wpływ⁸².
- Starać się unikać negatywnego wpływu na **różnorodność biologiczną, zasoby genetyczne i usługi ekosystemowe** oraz wspierać ich ochronę, a gdy uniknięcie negatywnych skutków nie jest możliwe, wdrażać działania w celu zminimalizowania tych skutków oraz przywrócenia różnorodności biologicznej i usług ekosystemowych poprzez adaptacyjne podejście do zarządzania⁸³.
- Wybrać najodpowiedniejszy system produkcyjny, w razie potrzeby we współpracy z rządem, aby zwiększyć **efektywność wykorzystania zasobów**, jednocześnie zachowując przyszłą dostępność bieżących zasobów⁸⁴. Oznacza to w szczególności dążenie do:
 - poprawy **ochrony wody**, oczyszczania ścieków i efektywności wykorzystania wody oraz inwestowania w technologie i wykorzystywania ich, aby osiągnąć ten cel⁸⁵;
 - poprawy zarządzania **środkami produkcji rolnej i produkcją rolną** w celu zwiększenia wydajności produkcji i zminimalizowania zagrożeń dla środowiska oraz zdrowia roślin, zwierząt i ludzi⁸⁶;
 - zmniejszenia ilości **odpadów i strat** w produkcji i czynnościach po zbiorach oraz zwiększenia produktywnego wykorzystania odpadów i/lub produktów ubocznych⁸⁷;
 - wdrożenia technicznie i finansowo wykonalnych i opłacalnych środków na rzecz poprawy efektywności **zużycia energii**⁸⁸;
 - podjęcie odpowiednich środków w celu ograniczenia i/lub wykluczenia **emisji gazów cieplarnianych**⁸⁹;

9. Zarządzanie

9.1 Korupcja

Ryzyko

Jeśli rząd nie posiada jasnych i właściwie egzekwowanych przepisów dotyczących przejrzystości i przeciwdziałania korupcji, ryzyko przedsiębiorstw związane z zarządzaniem w tym obszarze jest wysokie (OECD, 2006). Organy rządowe nadzorujące sektor gruntów należą do podmiotów publicznych najbardziej dotkniętych przekupstwem na poziomie świadczonych usług, przy czym poziom przekupstwa jest wyższy jedynie w przypadku policji i sądownictwa (TI, 2011). Przedsiębiorstwa mogą być zmuszone do oferowania nienależnych korzyści, aby uzyskać dostęp do dużych obszarów ziemi ze szkodą dla lokalnych społeczności posiadających zwyczajowe prawa do gruntów. Korupcja może również wpływać na przydzielanie kredytów subsydiowanych przez rząd, a urzędnicy państwowi mogą pobierać niepotrzebne opłaty przy udzielaniu kredytów. Korupcja może również podnieść ceny środków produkcji rolnej, ponieważ firmy zajmujące się taką produkcją mogą sprzedawać swoje produkty agencjom rządowym po podwyższonej cenie, aby zapewnić urzędnikom państwowym udział w zyskach.

Zarzuty dotyczące korupcji albo zmniejszają korzyści z inwestycji rolnych, albo uniemożliwiają ich realizację, zwiększając koszt dostępu do zasobów, minimalizując synergię z obecnym i przyszłym rozwojem infrastruktury oraz zwiększając możliwość konfliktu (FAO, 2010). Mogą podważyć zaufanie społeczności lokalnych do przedsiębiorstwa, które jest niezbędne do budowania pozytywnych relacji w perspektywie długoterminowej.

Działania ograniczające ryzyko

- Zaniechać poszukiwania lub akceptowania wyjątków nieuwzględnionych w ramach ustawowych lub regulacyjnych związanych z prawami człowieka, środowiskiem, zdrowiem, bezpieczeństwem, pracą, podatkami lub innymi kwestiami.
- Unikać, bezpośrednio lub pośrednio (za pośrednictwem osoby trzeciej), oferowania, obiecywania, żądania lub dawania łapówki lub innej nienależnej korzyści urzędnikom publicznym, pracownikom partnerów biznesowych, ich krewnym lub współpracownikom w celu prowadzenia lub utrzymania działalności biznesowej lub innych niewłaściwych korzyści.
- Opracować i przyjąć odpowiednie kontrole wewnętrzne, programy lub działania w zakresie etyki i zgodności w celu zapobiegania i wykrywania łapownictwa.
- Zakazać lub zniechęcać poprzez kontrolę wewnętrzną, programy lub działania w zakresie etyki i zgodności do stosowania drobnych gratyfikacji, które są przeważnie nielegalne w krajach, w których się je stosuje, a jeśli takie gratyfikacje występują, rejestrować je dokładnie w księgach i dokumentacji finansowej.
- Zapewnić odpowiednią dokumentację należytej staranności w zakresie zatrudniania pośredników, a także odpowiedni i regularny nadzór nad ich działalnością oraz upewnić się, by ich wynagrodzenie było odpowiednie i wypłacane tylko za uprawnione usługi.
- Powstrzymać się od jakiegokolwiek niewłaściwego zaangażowania się w lokalną działalność polityczną⁹⁰.
- Korzystać z obiektywnie ocenianych wartości, przejrzystych i zdecentralizowanych procesów i usług oraz prawa do odwołań, aby zapobiegać korupcji w odniesieniu do praw do gruntów, w szczególności zwyczajowych praw ludności rdzennej i społeczności lokalnych⁹¹.

- Współpracować z rządami w staraniach zmierzających do wdrożenia **Konwencji OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych** (Konwencja antykorupcyjna OECD)⁹².

9.2 Podatki

Ryzyko

Przedsiębiorstwa mogą przyczyniać się do rozwoju gospodarczego krajów, w których prowadzona jest działalność poprzez terminowe regulowanie zobowiązań podatkowych. Zarządzanie podatkami i wypełnianie zobowiązań podatkowych w systemach zarządzania ryzykiem może zapewnić pełną identyfikację i ocenę ryzyka finansowego, regulacyjnego i utraty reputacji związanego z opodatkowaniem (OECD, 2011). Jak pokazały ostatnie kampanie skierowane do dużych przedsiębiorstw, unikanie opodatkowania zwiększa ryzyko utraty reputacji.

Działania ograniczające ryzyko

- Przekazywać władzom **aktualne informacje** istotne lub wymagane przez prawo do celów prawidłowego określenia podatków, które powinny być naliczone w związku z działalnością przedsiębiorstwa.
- Zapewnić zgodność praktyk dotyczących **cen transferowych** z zasadą ceny rynkowej.
- Przyjąć **strategie zarządzania ryzykiem**, aby zapewnić pełną identyfikację i ocenę ryzyka finansowego, regulacyjnego i utraty reputacji związanego z opodatkowaniem⁹³.

9.3 Konkurencja

Ryzyko

Praktyki antykonkurencyjne mogą nie tylko negatywnie wpłynąć na konsumentów, ale także osłabić siłę przetargową drobnych producentów, jeśli nadmierna siła nabywcza podmiotów stosujących te praktyki zostanie bez kontroli, wpływając na bezpieczeństwo żywnościowe i żywienia (ONZ, 2009). Podobnie dumping stosowany przez duże przedsiębiorstwa, które sprzedają produkt ze stratą na konkurencyjnym rynku, może wypchnąć z rynku konkurentów, w tym małe i średnie przedsiębiorstwa. W krajach, w których przepisy i regulacje dotyczące konkurencji nie są dostatecznie rozwinięte lub egzekwowane, przedsiębiorstwa narażone są na ryzyko naruszenia standardów konkurencji, jeśli nie zachowują wzmoczonej czujności kierownictwa, by nie były stosowane praktyki, które stanowią niewłaściwe wykorzystanie siły nabywczej, takie jak retrospektywne obniżanie cen bez uzasadnionego powiadomienia lub nieuzasadnione płatności nakładane na dostawcę w związku ze skargami konsumentów (OECD, 2006).

Działania ograniczające ryzyko

- Zaniechać zawierania lub realizowania **antykonkurencyjnych porozumień** między konkurentami.
- **Współpracować z organami prowadzącymi dochodzenia związane z konkurencją**, w tym – z zastrzeżeniem obowiązującego prawa i odpowiednich zabezpieczeń – udzielając jak najszybszych i najbardziej wyczerpujących odpowiedzi na wnioski o udzielenie informacji oraz rozważając wykorzystanie dostępnych instrumentów, takich jak rezygnacja z poufności, w stosownych przypadkach, w celu wspierania skutecznej i sprawnej współpracy między organami prowadzącymi dochodzenia.⁹⁴

10. Technologie i innowacje

Ryzyko

Promowanie i współdzielenie technologii może przyczynić się do stworzenia środowiska, wspierającego prawa człowieka i wzmacniającego ochronę środowiska. Jednak badania empiryczne wskazują, że rzeczywisty transfer technologii w sektorze rolno-spożywczym rzadko osiąga poziom deklarowany przez przedsiębiorstwa (UNCTAD, 2009).

W odniesieniu do materiału genetycznego i tradycyjnej wiedzy ludów tubylczych, społeczności lokalnych i rolników Państwa-Strony CBD, Międzynarodowego traktatu o zasobach genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa oraz Protokołu do CBD z Nagoi o dostępie do zasobów genetycznych oraz sprawiedliwym i równym podziale korzyści mają określone zobowiązania międzynarodowe związane z dostępem do zasobów genetycznych i związanej z nimi wiedzy tradycyjnej. Przedsiębiorstwa mogą współpracować z rządami, aby wspierać je w wypełnianiu tych zobowiązań międzynarodowych lub przynajmniej ich nie naruszać, uwzględniając odpowiednie przepisy dotyczące własności intelektualnej.

Działania ograniczające ryzyko

- Dążyć do zapewnienia, by działania przedsiębiorstwa były zgodne z polityką i planami w dziedzinie nauki i technologii **kraju, w którym prowadzona jest działalność** oraz, w stosownych przypadkach, przyczyniały się do rozwoju lokalnych i krajowych zdolności innowacyjnych.
- W ramach prowadzonej działalności przyjąć, jeśli to możliwe, praktyki, które pozwalają na **transfer i szybkie rozpowszechnianie** dostosowanych do lokalnych warunków i innowacyjnych technologii, know-how i praktyk, z należyтым uwzględnieniem ochrony praw własności intelektualnej⁹⁵.
- Z zastrzeżeniem prawa krajowego i zgodnie z obowiązującymi traktatami międzynarodowymi, szanować **prawo rolników** do zachowywania, wykorzystywania, wymiany i sprzedaży zasobów genetycznych, w tym nasion oraz uznawać interesy hodowców⁹⁶.
- W stosownych przypadkach prowadzić w krajach rozwijających się prace naukowe i związane z rozwojem technologicznym, które mają na celu zaspokojenie potrzeb **lokalnego rynku**, zatrudniać lokalny personel i zachęcać do jego szkoleń, biorąc pod uwagę potrzeby handlowe.
- Udzielać licencji na korzystanie z **praw własności intelektualnej** lub przekazywać technologie w inny sposób na rozsądnych warunkach i w sposób, który przyczynia się do długoterminowego zrównoważonego rozwoju kraju, w którym prowadzona jest działalność.
- Gdy jest to istotne dla celów komercyjnych, rozwijać więzi z **lokalnymi uczelniami**, publicznymi instytucjami badawczymi i brać udział we wspólnych projektach badawczych z lokalnym przemysłem lub stowarzyszeniami branżowymi⁹⁷.

Załącznik A Przypisy

1. Wytyczne OECD, III.1-3, VIII.2; Zasada CFS-RAI 9.ii; VGGT, 12.3; Wytyczne Akwé: Kon, 10-11; Standardy IFC nr 1, 29; Zasady ONZ dotyczące odpowiedzialnych umów załączone do Wytycznych ONZ i zatwierdzone przez Radę Praw Człowieka ONZ, Zasada 10. Zastosowanie tych zasad może również wspierać wdrażanie Konwencji z Aarhus, art. 5.6. Informacje na temat „charakterystyk produktów“ powinny obejmować wystarczające dane, aby umożliwić konsumentom podejmowanie świadomych decyzji, w tym informacje o cenach oraz, w stosownych przypadkach, o zawartości, bezpiecznym użytkowaniu, cechach środowiskowych, konserwacji, przechowywaniu i utylizacji produktów (Wytyczne OECD, VIII.2).
2. Wytyczne Akwé: Kon, 10-11.
3. Konwencja z Aarhus, art. 5.1.c.
4. Wytyczne OECD, III.1.
5. Standard IFC nr 1, ust. 27.
6. Standard IFC nr 7, ust. 13-17; Wytyczne Akwé: Kon, 29, 52-53, 60; VGGT, 3B.6, 9.9; Zasada CFS-RAI 9.iii; Deklaracja ONZ o prawach ludności rdzennej, art. 10. Zgodnie z ust. 33 Standardu IFC nr 1 za zaangażowanie interesariuszy odpowiedzialny jest przede wszystkim rząd, a przedsiębiorstwa powinny współpracować z odpowiedzialną agencją rządową w zakresie dozwolonym przez tę agencję. Gdy możliwości rządu są ograniczone, powinny odgrywać aktywną rolę podczas planowania, realizowania i monitorowania zaangażowania interesariuszy. Jeżeli proces prowadzony przez rząd nie spełnia odpowiednich wymogów znaczącego zaangażowania, powinny przeprowadzić proces uzupełniający i, w stosownych przypadkach, określić dodatkowe działania.
7. VGGT, 3B.6; Standardy IFC nr 1, 30.
8. VGGT, 9.9 i 4.10; Wytyczne Akwé: Kon, 14-17; Zasady PRAI 1 i 4; Standardy IFC nr 1, 26-27 i 30.
9. Wytyczne Akwé: Kon, 17; Standardy IFC nr 1, 30-31.
10. Wytyczne Akwé: Kon, 7-8; Standardy IFC nr 1, 27.
11. Wytyczne OECD, VI.3 i VI.67.
12. Można zastosować narzędzia takie jak oceny wysokiej wartości ochronnej i zasobów węgla. Więcej informacji na temat potencjalnego negatywnego wpływu na środowisko można znaleźć w punkcie 8 „Ochrona środowiska i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych”.
13. Zasada CFS-RAI 10; Wytyczne Akwé: Kon, 6, 37 i 48.
14. Zasada CFS-RAI 10.i; Wytyczne Akwé: Kon, 14.
15. Standard IFC nr 1, ust. 8 i 10.
16. CBD art. 8 lit. j) i 10; ITPGR art. 9.2; Protokół z Nagoi art. 5; Konwencja MOP nr 169, art. 15.
17. Orientacyjny wykaz znajduje się w załączniku do Protokołu z Nagoi.
18. Wytyczne Akwé: Kon, 46.

19. Zasady CFS-RAI 1.iii i 2, iv-vii; Zasada PRAI 6; Deklaracja MNE MOP, ust. 20; Wytyczne Akwé: Kon, 46; Standard IFC nr 7, ust. 18-20.
20. Deklaracja MNE MOP, ust. 10, Zasada PRAI 5.
21. Zasada PRAI 6; Wytyczne Akwé Kon, 46; Standard IFC nr 7, ust. 18-20.
22. Standard IFC nr 1, ust. 35.
23. Wytyczna ONZ 31, komentarz.
24. Wytyczne OECD, IV.46.
25. Wytyczne OECD, IV.1-3.
26. Wytyczne OECD, IV.37.
27. Wytyczne Akwé: Kon 13; Standard IFC nr 7, ust. 8.
28. Więcej informacji można znaleźć w powyższej sekcji poświęconej ocenom oddziaływania.
29. Wytyczne OECD, II.2 i IV.5 i 45.
30. Zasady CFS-RAI 3 i 4.
31. Zasada CFS-RAI 3; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW).
32. Zasada CFS-RAI 3.iii.
33. Konwencja nr 87 dotycząca wolności związkowej i ochrony praw związkowych, z 1948 r.; Konwencja nr 98 dotycząca stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych, z 1949 r.; Konwencja nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej, z 1930 r.; Konwencja nr 105 w sprawie zniesienia pracy przymusowej, z 1957 r.; Konwencja nr 138 dotycząca najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia, z 1973 r.; Konwencja nr 182 dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci, z 1999 r.; Konwencja nr 100 dotycząca jednakowego wynagrodzenia dla pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości, z 1951 r.; Konwencja nr 111 dotycząca dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, z 1958 r.
34. Ponadto prawo do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych jest chronione przez Europejską konwencję praw człowieka (art. 11). Prawo do przystępowania do związków zawodowych jest chronione prawem do swobodnego zrzeszania się zawartym w Amerykańskiej konwencji praw człowieka (art. 16) oraz Afrykańskiej karty praw człowieka i ludów (art. 10).
35. Zasada CFS-RAI 2 dotyczy praw pracowniczych.
36. Deklaracja MNE MOP 21; Wytyczne OECD, V.1.e. Komentarz 54 Wytycznych OECD precyzuje, że termin „inny status” dla celów Wytycznych odnosi się do działalności związkowej i cech osobistych, takich jak wiek, niepełnosprawność, ciąża, stan cywilny, orientacja seksualna lub zakażenie wirusem HIV. Warto zauważyć, że Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD) zabrania dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na niepełnosprawność.
37. Deklaracja MNE MOP 36; Wytyczne OECD, V.1.c; Prawa dziecka i zasada biznesowa 2. Prawa dziecka i zasady biznesowe nie tworzą nowych międzynarodowych zobowiązań prawnych. Opierają się na prawach określonych w Konwencji o prawach dziecka i jej protokołach fakultatywnych. Konwencja jest najpowszechniej ratyfikowanym traktatem dotyczącym praw człowieka: podpisały i ratyfikowały ją 193 rządy. Zasady te są również oparte na konwencjach MOP nr 182 dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci i nr 138 dotyczącej najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia. Uzupełniają również istniejące standardy biznesowe, w tym

- „Dziesięć zasad“ UN Global Compact i Wytyczne ONZ.
38. Wytyczne OECD, V.1.d; Standard IFC nr 2, ust. 13, 15, 21, 22 i 27.
 39. Deklaracja MNE MOP, 34; Wytyczne OECD, V.4.a i b.
 40. Deklaracja MNE MOP, 25.
 41. Deklaracja MNE MOP 26; Wytyczne OECD, V.6.
 42. Zalecenie MOP nr 129 dotyczące utrzymywania łączności między dyrekcją a pracownikami w przedsiębiorstwie, z 1967 r. ust. 2.
 43. Systemy stosunków pracy, w tym rokowania zbiorowe na poziomie przedsiębiorstw i sektora, mogą odgrywać ważną rolę w zapobieganiu skargom i mechanizmie skargowym.
 44. Standard IFC nr 2, 14; Deklaracja MNE MOP, 17, 52-53.
 45. Wytyczne OECD, II.9, V.1-3, V.6-8; Deklaracja MNE MOP, 41, 44, 47, 51-56.
 46. Wytyczne OECD, V.4-5; Deklaracja MNE MOP, ust. 18.
 47. Deklaracja MNE MOP, 16-18, 30-34.
 48. Zasady CFS-RAI 3.iii i 4.ii.
 49. Deklaracja MNE MOP, 31.
 50. Następujące kraje i organizacje poparły to podejście: Komisja Europejska, Departament Stanu USA, Departament Rolnictwa USA, Centrum Kontroli i Zapobiegania Chorób USA (CDC), Bank Światowy, Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), FAO, OIE oraz system koordynacji zwalczania grypy ONZ (UNSIC). Więcej informacji dostępnych na stronie www.onehealthglobal.net.
 51. Uwagi ogólne Komitetu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych stanowią niewiążącą, ale obowiązującą wykładnię MPPGSiK.
 52. Komitet praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, uwaga ogólna nr 14 z 2000 r. Chociaż MPPGSiK jest szeroko ratyfikowanym międzynarodowym instrumentem, w którym Państwa-Strony uznają realizację prawa do możliwie najwyższych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego, prawa związane ze zdrowiem zostały uwzględnione również w innych instrumentach, w tym w Konwencji o prawach człowieka (CRC), Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (CERD) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD).
 53. Szczegółowe zalecenia dotyczące interesów konsumentów można znaleźć w Wytycznych OECD, VIII.
 54. Standard IFC nr 3 definiuje „dobrą międzynarodową praktykę” jako „wykazanie się umiejętnościami zawodowymi, starannością, rozwagą i przewidywalnością, których można racjonalnie oczekiwać od wykwalifikowanych i doświadczonych profesjonalistów zaangażowanych w przedsięwzięcia tego samego rodzaju, w tych samych lub podobnych warunkach na całym świecie lub w regionie. Rezultatem powinno być wykorzystanie w projekcie technologii najbardziej odpowiednich do uwarunkowań danego projektu”.
 55. Standard IFC nr 4.
 56. Zasada PRAI 5. Komisja Codex Alimentarius, ustanowiona przez FAO i Światową Organizację Zdrowia (WHO) w 1963 r., proponuje międzynarodowe standardy dotyczące żywności, wytyczne i kodeksy postępowania w celu ochrony zdrowia konsumentów i zapewnienia uczciwych praktyk w handlu żywnością. Komisja wspiera również koordynację różnych standardów dotyczących żywności opracowanych przez rządowe i pozarządowe międzynarodowe organizacje. Zasady HACCP są częścią Codexu. Stanowią systematyczne,

- prewencyjne podejście do bezpieczeństwa żywności oraz biologicznych, chemicznych i fizycznych zagrożeń w procesach produkcyjnych, które mogą spowodować, że końcowy produkt będzie niebezpieczny. Projektują pomiary, aby zmniejszyć te zagrożenia do bezpiecznego poziomu. Te siedem zasad jest następujących: (1) przeprowadzić analizę zagrożeń; (2) określić krytyczne punkty kontroli; (3) określić wartości graniczne; (4) monitorować krytyczne punkty kontroli; (5) ustanowić działania korygujące; (6) weryfikować; oraz (7) prowadzić rejestry. System HACCP może być stosowany na wszystkich etapach łańcucha żywnościowego: produkcji, przygotowania żywności, pakowania i dystrybucji.
57. Na przykład systemy uznane przez Globalną Inicjatywę Bezpieczeństwa Żywności obejmują Systemy Zarządzania Bezpieczeństwem Żywności SSC 22000 oraz BRC Global Standards i International Featured Standards. Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności zapewnia również standardy bezpieczeństwa żywności.
 58. Według Komisji Codex Alimentarius (2006 r.) identyfikowalność jest definiowana jako zdolność śledzenia przepływu żywności przez określone etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji. Narzędzie identyfikowalności powinno być w stanie określić na dowolnym etapie łańcucha dostaw, skąd przybył żywność (jeden krok wstecz) i dokąd trafiła (jeden krok naprzód), stosownie do celów systemu kontroli i certyfikacji żywności.
 59. Prawa związane z żywnością są również chronione przez inne instrumenty międzynarodowe i regionalne, w tym w Konwencję o prawach dziecka (CRC), Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW) oraz Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD).
 60. Komitet praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych ONZ, uwaga ogólna nr 12 (1999), ust. 6, 15 i 27.
 61. Więcej informacji – zob. wskaźnik dostępu do żywności (*Access to Nutrition Index*) na stronie www.accesstonutrition.org.
 62. Zasady CFS-RAI 1.i i iii, 2.iii i iv oraz 8.i; 3.i i iii; VGGT, 12.4; Zasada PRAI 2.
 63. CAO (Compliance Advisor Ombudsman) jest niezależnym mechanizmem konsultacyjno-odwoławczym dla IFC i Agencji Wielostronnych Gwarancji Inwestycji (MIGA). Odpowiada na skargi społeczności, których dotyczy projekt, w celu poprawy wyników społecznych i środowiskowych w terenie.
 64. Chociaż prawa do gruntów i innych zasobów naturalnych nie są prawami człowieka, mogą mieć istotne konsekwencje dla korzystania z różnych praw człowieka i są odzwierciedlone w standardach RBC. Jednym z ważnych wyjątków jest prawo ludności rdzennej do własności, użytkowania i posiadania gruntów, które tradycyjnie zajmują, skodyfikowane w Konwencji MOP nr 169 i wspierane w niewiążącej, ale często cytowanej Deklaracji ONZ o prawach ludności rdzennej (zob. załącznik B).
 65. Przymusowe przesiedlenie odnosi się zarówno do fizycznego (przeniesienie lub utrata ziemi), jak i ekonomicznego przesiedlenia (utrata zasobów naturalnych lub ograniczony dostęp do zasobów naturalnych, prowadzące do utraty środków do życia) w wyniku przejęcia gruntów i/lub ograniczeń w korzystaniu z zasobów naturalnych. Przesiedlenie uznaje się za przymusowe, gdy objęte nim osoby nie mają prawa odmówić przekazania gruntów i/lub nie mogą nie zgodzić się na ograniczenia w korzystaniu z zasobów naturalnych (Standard IFC nr 5).
 66. VGGT, 2.4; Zasada PRAI 1; Wytoczne Akwé: Kon 13; Standard IFC nr 7, ust. 8.
 67. Wytoczne Akwé: Kon 13.
 68. VGGT, 12.4 i 16.1; Standard IFC nr 5, ust. 8; Konwencja MOP nr 169 dotycząca ludności tubylczej i plemiennej w krajach niezależnych, z 1989 r., art. 16. Należy zaznaczyć, że do tych norm odnoszą się również niedawne zobowiązania dużych firm rolno-spożywczych w zakresie masowego wykupu gruntów rolnych.

69. PRAI, 6.2.1; Standard IFC nr 5, ust. 9-10, 19, 27-28, oraz Standard IFC nr 7, ust. 9 i 14.
70. Standard IFC nr 5, ust. 30. Ponadto ust. 31 tego standardu wymaga od przedsiębiorstw przygotowania dodatkowego planu przesiedlenia i przywrócenia źródeł utrzymania.
71. Zgodnie z definicją OIE uznawaną przez ponad 170 państw, dobrostan zwierząt mówi o tym, jak zwierzę radzi sobie w warunkach, w których żyje. Dobrostan osiągnąć jest wtedy, gdy zwierzę (jak wskazują dowody naukowe) jest zdrowe, bezpieczne i dobrze odżywione, nie cierpi niewygody i ma możliwość wyrazić swoje typowe zachowania oraz jeżeli nie odczuwa bólu, strachu ani niepokoju. Więcej informacji: zob. www.defra.gov.uk/fawc.
72. Pięć wolności zostało potwierdzonych we wprowadzeniu do zaleceń OIE dotyczących dobrostanu zwierząt, tj. w art. 7.1.2. Kodeksu zdrowia zwierząt lądowych. Więcej informacji – zob. Pięć wolności Rady Dobrostanu Zwierząt Gospodarskich na stronie www.fawc.org.uk/freedoms.htm.
73. Zob. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>.
74. Standardy te obejmują: IFC Good Practice Note on Animal Welfare in Livestock Operations; Freedom Food of the Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA); Label Rouge; GAP 5-step; oraz Soil Association's organic standards.
75. OIE, Kodeks zdrowia zwierząt lądowych, 2015, art. 7.1.4. Te działania ograniczające ryzyko wydają się zgodne z merytorycznymi kryteriami Business Benchmark on Farm Animal Welfare (www.bbfa.com).
76. Plan zarządzania szkodnikami powinien mieć na celu ograniczenie rozwoju szkodników przez łączenie różnych technik, takich jak biologiczna kontrola przy użyciu pożytecznych owadów lub mikrobów, odmian upraw odpornych na szkodniki i alternatywne praktyki rolnicze, takie jak opryskiwanie lub przycinanie.
77. Wytyczne OECD, VI.1.
78. Standard IFC nr 1, ust. 5 i 21-22.
79. Wytyczne OECD, VI.2-3.
80. Wytyczne OECD, VI.1, 4-5; Standardy IFC nr 1, 5 i 21-22; Zasady UN Global Compact nr 7-8; Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, art. 3.
81. Wytyczne OECD, VI.1, 4 i 5; Standard IFC nr 1, ust. 5 i 21-22.
82. Wytyczne OECD, VI.2-3.
83. Standard IFC nr 6, ust. 7; CBD art. 8 i 9; Zasady CFS-RAI 6.ii. Standard IFC nr 6, ust. 26, stanowi również: „Gdy jest to wykonalne, klient będzie lokalizował projekty agrobiznesowe związane z gruntami i leśnictwem na niezalesionych lub już przekształconych gruntach”. Do zmian użytkowania gruntów odnoszą się: propozycje polityki leśnej Międzynarodowej Komisji ds. Zmian Użytkowania Gruntów i Ekosystemów (październik 2009 r.), dyrektywa UE w sprawie odnawialnych źródeł energii nr 2009/28/EG (kwiecień 2009 r.), rozporządzenie UE w sprawie drewna nr 995/2010 (październik 2010 r.) oraz Deklaracja nowojorska w sprawie lasów przyjęta na szczycie klimatycznym w 2014 r. .
84. Zasady PRAI 7. Na przykład żyzność gleby można zachować poprzez odpowiedni płodozmian, stosowanie obornika, zarządzanie pastwiskami oraz racjonalną uprawę mechaniczną lub konserwującą.
85. CEO Water Mandate – publiczno-prywatna inicjatywa zapoczątkowana przez Sekretarza Generalnego ONZ w 2007 r., mająca na celu pomoc firmom w opracowywaniu, wdrażaniu i ujawnianiu informacji na temat polityk i praktyk dotyczących zrównoważonego korzystania z zasobów wody – wymaga ustalenia celów związanych z ochroną wody, oczyszczaniem ścieków i ograniczaniem zużycia wody. Jednak dokument końcowy konferencji Rio+20

- „Przyszłość, jakiej chcemy” koncentruje się raczej na zwiększeniu efektywności wykorzystania wody i ograniczeniu jej strat.
86. Zasady CFS-RAI 8.iii.
 87. Zasady CFS-RAI 6.iii. Należy również ocenić odpady żywnościowe, w tym poprzez ich pomiar. W miarę możliwości należy minimalizować ilość odpadów, na przykład poprzez przekazywanie technologii stronom trzecim lub podnoszenie świadomości na temat marnotrawienia żywności i jego konsekwencji. Gdy nie można uniknąć odpadów, należy minimalizować ilość żywności wysyłanej na wysypiska, na przykład wykorzystując ją jako paszę dla zwierząt lub w stosownych przypadkach przekształcając ją w energię.
 88. Standard IFC nr 3.6.
 89. Zasady CFS-RAI 6.v.
 90. Wytyczne OECD, II.A.5 i 15, a także VII.
 91. VGGT, 6.9, 8.9, 9.12, 16.6, 17.5.
 92. Więcej informacji na temat sposobów podejmowania przez państwa skutecznych środków w celu powstrzymania, zapobiegania i zwalczania przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w związku z międzynarodowymi transakcjami handlowymi można znaleźć w rekomendacji Rady OECD w sprawie dalszego zwalczania przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, www.oecd.org/daf/anti-bribery/44176910.pdf.
 93. Wytyczne OECD, XI.1-2.
 94. Wytyczne OECD, X.2-3.
 95. Wytyczne OECD, IX.1-2 ; Zasady CFS-RAI 7.iv.
 96. Zasady CFS-RAI 7.ii; Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa, art. 9.3.
 97. Wytyczne OECD, IX.

Załącznik A Bibliografia

- CAO (2013), *Annual Report*, Biuro Zgodności/Doradca Rzecznika, Waszyngton, D.C.
- CAO (2008), *A Guide to Designing and Implementing Grievance Mechanisms for Development Projects*, Advisory Note, Biuro Zgodności/Doradca Rzecznika, Waszyngton, D.C.
- DEFRA (2003), „Preface”, w *The Code of Recommendations for the Welfare of Livestock*, Departament ds. Środowiska, Żywności i Spraw Wsi Wielkiej Brytanii, Londyn.
- KE (2011), *Report – A Sectoral Approach to CSR to Tackle Societal Issues in the Food Supply Chain*, Forum Wysokiego Szczebla ds. Poprawy Funkcjonowania Łańcucha Dostaw Żywności, Expert Platform on the Competitiveness of the Agro-food Industry, Komisja Europejska, Bruksela.
- FAO (2013), *Trends and Impacts of Foreign Agricultural Investment in Developing Country Agriculture: Evidence from Case Studies*, Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Rzym.
- FAO (2011), *Report of Expert Meeting on International Investment in the Agricultural Sector of Developing Countries, 22-23 November 2011*, Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Rzym.
- FAO (2010), *Principles for Responsible Agricultural Investment that Respects Rights, Livelihoods and Resources*, Nota do dyskusji przygotowana przez FAO, IFAD, UNCTAD i Grupę Banku Światowego, Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Rzym.
- IFC (2014), *Improving Animal Welfare in Livestock Operations*, Good Practice Note, Międzynarodowa Korporacja Finansowa, Waszyngton, D.C.
- IFC (2012), *IFC Performance Standards*, Międzynarodowa Korporacja Finansowa, Waszyngton, D.C.
- IFC (2009), *Addressing Grievances from Project-affected Communities – Guide for Projects and Companies Designing Grievance Mechanisms*, Good Practice Note No. 7, Międzynarodowa Korporacja Finansowa, Waszyngton, D.C.
- IFPRI (2006), *Occupational Health Hazards of Agriculture – Understanding the Links between Agriculture and Health*, Brief 13(8), Międzynarodowy Instytut Badawczy Polityki Żywnościowej, Waszyngton, D.C.
- MOP (2011a), „Unleashing rural development through productive employment and decent work: Building on 40 years of ILO work in rural areas”, *Paper to the Governing Body’s Committee on Employment and Social Policy*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.
- MOP (2011b), *Safety and Health in Agriculture, Code of Practice*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.
- MOP (2008), *The Labour Principles of the United Nations Global Compact: A Guide for Business*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.
- MOP (2006), *Trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.

- MOP (2005), *Safety and Health in Agriculture*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.
- McDermott, M. i in. (2015), *Towards the Valuation of Unregistered Land*, Artykuł przygotowany do prezentacji na Konferencji Banku Światowego na temat gruntów ubóstwa w 2015 r. przez McDermott, M., Selebalo, C. i Boydell, S., Bank Światowy, Waszyngton, D.C.
- Munden Project (2013), *Global Capital, Local Concessions: A Data-Driven Examination of Land Tenure Risk and Industrial Concessions in Emerging Market Economies*, The Munden Project Ltd.
- OECD (2011), *Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, edycja z 2011 r.*, OECD Publishing, Paryż. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>.
- OECD (2006), „OECD Risk Awareness Tool for Multinational Enterprises in Weak Governance Zones”, w *Annual Report on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2006: Conducting Business in Weak Governance Zones*, OECD Publishing, Paryż. <http://dx.doi.org/10.1787/mne-2006-4-en>.
- RSPCA (2014), *Large-scale Farming, A Briefing Paper with an Emphasis on Dairy Farming*, Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, Southwater.
- TI (2011), „Corruption in the land sector”, Working Paper 04/2011, Transparency International.
- ONZ (2009), *Large-scale land acquisitions and leases – A set of minimum principles and measures to address the human rights challenge*, Specjalny sprawozdawca ONZ do spraw prawa do pożywienia, dokument ONZ A/HRC/13/33/3/Add.2, www.srfood.org/images/stories/pdf/officialreports/20100305_a-hrc-13-33-add2_land-principles_en.pdf.
- UNCTAD (2009), *Transnational Corporations, Agricultural Production and Development*, World Investment Report, Konferencja Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju, Nowy Jork i Genewa.
- UNEP (2015), *Bank and Investor Risk Policies on Soft Commodities, A Framework to Evaluate Deforestation and Forest Degradation Risk in the Agricultural Value Chain*, Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych.
- UN HABITAT (2015), *Issue Papers and Policy Units of the Habitat III Conference*, Konferencja ONZ dotycząca mieszkalnictwa i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, Nairobi.
- WB i UNCTAD (2014), *The Practice of Responsible Investment in Larger-Scale Agricultural Investments – Implications for Corporate Performance and Impacts on Local Communities*, World Bank Report Number 86175-GLB, Agriculture and Environmental Services Discussion Paper 08, Konferencja Banku Światowego i Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, Waszyngton, D.C.

Załącznik B

Współpraca z ludnością rdzenną

Zgodnie z przykładową polityką przedsiębiorstwa przed rozpoczęciem jakichkolwiek działań, które mogą wpływać na społeczności, a także w trakcie i po zakończeniu działań należy przeprowadzić z nimi skuteczne i rzeczowe konsultacje w dobrej wierze. Ponadto niektóre międzynarodowe instrumenty i standardy wyrażają zobowiązanie państwa do podjęcia konsultacji w celu uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody (FPIC) ludności rdzennej przed zatwierdzeniem jakiegokolwiek przedsięwzięcia mającego wpływ na ich grunty lub terytoria i inne zasoby¹. Według niektórych organów zajmujących się prawami człowieka i ludnością rdzenną, koncepcja dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody wywodzi się z praw do samorządności, praw terytorialnych i kulturowych ludności rdzennej i jest niezbędna do realizacji tych praw. W niektórych krajach przepisy krajowe są zgodne ze zobowiązaniem do konsultacji i współpracy w celu uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody².

Zasady CFS-RAI i VGGT wzywają do rzeczowych konsultacji w celu uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody ludności rdzennej. Ponadto niektóre duże firmy rolno-spożywcze i okrągłe stoły rynków towarowych wymagają uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody w określonych warunkach. Na przykład okrągły stół ds. zrównoważonej produkcji oleju palmowego (RSPO) wymaga takiej zgody odpowiednich grup interesariuszy na wykorzystywanie gruntów pod plantacje oleju palmowego³. Wytyczne OECD odnoszą się do instrumentów ONZ dotyczących praw ludności rdzennej w kontekście negatywnego wpływu na prawa człowieka, ale nie obejmują wzmianki na temat FPIC⁴.

Definicja ludności rdzennej

Nie istnieje jedna definicja ludności rdzennej (nazywanej także ludnością tubylczą), a grupy tej ludności nie są jednorodne. Jednak Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP), na podstawie swojej Konwencji nr 169, scharakteryzowała ludność rdzenną (tubylczą) jako odrębną grupę społeczno-kulturową posiadającą w różnym stopniu następujące cechy:

- samookreślanie się jako członkowie odrębnej grupy kulturowej,
- tradycyjny styl życia,
- kultura i styl życia inne niż w przypadku pozostałych grup społecznych w danym kraju, np. pod względem sposobu zarabiania na życie, języka, zwyczajów itp.,
- własna organizacja społeczna, która może obejmować tradycyjne zwyczaje i/lub prawa⁵.

Samookreślanie się jako ludność rdzenna (tubylcza) powinno być uznawane za podstawowe kryterium przynależności do ludności rdzennej⁶.

Ludność rdzenna może doświadczać negatywnych skutków inaczej lub bardziej dotkliwie niż inne grupy interesariuszy, w zależności od jej stosunku do ziemi, która często odgrywa znaczącą rolę w praktykach społecznych, kulturowych i religijnych, kulturze i statusie społeczno-ekonomicznym tej ludności. Ludność rdzenna często należy do najbardziej marginalizowanych

i narażonych grup w społeczeństwie. Może doświadczać dyskryminacji i wysokiego poziomu ubóstwa, przez co jest bardziej narażona i mniej odporna na negatywne skutki. Niezależnie od ram prawnych, w których odbywa się działalność przedsiębiorstwa, ludność rdzenna często posiada prawa zwyczajowe lub tradycyjne wynikające z jej stosunku do ziemi, kultury i statusu społeczno-ekonomicznego:

- **Ziemia:** Ludność rdzenna często ma szczególny związek i/lub zwyczajowe prawa do gruntów należących do jej przodków. Ten związek z ziemią jest cechą wyróżniającą ludność rdzenną, a zatem skutki związane z ziemią, takie jak ograniczony dostęp do ziemi, jego utrata lub degradacja środowiska, mogą wpływać na ludność rdzenną, jej źródła utrzymania i kulturę w większym stopniu niż na inne grupy interesariuszy. Ponadto zwyczajowe prawa ludności rdzennej do gruntów mogą nie być uznawane przez ustawodawstwo krajowe. Konsultacje powinny badać wartości niematerialne związane z miejscami kultu lub obszarami o znaczeniu kulturowym.
- **Kultura:** Ludność rdzenna może posiadać wyjątkowe wartości i cechy kulturowe, które należy brać pod uwagę i szanować podczas kontaktów z nią. Między innymi szczególne znaczenie dla ludności rdzennej mogą mieć kwestie prywatności, np. z powodu spuścizny społecznej lub kulturowej dyskryminacji i marginalizacji lub wrażliwości wynikającej z braku kontaktu z kulturą głównego nurtu. W takich przypadkach odpowiednia praktyka konsultacji mogłaby przewidywać wyrażenie zgody podczas uzyskiwania informacji o rytuałach, ceremoniach i inicjacjach, gdy przedsiębiorstwo może zapewnić, że życie kulturalne nie będzie zakłócanie. Jest to szczególnie ważne, gdy działalność skutkuje przesiedleniem i/lub wysiedleniem. Biorąc pod uwagę, że tradycyjny styl życia ludności rdzennej jest zwykle ściśle związany z określonym terytorium, przesiedlenie może prowadzić do utraty sieci społecznych, erozji kulturowej oraz utraty języka i odrębnej tożsamości. Zatrudnienie w działalności gospodarczej na dużą skalę może być również postrzegane jako szkoda dla tradycyjnej działalności ludności rdzennej. Wprowadzenie gospodarki gotówkowej może być nie do pogodzenia z istniejącymi wcześniej relacjami wymiany. Współpraca z ludnością rdzenną może pomóc w określeniu sposobów łagodzenia tych skutków oraz w wyrażeniu ich aspiracji i priorytetów.
- **Status społeczno-ekonomiczny:** W wielu częściach świata ludność rdzenna należy do najbardziej marginalizowanych i narażonych grup w społeczeństwie. Często spotyka się z dyskryminacją, doświadcza wysokiego poziomu ubóstwa i znajduje się w negatywnej sytuacji społecznej. Często jest gorzej zorientowana w kwestii swoich praw i dziedzictwa kulturowego i jest mniej zdolna do ich obrony. Oznacza to, że może być mniej odporna na wstrząsy i negatywne skutki oraz bardziej narażona na poważne konsekwencje gospodarcze i społeczne. Może mówić specyficznymi dialektami lub polegać na ustnej tradycji przekazywania informacji, co może prowadzić do trudności w skutecznym przekazywaniu informacji i może wymagać innowacyjnych metod konsultacji i współpracy. Ponadto ważne jest, aby wziąć pod uwagę możliwość istnienia zadawnionych pretensj, które mogą komplikować działania.

Grupy ludności rdzennej obejmują osoby, które w różny sposób doświadczają negatywnych skutków, w tym są to grupy znajdujące się w bardziej negatywnej sytuacji, takie jak kobiety i dzieci, na które należy zwrócić szczególną uwagę podczas procesu współpracy.

Stosowanie dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody

Przedsiębiorstwa powinny zawsze stosować krajowe przepisy i regulacje, a także przestrzegać odpowiednich praw człowieka uznanych na szczeblu międzynarodowym⁷. Niezależnie od wymogów regulacyjnych lub operacyjnych oraz podczas planowania projektu, powinny przewidywać, że ludność rdzenna może oczekiwać konsultacji dążących do uzyskania ich dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody, a niespełnienie tych oczekiwań może powodować ryzyko. W krajach, w których dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda nie jest obowiązkowa, przedsiębiorstwa powinny wziąć pod uwagę lokalne oczekiwania, ryzyko dla ludności rdzennej⁸ oraz dla działalności przedsiębiorstwa w wyniku lokalnego sprzeciwu. Powinny realizować strategię współpracy, która spełnia uzasadnione oczekiwania ludów tubylczych w zakresie, w jakim nie naruszają one prawa krajowego.

W związku z tym poniższe kluczowe działania mogą być przydatne w celu nawiązania współpracy z ludnością rdzenną starając się uzyskać ich FPIC:

- Uzgodnić z zainteresowaną ludnością rdzenną proces konsultacji dotyczący dążenia do uzyskania jej dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody. Powinien on określać konkretne obecne i przyszłe działania, w przypadku których należy wystąpić o zgodę⁹. W niektórych przypadkach właściwe może być zobowiązanie się do tego procesu poprzez formalne lub prawne porozumienie¹⁰. Proces powinien zawsze opierać się na negocjacjach w dobrej wierze, wolnych od przymusu, zastraszania lub manipulacji.
- Rozważyć i uzgodnić, co stanowi odpowiednią zgodę dla ludności rdzennej zgodnie z jej instytucjami sprawującymi władzę, zwyczajowymi prawami i praktykami, np. czy jest to większość głosów wspólnoty, czy aprobatą rady starszych. Ludność rdzenna powinna mieć możliwość uczestniczenia za pośrednictwem swoich swobodnie wybranych przedstawicieli oraz zwyczajowych lub innych instytucji.
- Zaangażować się w proces uzyskiwania zgody jak najszybciej podczas planowania projektu, zanim rozpoczną się lub zostaną zatwierdzone działania, których dotyczy zgoda.
- Uznać proces dążenia do uzyskania FPIC za iteracyjną, a nie jednorazową dyskusję. Ciągły dialog ze społecznością lokalną doprowadzi do relacji zaufania i wyważonego porozumienia, które przyniesie korzyści dla inwestycji na wszystkich etapach projektu.
- Przekazywać wszelkie informacje związane z działalnością społeczności rdzennej w sposób terminowy, obiektywny, dokładny i zrozumiały dla niej.
- Dokumentować zobowiązania/porozumienia, które zostały osiągnięte, w tym, w stosownych przypadkach, wyszczególnić, na jakie działania udzielono lub odmówiono zgody, wszelkie warunki zgody oraz obszary trwających negocjacji i udostępnić je społeczności rdzennej terminowo oraz w zrozumiałej formie i języku.
- Określić, jakie działanie(-a) zostanie(-ą) podjęte w przypadku gdy ludność rdzenna: a) odmówi przystąpienia do negocjacji; oraz b) nie wyrazi zgody na działalność na swoim terytorium.

Reagowanie na brak zgody lub odmowę współpracy

Gdy społeczność rdzenna odmawia zgody, przedsiębiorstwo powinno skonsultować się ze społecznością, aby zrozumieć przyczyny braku zgody oraz czy może zająć się bieżącymi obawami lub je uwzględnić. Zgoda udzielona wcześniej dobrowolnie, uprzednio i świadomie nie powinna być cofana w sposób arbitralny.

Brak zgody lub odmowa współpracy ludności rdzennej może prowadzić do powstania ryzyka materialnego dla przedsiębiorstwa oraz do negatywnego wpływu na ludność rdzenną. W sytuacjach, gdy realizacja projektów będzie miała negatywne skutki dla ludności rdzennej, przedsiębiorstwo powinno podjąć niezbędne kroki, aby powstrzymać takie skutki lub zapobiec im¹¹.

Jeżeli w wyniku procesu należytej staranności¹² przedsiębiorstwo stwierdzi, że w celu kontynuowania działań wymagana jest zgoda, a uzgodniony proces nie doprowadził do jej uzyskania, działania nie powinny być kontynuowane, chyba że FPIC ma zostać udzielona wkrótce. Na przykład projekt finansowany przez IFC nie powinien być kontynuowany, bez względu na jakiegokolwiek zezwolenie od państwa, jeśli konieczne jest przeniesienie ludności rdzennej i jeśli nie uzyskano od niej dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody.

Fragmety istniejących instrumentów i standardów

Standard	Tekst związany z dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą
Deklaracja ONZ o prawach ludności rdzennej (UNDRIP)*	<p><i>Nie powinno mieć miejsca przesiedlanie bez wcześniejszej, dobrowolnej, zgody ludności rdzennej (art. 10).</i></p> <p><i>Państwa powinny zadośćuczynić poprzez stworzenie skutecznych mechanizmów, takich jak restytucja opracowana wspólnie z ludnością rdzenną, z poszanowaniem dla ich własności kulturowej, intelektualnej, religijnej i duchowej, odebranej im bez ich dobrowolnego, wcześniejszego pozwolenia lub poprzez naruszenie ich praw, tradycji i zwyczajów (art. 11).</i></p> <p><i>Państwa konsultują się i współpracują w dobrej wierze z daną ludnością rdzenną tubylczymi poprzez instytucje je reprezentujące w celu uzyskania ich dobrowolnego pozwolenia przed zatwierdzeniem jakiegokolwiek projektu mającego wpływ na ich ziemie lub terytoria lub też inne bogactwa naturalne, w szczególności jeśli chodzi o rozwój, użytek lub eksploatację minerałów, wody lub innych bogactw naturalnych (art. 32).</i></p> <p>Dodatkowe odniesienia do dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody znajdują się w art. 19, 29 i 30.</p>
Konwencja MOP nr 169 dotycząca ludności tubylczej i plemiennej**	<p><i>W przypadku gdy przesiedlenie takiej ludności zostanie uznane za konieczne, w drodze wyjątku, może ono nastąpić wyłącznie za jej dobrowolną i świadomą zgodą. Jeżeli nie jest możliwe uzyskanie jej zgody, przesiedlenie może się odbyć wyłącznie zgodnie z odpowiednimi procedurami ustanowionymi w krajowych przepisach i regulacjach, w tym w stosownych przypadkach przeprowadzając konsultacje publiczne, w których dana ludność będzie mieć możliwość skutecznej reprezentacji (art. 16).</i></p>
Zasady CFS-RAI	<p><i>Odpowiedzialne inwestowanie w sektorze rolno-spożywczym powinno (...) obejmować integracyjne i przejrzyste struktury zarządzania, procesy, podejmowanie decyzji (...) poprzez (...) skuteczne i rzeczowe konsultacje z ludnością rdzenną za pośrednictwem jej instytucji przedstawicielskich w celu uzyskania jej dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody, zgodnie z Deklaracją ONZ o prawach ludności rdzennej oraz z należyтым uwzględnieniem poszczególnych stanowisk poszczególnych państw (zasada 9).</i></p>

Norma	Tekst związany z dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą
VGGT	<p><i>Państwa i inne strony powinny przeprowadzić w dobrej wierze konsultacje z ludnością rdzenną przed rozpoczęciem jakiegokolwiek projektu lub przed przyjęciem i wdrożeniem środków ustawodawczych lub administracyjnych dotyczących zasobów, do których społeczności te posiadają prawa. Takie projekty powinny opierać się na skutecznych i rzeczowych konsultacjach z ludnością rdzenną za pośrednictwem jej własnych instytucji przedstawicielskich w celu uzyskania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody, zgodnie z Deklaracją ONZ o prawach ludności rdzennej oraz z należytym uwzględnieniem poszczególnych stanowisk poszczególnych państw (ust. 9.9).</i></p> <p><i>W przypadku ludności rdzennej i jej grup państwa powinny dopilnować, aby wszystkie działania były zgodne z istniejącymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa krajowego i międzynarodowego oraz należyście uwzględniały dobrowolne zobowiązania wynikające z mających zastosowanie instrumentów regionalnych i międzynarodowych, w tym odpowiednio z Konwencji MOP nr 169 dotyczącej ludności tubylczej i plemiennej w krajach niezależnych oraz Deklaracji ONZ o prawach ludności rdzennej (ust. 12.7).</i></p>
Wytyczne Akwe: Kon	<p><i>Przeprowadzając oceny oddziaływania na kulturę należy odpowiednio wziąć pod uwagę osoby posiadające tradycyjną wiedzę, innowacje i praktyki oraz samą wiedzę (...) W przypadku ujawnienia poufnych i/lub świętych dla danej kultury informacji, należy zapewnić uprzednią świadomą zgodę ww. osób i odpowiednie środki ochrony (ust. 29).</i></p> <p><i>Przeprowadzając oceny oddziaływania związane z proponowanym zagospodarowaniem, które ma być prowadzone w miejscach kultu oraz na gruntach i wodach tradycyjnie zajmowanych lub użytkowanych przez ludność rdzenną i społeczności lokalne lub które może mieć wpływ na te miejsca, należy również wziąć pod uwagę następujące kwestie ogólne:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Uprzednia świadoma zgoda przedstawicieli ludności rdzennej i społeczności lokalnych: w przypadku gdy krajowy system prawny wymaga uprzedniej świadomej zgody ludności rdzennej i społeczności lokalnych, w procesie oceny oddziaływania należy rozważyć, czy taką uprzednią świadomą zgodę uzyskano. Uprzednia świadoma zgoda odpowiadająca różnym etapom procesu oceny oddziaływania powinna uwzględniać prawa, wiedzę, innowacje i praktyki ludności rdzennej i społeczności lokalnych; użycie odpowiedniego języka i procesu; przydzielenie wystarczającej ilości czasu oraz przekazanie dokładnych, merytorycznych i prawnie poprawnych informacji. Modyfikacje pierwotnej propozycji zagospodarowania będą wymagały dodatkowej, uprzedniej świadomej zgody ludności rdzennej i społeczności lokalnych (ust. 53).</i> • <i>Własność, ochronę i kontrolę tradycyjnej wiedzy, innowacje i praktyki oraz technologie stosowane w procesach oceny oddziaływania na kulturę, środowisko i skutków społecznych (...) Taka wiedza powinna być wykorzystywana wyłącznie za uprzednią świadomą zgodą właścicieli tej tradycyjnej wiedzy (ust. 60).</i>

Norma	Tekst związany z dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą
Standardy IFC (Performance Standards)	<p data-bbox="480 293 1369 661"><i>Nie istnieje powszechnie akceptowana definicja dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody (...). Dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda opiera się na procesie świadomych konsultacji i uczestnictwa opisanych w Normie nr 1, rozszerzając go oraz zostanie uzyskana w drodze negocjacji w dobrej wierze między klientem a odpowiednimi społecznościami ludności rdzennej. Klient udokumentuje: (i) wzajemnie zaakceptowany proces między klientem a społecznościami ludności rdzennej oraz (ii) dowód porozumienia między stronami jako wynik negocjacji. Dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda niekoniecznie wymaga jedności i można ją osiągnąć nawet wtedy, gdy jednostki lub grupy w społeczności są temu wyraźnie przeciwne.</i></p> <p data-bbox="480 683 1369 846"><i>Spoleczności ludności rdzennej mogą być szczególnie narażone na utratę, wyobcowanie lub wycisk ich gruntów oraz zasobów naturalnych i kulturowych. Uznając tę podatność klient uzyska dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą odpowiednich społeczności ludności rdzennej w następujących okolicznościach:</i></p> <ul data-bbox="507 868 1369 1251" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="507 868 1369 932">• <i>Oddziaływanie na grunty i zasoby naturalne będące przedmiotem tradycyjnej własności lub zwyczajowego użytkowania.</i> <li data-bbox="507 953 1369 1251">• <i>Przeniesienie ludności rdzennej z ziem i zasobów naturalnych będących przedmiotem tradycyjnej własności lub zwyczajowego użytkowania: klient rozważy wykonalne alternatywne projekty, aby uniknąć przenoszenia ludności rdzennej z terenów należących do społeczności i zasobów naturalnych będących przedmiotem tradycyjnej własności lub zwyczajowego użytkowania. Jeśli takie przeniesienie jest nieuniknione, klient nie będzie kontynuował projektu, zanim nie uzyska dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody.</i> <p data-bbox="480 1272 1369 1506"><i>Krytyczne dziedzictwo kulturowe: kiedy nie da się uniknąć znaczącego wpływu projektu na krytyczne dziedzictwo kulturowe, klient uzyska dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodę społeczności ludności rdzennej. Jeżeli projekt przewiduje wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, w tym wiedzy, innowacji lub praktyk ludów tubylczych do celów komercyjnych, klient (...) uzyska dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodę odpowiednich społeczności ludności rdzennej.</i></p>
*	Deklaracja z 2007 r. jest dokumentem niewiążącym prawnie, który został przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, przy poparciu 143 krajów, 4 krajach przeciwnych i 11 wstrzymujących się od głosu. Deklaracja przedstawia intencje polityczne krajów.
**	Konwencja z 1989 r. jest wiążąca dla 22 krajów, które ją ratyfikowały. Jej przyjęcie w ramach MOP odzwierciedla konsensus między trzema stronami reprezentowanymi w MOP co do praw ludności tubylczej i plemiennej oraz obowiązków rządów w zakresie ochrony tych praw. Podstawy Konwencji to: poszanowanie kultur i stylu życia ludności tubylczej, uznanie jej prawa do ziemi i zasobów naturalnych oraz prawa do określania własnych priorytetów rozwojowych. Kluczowe zasady konwencji to konsultacje i uczestnictwo.

Źródła dalszych informacji na temat dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody

- Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2011), Expert Mechanism advice No. 2: indigenous peoples and the right to participate in decision-making. Genewa.
- Foley-Hoag (2010), Implementing a corporate free, prior, and informed consent policy: benefits and challenges, Lehr, A. i Smith, G. www.foleyhoag.com/publications/ebooks-and-white-papers/2010/may/implementing-a-corporate-free-prior-and-informed-consent-policy.
- FAO (2014), Respecting free, prior and informed consent – Practical guidance for governments, companies, NGOs, indigenous peoples and local communities in relation to land acquisition, Governance of tenure technical guide 3.
- MOP (2013), Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No.169), Handbook for ILO Tripartite Constituents, International Labour Standards Department, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa.
- OECD (2016), *Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w zakresie istotnego zaangażowania interesariuszy w sektorze wydobywczym*, zbliżająca się publikacja, OECD Publishing, Paryż.
- Oxfam Australia (2005), Guide to free, prior and informed consent, Hill, C., Lillywhite, S. i Simon, S., Carlton, Wiktoria, Australia.
- RSB (2011), RSB guidelines for land rights: respecting rights, identifying risks, avoiding and resolving disputes and acquiring lands through free, prior and informed consent, Roundtable on Sustainable Biofuels, Genewa.
- UN Permanent Forum on Indigenous Issues (2005), Report of the International Workshop on Methodologies Regarding Free, Prior and Informed Consent and Indigenous Peoples. Dokument E/C.19/2005/3, przedłożony podczas czwartej sesji UNPFII w dniach 16-17 maja.
- Bank Światowy (2005), Operational Policy 4.10: Indigenous Peoples. Waszyngton, D.C.

Załącznik B Przypisy

1. Międzynarodowe instrumenty dotyczące ludności rdzennej to UNDRIP oraz Konwencja MOP nr 169. UNDRIP zaleca, aby państwa konsultowały się i współpracowały z ludnością rdzenną w celu uzyskania jej dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody w wielu sytuacjach, w tym w przypadku projektów dotyczących jej ziemi i terytoriów lub innych zasobów (art. 19 i 32). Konwencja MOP nr 169, która jest prawnie wiążąca dla krajów, które ją ratyfikowały, wymaga od Państw-Stron konwencji, by przeprowadzały konsultacje z ludnością rdzenną w celu osiągnięcia porozumienia lub uzyskania zgody na proponowane działania (art. 6). Informacje dotyczące postanowień Konwencji związanych ze zgodą – zob. ILO Handbook for ILO Tripartite Constituents – Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (nr 169) (2013). Inne organy ONZ są zdania, że międzynarodowe standardy dotyczące dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgodą odnoszą się w równym stopniu do podmiotów niepaństwowych. Organy te obejmują Stałe Forum ONZ ds. Ludności Rdzennej, grupę roboczą ONZ ds. praw człowieka, korporacji transnarodowych i innych przedsiębiorstw, specjalnego sprawozdawcę ONZ ds. praw ludności rdzennej, mechanizm ekspercki ONZ ds. praw ludności rdzennej oraz kilka organów ds. traktatów ONZ dotyczących praw człowieka.
2. FAO, „Respecting free, prior and informed consent – practical guidance for governments, companies, NGOs, indigenous peoples and local communities in relation to land acquisition” (2014), s. 7, www.fao.org/3/a-i3496e.pdf.
3. „Zasady i kryteria zrównoważonej produkcji oleju palmowego” zatwierdzone przez Zarząd RSPO i przyjęte na Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym przez członków RSPO w dniu 25 kwietnia 2013 r. stanowią, że użytkowanie gruntów pod uprawę palmy olejowej nie ogranicza legalnych, zwyczajowych praw lub praw użytkownika innych użytkowników bez ich dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody (zasada 2.3.). Dostępne powinny być kopie wynegocjowanych porozumień szczegółowo opisujących proces uzyskiwania dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody i zawierających: a) Dowody na to, że plan został opracowany w drodze konsultacji i dyskusji ze wszystkimi zainteresowanymi grupami w społecznościach oraz że informacje zostały przekazane wszystkim zainteresowanym grupom, w tym informacje o krokach, które będą podjęte, aby zaangażować te grupy w proces podejmowania decyzji; b) Dowody na to, że przedsiębiorstwo uszanowało decyzję społeczności o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody na daną działalność w czasie podejmowania tej decyzji; c) Dowody na to, że prawne, ekonomiczne, środowiskowe i społeczne konsekwencje zezwolenia na działalność na gruntach zostały zrozumiane i zaakceptowane przez odpowiednie społeczności, w tym konsekwencje dla statusu prawnego gruntów po wygaśnięciu tytułu prawnego przedsiębiorstwa do gruntów, jego koncesji lub dzierżawy.
4. Zob. Wytyczne OECD, IV.40: „(...)przedsiębiorstwa powinny przestrzegać praw osób pochodzących z grup i populacji wymagających szczególnej uwagi ze względu na możliwość wywarcia negatywnego wpływu na proces przestrzegania praw człowieka. Instrumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych szerzej omawiają prawa miejscowych społeczności, osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, (...)”.
5. Konwencja MOP nr 169 zawiera następujące definicje ludności tubylczej i plemiennej. *Ludność plemienna*: warunki społeczne, kulturowe i ekonomiczne tej ludności odróżniają ją od innych grup społecznych w kraju, a jej status jest całkowicie lub częściowo regulowany przez własne zwyczaje oraz tradycje lub specjalne prawa i przepisy; *Ludność tubylcza*: uznawana jest za tubylczą ze względu na to, iż wywodzi się z ludności, która zamieszkiwała kraj lub region geograficzny, do którego należy dany kraj, w czasie podboju, kolonizacji lub

- ustalania obecnych granic państwowych i która to ludność, niezależnie od statusu prawnego, zachowuje niektóre lub wszystkie własne instytucje społeczne, gospodarcze, kulturalne i polityczne.
6. Zob. Konwencja MOP nr 169, art. 1.2.
 7. Wytyczne OECD, I.2 i IV. 1.
 8. Poniższe źródła zawierają szczegółowe informacje na temat oczekiwań społeczności w stosunku do dobrowolnej, uprzedniej i świadomej zgody: *Guide to Free Prior and Informed Consent*, http://resources.oxfam.org.au/pages/view.php?ref=588&search=mining&order_by=relevance&sort=DESC&offset=48&archive=0&k=&curpos=54, Oxfam Australia (2014); *Making Free Prior and Informed Consent a Reality: Indigenous Peoples and the Extractive Industries*, Doyle C. i Carino J., Middlesex University, PIPLinks & ECCR (2013), www.ecoesuit.com/wp-content/uploads/2014/09/Making-FPIC-a-Reality-Report.pdf.
 9. Międzynarodowe instrumenty, o których mowa w poniższej tabeli, określają okoliczności, w których dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda jest istotna, na przykład gdy konieczne jest przesiedlenie.
 10. Sugeruje się, że dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodę można rozumieć jako wzmożoną i bardziej sformalizowaną formę zaangażowania społecznego. W rezultacie w niektórych przypadkach przedsiębiorstwa mogą być zachęcane do podjęcia bardziej formalnego procesu konsultacji podczas opracowywania projektu na terytorium ludności rdzennej lub w jego pobliżu, który może mieć znaczące negatywne skutki. Zob. Lehr & Smith, *Implementing a Corporate Free Prior Informed Consent Policy*, www.foleyhoag.com/publications/ebooks-and-white-papers/2010/may/implementing-a-corporate-free-prior-and-informed-consent-policy, Foley Hoag (2010), s. 8. Światowy Instytut Zasobów (WRI) doradza firmom, które próbują sprostać wyzwaniom w zakresie stosowania w praktyce procedur związanych z dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą poprzez prawne uznanie procesu – np. formalne porozumienie w połączeniu z innymi dobrymi praktykami dotyczącymi współpracy z zainteresowanymi stronami. Zob. *Development without Conflict: The Business Case for Community Consent*, World Resources Institute (2007), http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KBxXOS9628IJ:pdf.wri.org/development_without_conflict_fpic.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=fr.
 11. Wytyczne OECD, II.B.18-19 oraz IV.40 i 42.
 12. Należy zasięgnąć porady prawnej w celu wyjaśnienia obowiązków prawnych w zakresie współpracy ludnością rdzenną.

Wytyczne OECD-FAO dotyczące odpowiedzialnych łańcuchów dostaw w sektorze rolno-spożywczym

OECD i FAO opracowały niniejsze Wytyczne, aby pomóc przedsiębiorstwom w przestrzeganiu standardów odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej (*responsible business conduct*, RBC) oraz w przeprowadzeniu procesu należytej staranności w łańcuchach dostaw w sektorze rolno-spożywczym, dzięki czemu możliwe jest zapewnienie, że działalność przedsiębiorstw przyczynia się do zrównoważonego rozwoju.

Wytyczne obejmują:

- przykładową politykę przedsiębiorstwa określającą standardy, które przedsiębiorstwa powinny stosować, aby budować odpowiedzialne łańcuchy dostaw w sektorze rolno-spożywczym,
- ramy należytej staranności opartej na analizie ryzyka opisujące pięć kroków, zgodnie z którymi przedsiębiorstwa powinny postępować, aby zidentyfikować negatywne skutki swojej działalności, ocenić je, złagodzić oraz informować o sposobie reagowania na te skutki,,
- opis głównych ryzyk, na jakie narażone są przedsiębiorstwa oraz środków ograniczających te ryzyka,
- zalecenia dotyczące współpracy z ludnością rdzenną.